

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

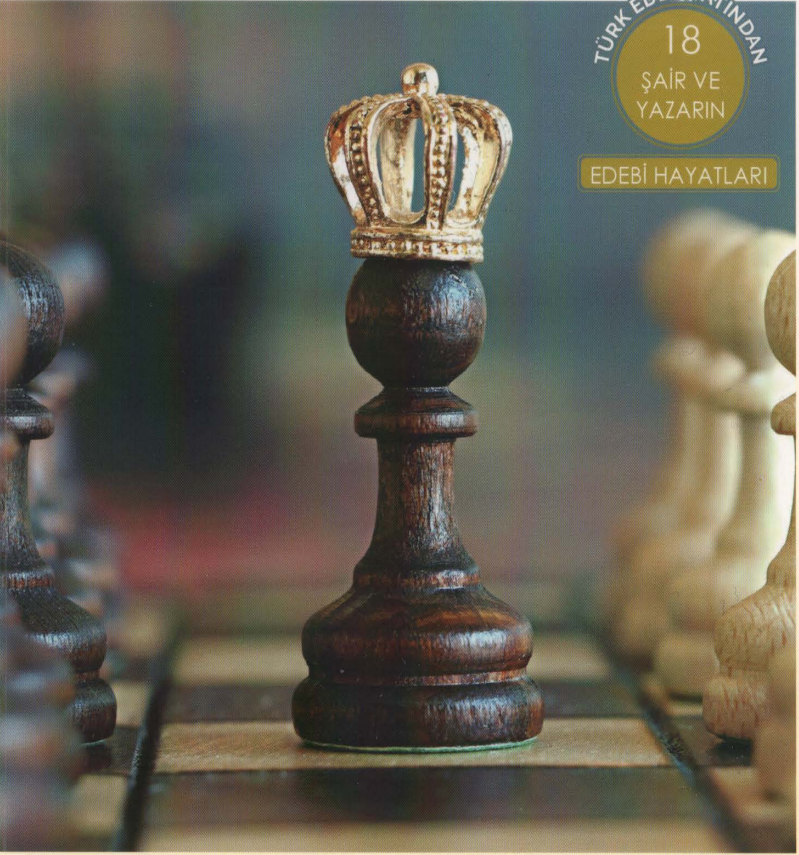
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TÜRK EDEBİYATINDAN

18

ŞAİR VE
YAZARIN

EDEBİ HAYATLARI

Edebi Köleler Ebedi Efendiler

İlhan Aydın

■ 3. baskı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

EDEBİ KÖLELER EBEDİ EFENDİLER

İlhan Aydın

Kutlu Yayınevi
İstanbul - 2019

KUTLU YAYINEVİ

göksel sözcüklerin yayıncısı

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
yayıncı belgesi: 32156

bétik: 322

Yazar: İlhan AYDIN
Dizer: Deniz ÇATICI
Kapak tasarımcısı: KUVART

1. baskı: Nisan, 2019 – İstanbul
2. baskı: Ekim, 2019 – İstanbul
3. baskı: Kasım, 2019 – İstanbul

ISBN: 978-605-7616-50-0

© **İlhan AYDIN**

Tüm içerik yazarının sorumluluğundadır. Yayınevi yalnızca basım, dağıtım ve satış işlemlerinden yükümlüdür.

KUTLU YAYINEVİ – göksel sözcüklerin yayıncısı

Siyavuşpaşa Mah. Aydede Sok. No: 2A Bahçelievler/İstanbul

Çağrı: 0212 603 5661 istek@kutluyayinevi.com

Akoğul Basımevi: 33366

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

EDEBİ KÖLELER EBEDİ EFENDİLER

İlhan Aydın

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
DİPSOMAN BİR DAHİ: NEYZEN TEVFİK	9
ŞİİRİN EFENDİSİ BİR ÂŞIK: CEMAL SÜREYA	16
HEP OTUZ BEŞ YAŞINDA: CAHİT SITKI	24
ŞİİR DENİZİNDE BİR KAPTAN: ATTİLA İLHAN	32
TEK MOLALI HAYAT: SABAHATTİN ALİ	44
BİR ŞAİRİN GÖZYAŞLARI: AHMET HAŞİM	54
ŞİİRİN ZARİF ABİSİ: CAHİT ZARİFOĞLU	65
KİBAR BİR ŞAİR: ÖZDEMİR ASAF	72
ATARLI BİR KÜFÜRBAZ: CAN YÜCEL	81
SIRADIŞI BİR HAYAT: MEHMET AKİF	89
MAVİ GÖZLÜ DEV: NAZİM HİKMET	101
GARİP BİR AVARE: ORHAN VELİ	117
ÇALIKUŞUNUN ESİRİ: REŞAT NURİ GÜNTEKİN	125
KRONİK BİR YOKSUL: ORHAN KEMAL	133
OTEL ODALARINDA BİR ÖMÜR: YAHYA KEMAL	141
TUTUNAMAYAN BİR BURJUVA: OĞUZ ATAY	149
AŞİYAN'DA BİR DERBEDER: TEVFİK FİKRET	156
TABUTLUKTAN PRANGAYA: AHMED ARİF	164
KAYNAKÇA.....	173

ÖN SÖZ

Herhangi bir şeye aşırı derecede bağlı olan kimse. Evet, kölenin TDK sözlüğündeki anlamlarından biri tam olarak bu. Gerçekte insan tanrının, paranın, kadının, içkinin kulu yani başka bir deyişle kölesi olabilirdi. Peki ya insan şiirin, öykünün, romanın kısacası edebiyatın kölesi olabilir miydi? İşte bu soruya kendisini tüm hayatıyla, her şeyiyle sadece edebiyata adanmış şair ve yazarların nasıl bu uğurda edebi köle haline geldiklerini ve zamanla nasıl da kölelikten ebedi efendiliğe uzandıklarını bazen tebessümle, bazen hüznle, çoğu zaman hayretler içinde kalarak cevap bulacağınız kısa ama sürükleyici bir maceraya hazır olun!

Edebiyat dünyamızda mihenk taşı olmuş ediplerin değerli eserlerini okuyor, onlar hakkında konuşuyor, onları yerli yersiz eleştiriyor hatta onlara ait sözleri sosyal medyanın nimetlerinden faydalanarak paylaşıyoruz. Haliyle bu beğendiğimiz eserleri, sözleri yazan ediplerin kim oldukları, nasıl bir hayat yaşadıkları, böyle kıymetli çalışmaları nasıl yaptıkları popüler kültürümüzün ilgi odağı bir konu olarak varlığını sürdürüyor. Edebi külliyatımızda bu yönde yapılan çalışmaların eski tarihli olmasına rağmen yeni baskılarının yayımlanması bu konuya ilginin de giderek arttığının göstergesi olmaya devam ediyor.

Bu kitap Türk edebiyatında popüler olmuş ediplerin sıra dışı hayat hikâyelerini anlatmaktadır. Kitapta bir çocuk, evlat, öğrenci, âşık, arkadaş, eş, baba yani kısacası insan olarak ediplerin nasıl bir yaşam sürdürüklerine dair ayrıntılar bulunmaktadır. Bu çalışma yapılırken ilgili yazılmış biyografi kitaplarından, portrelerden, anılardan, mektuplardan, kendisiyle veya yakınlarıyla yapılan röportajlardan yararlanılmıştır.

Elinizdeki kitap salt bir biyografi çalışması yerine sanatçının hayatını anlatan kısa hikâye biçimindedir. Klasik biyografî kitaplarındaki akademik bilgiler, salt gerçekler ve aşırı nesnel değerlendirmeler yerine gerçeğin bir potada eritilerek kurgusal bir süzgeçten geçirilmesi sonucu oluşturulmuştur.

Bu kitapta ediplerin hayatı belirli bir düzende ele alınmış olup söz konusu edibin çocukluğundan ölümüne kadar geçen sürede yaşadığı önemli durum ve olaylar ile bunlara ilişkin detaylar kesitler halinde siz değerli okuyuculara sunulmuştur. Keyifli okumalar dilerim.

İlhan Aydın

DİPSOMAN BİR DAHİ: NEYZEN TEVFİK

“Çayhane... İçeriye alafranga iki genç kız giriverdi kahkaha- larla. Buldukları ilk boş yere yönelip etrafı süze süze üzerlerindeki kabanları çıkarıp oturdular. İki çay istemeyi de ihmal etmediler. Biraz sonra yaşlıca bir adam kapıda göründü. Sirtında eski bir mintan, üstünde dilenci hırkası, başında yırtık takke, yüzünde derin çizgiler vardı adamın. Herkesin dikkati birden bu adamın üzerin- deydi. Usulca en köşeye oturdu. Koynundan kılıfa sarılı uzun bir nesne çıkardı. Kızlar gözlerini bile kırpmadan adım adım yaşlı adamı takip ediyordu. Adam siyah deri kaplı kılıftan kılıcını çeker gibi ney’ini çıkardı. O sırada kızlar ‘Aaa! Ney mi o?’ diyerek şımarık bir edayla tanımadıkları bu adama ‘Bize ney çalar mısın?’ diye seslenince adamdan ‘Ney çalınmaz, ney üflenir.’ cevabını aldılar. Sükunet hali yaşlı adamın neyi ağzına götürüp üflemesiyle bozu- lverdi. Etrafta o ana kadar kimsenin duymadığı büyülmüş bir ses yankılandı. Fransız Edebiyatı bölümünün en alafranga iki kızı bu sesle adeta büyülenmişti. Bu dramatik armoniye daha fazla dayanamadılar. Hafif hıçkırıkla başlayan duygu seli kızların birbir- lerine sarılıp hüüngür hüüngür ağlamasıyla devam etti.”

"Dipsomanlar, alkol bağımlısıdır ama uzun süre hiç alkol almayabilirler. Sonra birden içki nöbeti başlar. Umarsızca, çılgınca, ölesiye içerler."

Aklıyla gerçeği, kalbiyle aşkı arayan, mutlak özgürlüğün peşinden ruhunu dolduran isyankârlık ve insan sevgisiyle koşan, gündelik hayatın bayağılığına küfreden, adaletsizliğe öfke yağdıran, ney'de can bulmuş meyde can vermiş sergüzeşt, divane, berduş, sanatkâr ve dipsoman; ömrü mey-hane ile tımarhane arasında geçmiş bir dahi: Neyzen Tevfik.

"Bodrum'da dünyaya geldiğimde birisi çıkıp da kulağıma, yeryüzünde beni bekleyen akıbetleri fısıldayıverseydi belki hemen dönmeye karar verirdim. Ama beni bu kararımın iki şey vazgeçirebilirdi: Birisi, anamın ve babamın güzel yüzlerindeki riyasız ve masum insanlık ifadesi; ikincisi de doğduğum andan başlayarak Ege Denizi'nin bütün hayatımda ruhumu kucaklayan nazlı ve hisirtili yeşil enginliği." dediği Bodrum'da, Rüştüye Mektebi'nin başöğretmeni babasının ilk görev yerinde doğdu Neyzen Tevfik.

Bodrum'da çocukluğunun geçtiği kasabada babasıyla çoğu zaman uzun yürüyüşlere çıktı küçük Tevfik. Yine o günlerden birinde bir kasaba kahvesine uğradı babasıyla. Kasabanın kahvesinde otururken iki derviş usulca içeri girdi. Kahveyi şöyle bir süzüp uygun buldukları yere oturdular. Selam ve hasbıhalden sonra dervişlerden biri koynundan uzun bir şey çıkardı ve "Ya destur!" dedikten sonra üflemeye başladı. Adeta insanı mest edip kendinden geçiren bu şeyden ve çıkardığı seslerden çok etkilenen küçük Tevfik, bu adamın ne çaldığını sorduğunda babasının "Ney evladım!" cevabıyla neyzenliğe ilk adımını attı. Babasından "ney" isteği kabul görmeyince çardaktan kopardığı kamışı kaval haline getirdi ve böylece kendini mest eden ney'le tanıştı. Babası onun bu ilgisine daha fazla kayıtsız kalamayarak ona bir ney aldı. Hat-

ta oğlunu bir süre sonra usta bir neyzen olan Berber Kâzım'la tanıştırdı ve ondan ney dersleri aldirmaya başladı.

“Henüzmektebe yeni başlamıştım, bir akşam paydos olmuş, ben babamla beraber eve gitmek üzere yola koyulmuştum. Çarşıya geldiğimiz sırada uzaktan akseden davul, zurna sesleri ile durakladık, ben daha o yaşta bile musikinin meclûbu, çılginca zebunu idim. Babamı elinden çekerek sesin geldiği yöne doğru adeta sürüklüyordum. Nihayet alayın ucu meydanda göründü. Biraz daha yaklaşıncaya zurna ve lavtaların ahengine tempo tutan davul tokmakları hep birden kafama inmeye başlamıştı. Yaklaşan kalabalığın ellerinde on, on beş sırik, sırikların ucunda da kesik insan kafaları vardı. Gözlerim dehşetle yuvalarında fırlamış ve o dehşetle ben de çığlığı basmıştım. Şaşıran babam, güya o feci manzarayı bana daha fazla göstermemek için önünde bulunduğumuz demirci dükkânının içine dalıvermişti. Hâlbuki olan olmuş ve çocuk ruhumda müthiş bir kasırga kopmuştu. Eve dinmeyen titremeler içinde getirildim ve birçok korku ilâçlarından geçirildim. Fakat heyhat, şuurumun bir burcu göçmüş, akıl tahtamın bir çivisi demirci dükkânında düşüp kaybolmuştu.”

Yaşadığı bu olayın ardından ilk sara nöbetini geçirdi Neyzen. Çocukluğu boyunca yakasını bırakmayan sara hastalığını ve yerli yersiz bayılmalarını büyük aşkı ney'i ile dindirmeye çalıştı. Neydeki şöhreti gittikçe genişledi. İzmir Mevlevihane'sine girmesiyle sanatını daha geniş ortamlara yayabildi, seçkin kişilerle tanıştı. İstanbul'a gidişi ününün kısa zamanda artmasını sağladı. Zekâsı, sempatisi, küfürleriyle sarayların aranan ismi oldu.

O, ne ney'inden ne de şiirinden herhangi bir çıkar, alkış beklemeyen adam gibi adamdı. Hem entelektüel, hem halk adamıydı. Sıradan insanlar, paşalar, sultanlar da onun dostuydular. Ve o, “kedilerin sarayı” olarak nitelediği evinde de

sokakta da hayvanlarla dosttu. Bir arife günü bayramlık elbiselerle donattığı fakir fukara çocuklar da onun dostuydu.

Bazen bir kütüphaneye postunu atıp aylarca kitap okuyan adamdı Neyzen. Hayatı uçlarda yaşayan biriydi. Saraylardan çıkıp Galata ve Beyoğlu'nun izbe sokaklarında berduşlarla buluşurdu. Ayrıca kim olursa olsun lafını hiç esirgemedi, çoğu zaman azılı bir muhalifti. Düzene küfretti, bu nedenle defalarca sorgulandı, tutuklandı. Çok geçmeden İstanbul'u terk edip Mısır'a gitti.

Mısır'da yedi sene maceradan maceraya sürüklendi Neyzen. Kâh saraylara girip çıkarak kâh kendi tabirince havalanıp en yüksek şahikalardan yer altında haşhaş kokulu esrar bodrumlarında yuvarlanarak tamamen serazat bir hayat yaşadı. Bazen zengin konaklarında kuş tüyü karyolarlarında, bazen de İskenderiye'deki eski kalenin bir burcunda fakir ölülerini sarmaya mahsus kaba hasır üstünde yatıp kalktı. Prens ve prenses saraylarında olduğu kadar, serseriler âleminde de meşhur oldu. Mısır asilzadelerinin çocuklarıyla veya memleketten oraya kaçmış birçok tanınmış hürriyetperver Türkle arkadaşlık ettiği gibi azılı sabıkalarla da düşüp kalktı Neyzen. Mısır'da bir kahvehane açıp hatta kendine bir plak bile doldurdu. Ama ne yaparsa yapsın içkiden hiç vazgeçemiyordu. Orada da meyini çekiyor, içindeki acıları ney'ine üflüyordu. Bir toplantıda çıkan tartışma, sarhoşluğun da etkisi ile üstünde taşıdığı tabancası ile ateş etmesi sonucu 6 ay hapis cezası aldı. Tam bu sıralarda II.Abdülhamit'i hicveden bir şiir yazdı. Bu şiir yüzünden idam cezası verildi. Bir süre kaçak hayatı yaşayarak Bektaşî tekkelerinde saklanmaya başladı.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a dönen Neyzen Tevfik, annesinin ısrarı ile Cemile Hanım'la evlendi. Kızı Leman doğduktan hemen sonra ise eşinden ayrıldı. 1.Dünya

Savaşı'nda mehterbaşı olarak askerlik yaparken Paşa ile kavgaya edince askerlikten atıldı.

En yakın dostu ise Mehmet Akif'ti. Mehmet Akif'in Safahat'ında "Derviş Ahmet" isimli şiirinin açıklamasında şöyle bir ifade yer aldı: "Tevfik Neyzen'in üç bin dört yüzüncü tövbesinden istifası münasebetiyle." Evet, Neyzen Tevfik'in sık sık alkolü bıraktığı ve tekrar başladığı biliniyordu. Bir süre hiç içmeden hayatına devam eder, ancak sonra tekrar içerdi üstat. Hatta dostu Akif'e bir daha meyhaneye ayak basmayacağına dair söz verdiğini ama çok zorlanınca meyhaneye atın üstünde girerek böylece verdiği söze sadık kaldığını anlatanlar oldu.

Dünya bir meyhane olmuş Neyzen de dönüp duruyordu. Günün her saati demlenen bir matiz gibiydi. Öyle ki bir gün yakın bir dostu Neyzen Tevfik'i yine meyhaneden çıkarken gördü ve "Vallahi üstadım, seni meyhaneden çıkarken görmek beni üzüyor." diye yakındı. Neyzen kendisine acıyan dostunu şöyle teselli etti: "Öyleyse hemen meyhaneye döneyim."

Mısır'da Akif'in yanında bir yıl kaldıktan sonra Neyzen nihayet İstanbul'a döndü. Ama ruhunun acısını yine dindiremedi. Neyzen Tevfik, dipsomania nöbetinin başlayabileceğini bazen önceden sezerdi. İradesini kullanır, kendi isteğiyle Bakırköy Akıl Hastahanesine gider, "Başlayacak, beni hemen kapatın!" derdi ağlayarak. Bir kral muamelesi görürdü orada. 1940'lı yıllarda Bakırköy Akıl Hastanesinin 21 numaralı koğuşu ona ayrıldı; istediği zaman geldi, yattı, dinlendi ve hiçbir şey olmamış gibi çıkıp gitti.

Neyzen'in deli damarı tutuyordu arada bir. Bir gün dar yoldan geçmek için müsaade istediği adamın "Ben senin gibi ciğeri beş para etmez adamlara yol vermem!" demesine karşı istifini bozmadan usulca kenara çekilip "Ben veririm." demesi

bile onun ince zekâsının sadece küçük parıltıları olarak hatırlandı.

Bazen zenginlerden himaye gören, bazen arkadaşlarının evinde kalan, çok defa da kahvelerde, meyhanelerde barınan Neyzen Tevfik'in kendisini sahiplenecek bir ailesi ve düzenli bir işi olmadı. 1930'lardan sonra, İstanbul Belediyesi'nin, sâ-dece himaye maksadıyla kendisine verdiği bir miktar aylık dışında herhangi bir işi de olmadı. Uzun derbederlik hayatında, o kaldırımdan bu kaldırıma, o kapıdan bu kapıya, o diyardan bu diyara, ney'i ve mey'iyile bir kuru yaprak gibi savruldu.

"Hayatımda iki şeye sahip olamadım: Para ve uşak. Paraya sahip olamadım, çünkü onu saklamaya değer bulmadım; uşağa gelince, ben bunların en kibirsiz olanı ile bir saat içinde senli benli olurum ve ikinci saatte hangimizin efendi, hangimizin uşak olduğunu anlamakta aciz kalırım."

Neyzen Tevfik (Kolaylı) 74 yaşındaydı, hastaydı ve hastalığı zarfında ıstıraba meydan okurcasına, yatağa girmemekte ısrar ediyor, pencere yanındaki hasır koltuğun merhametine sığınıp günlerini, kapının önündeki ameleleri ve hemen on adım ileride denizin üzerinde uçuşan martıları seyirle geçiriyordu. Müzmin bronşitini ve dizlerindeki son dermanı çalmaya yeltenen romatizma sancılarını teskine yarasın diye verilen ilâç kutularının bir kısmını iki üç gün kullanmış, birkaçının yüzüne hiç bakmamıştı bile. 28 Ocak öğleden sonra saat 2'ye doğru, uzun uzun öksürdü ve birdenbire fenalaşarak başını pencerenin pervazına dayadı. Sorulanların hiçbirini cevaplandırmadı; kendisini, yardımına koşanların kollarına terk edip yatağına uzandı. Bu yatağa son girişti. Neyzeni, artık hiç konuşturamadılar. Bu koma, bu derin dalgınlık akşamın 7'sine kadar sürdü ve büyük Neyzen, dudak-

larının kenarındaki o ezêl tebessümü ile birlikte ebediyete intikal etti.

Sinan paşa camii, içiyle, dışıyla, ana cadde, karşıki meydan, bütün kahveler, kiraathaneler tıklım tıklım doluydu. Her gelen otobüs, tramvay, otomobil katarları, bu kalabalığa yeni insan yığınları döktü. Bu kalabalık, onun cemaatıydı. Kimler yoktu ki: Başta hasta döşeginden kalkıp gelen Vali olmak üzere, muavinler, daire müdürleri, kalburüstü memur sınıfı, üniversite kadrosu, profesörleri, talebesiyle oradaydı. Edebiyat ve sanat adamları, isim yapmış büyük şahsiyetler, her biri yolunda yeni fetihlere, yeni ganimetlere ermiş meşhurlar, şairler, romancılar, münekkitler, sahne adamları, musiki çevresi, dergâh erenlerinden sokak kemancılarına varıncaya kadar hepsi oradaydı. Bunlardan başka sarhoşlar, esrarkeşler, ayyaşlar, serseriler... Onlar da derlenmiş, toparlanmış, kılıklarını düzeltmişler, Neyzen Baba'nın tabutuna sarılmışlardı.

Ney'i dergâhtan çıkartıp halkın ayağına götüren Neyzen Tevfik ölümüyle akademisyeninden bilim adamına, esrarkeşinden serserisine kadar herkesi cenazesinde buluşturdu ve omuz omuza yürüttü.

"Bir kova suyu damla damla içsen de bir kere içsen de su biter." diyerek hayatı tüm güzellikleriyle bir kerede kucaklayıvermişti.

ŞİİRİN EFENDİSİ BİR ÂŞIK: CEMAL SÜREYA

“Gecede korkunun çocuk sesleri... Havada merhametsiz bir uğultu... Köy meydanında hınca hınç çığlık senfonisi... Her yanda zifiri bir ayaz... Ecele faydasız bir korku... Ne idiği belirsiz arka font... Önce soğuk dorsesinde tir tir bir kamyon... Yanında vatani görevde iki er... Sonrasında belki de son istasyon... Ve dev bir tabutu andıran vagon... Tren vagonuna tıktırılan insancıklar... Raylar üstünde kelepir can pazarı... Ve sürgün günlerinde aşk...”

Tunceli’de doğdu asıl adı Cemalettin Seber olan Cemal Süreya. Adını bilhassa soyadını hiç sevmedi bir anlamı yok diye. Henüz altı yaşındaydı ailesiyle 38 Tunceli harekâtı sonrası Bilecik’e sürgün edildiğinde.

Bizi bir kamyonu doldurdular

Tüfekli iki erin nezaretinde.

Sonra o iki erle yük vagonuna doldurdular

Günlerce yolculuktan sonra bir köye attılar

Tarih öncesi köpekler havlıyordu

Aklımdan hiç çıkmaz o yolculuk, o havlamalar, polisler

Duyarlığım biraz da o çocukluk izlenimleriyle besleniyor belki

Cemal Süreya bir aşk çocuğuydu. Annesi karakaşlı, kara gözlü bir Zaza kıızıydı. Öylesine beyaz tenli ki, nüfusta Güllü olarak kayıtlı olduğu halde yakın çevresindeki adı, Beyaz’dı. Babası Erzincan’da nakliyecilik yapan Hüseyin Seber (Süslü Hüseyin), Karatuş’tan gelip geçerken karşılaşp âşık olduğu Gülbeyaz’ı, ağabeyi Memo’nun yardımıyla kaçırmış, yıldırım nikahıyla evlenmişlerdi. İlk çocuk, 1931’de doğan Cemalettin’di. Ondan sonra da Perihan, Ayten ve Kemal doğdu.

Annesi Gülbeyaz Hanım, Cemal 7 yaşındayken hastalıktan öldü. “Yıllar sonra o zaman 7 yaşındaydım. Bu ölüm ve sürgün benim sanat duyarlılığımda etkili olmuştur.” diyen Cemal, sanat duyarlığını annesinden aldığını her fırsatta dile getirdi. Annesiyle ilgili anıları çok az ama etkileri çok derindi Cemal için. Annesiyle ilgili anımsadığı şu sahneyi, kendisinde şiir duygusunun ilk uyanışı olarak anlattı.

“Eşikte oturuyorum, annem elinde bir çay bardağı süt, önümde çömelmiş içirmeye çalışıyor. Zayıf, hastalıklı, sık sık havale geçiren bir çocuğum. Üstelik inatçıyım, içmiyorum sütü. Gülbeyaz, son çare olarak Kerem ile Aslı’yı ezberden okumaya başlıyor.” İşte annesinin

okuduğu manzum mensur karışık Kerem ile Aslı hikâyesi Cemal'deki edebi ilhamın en çarpıcı uyanışı oldu.

Yedi yaşında eğitim için amcasının, halasının yanına İstanbul'a gönderildi. Bu nedenle ilkokula geç başladı. Ancak amcası Memo evde her şeyi öğretti Cemal'e. Bu nedenle hep önde oldu sınıfta. Hiç ödev yapmadan başarılı olan hep örnek gösterilen bir öğrenciydi.

Babası, amcası Memo ile İstanbul'da nakliye işi yapmaya başladı. İki kardeşi Perihan ve Ayten de İstanbul'a gitti. Lakin tüm aile sürgün damgası yemişti ve Bilecik'te 20 yıl kalmaları gerekiyordu. Bir sabah polis kaldıkları yeri bastı, hepsini toplayıp tekrar Bilecik'e getirdi. Cemal, 11 yaşındaydı ve okula Bilecik'te devam etti. Babası annesinin ölümünden altı sene sonra Esmâ Hanım'la evlendi.

“Bir keresinde, hiç unutmam, aynanın arkasındaki zehri kazımış, ısıttığı suyun içine atarak bana, hadi yıkan, demişti. İrkilmiştim. Biraz ellerimi ıslatmış, onu da başka suyla yıkamış, işkence suyunu da çaktırmadan dökmüştüm. Çorbama cam kırıkları koyduğu günler ise daha dün gibi hatırımda. Bu kadın, kardeşim Perihan'ın, hamam taşıyla ayak kemiğini kırmıştı. Ayten ise, korkusundan kaç kez evden ormanlara kaçmıştı.”

İşte bu kadın dediği üvey annesi Esmâ Hanım'dı. Baba kamyon şoförü olunca nadiren evde olurdu. Cemal ve kardeşleri zulmün her türlüşüne maruz kalmaktan kurtulamadı. Cemal bu kadından kurtulmak için parasız yatılı sınavına girdi ve kazandı.

İlk eşi olacak Seniha ile ortaokul sıralarında tanıştı. Seniha'nın ailesi, o yıl Bilecik'e taşınmıştı. Süreya, ortaokuldan mezun olunca Haydarpaşa Lisesinde parasız yatılı okudu. Hafta sonu tatillerinde kardeşlerini ziyaret etmeye gitti. Ama üvey annesi görüşmelerine engel oldu. Sürekli problem çıkaran Esmâ Hanım, mahallede çıkan bir dedikodu

sonucu evden kaçmak zorunda kaldı. Sonraları baba Hüseyin Bey, Refika Hanımla evlendi.

Cemalettin, liseyi iyi dereceyle bitirdi. Mülkiye (Siyasal Bilimler Fakültesi)'ye Maliye ve İktisat Bölümüne kaydoldu. En yakın arkadaşları Sezai Karakoç, Muzaffer Erdost, Nihat Kemal Eren'di. Siyasaldayken tek tutkusu şiirdi. Şiir yazmaktan kız arkadaş edinemedi, dans etmeyi öğrenemedi. Her an şiir düşünüyor, şiir yazıyordu. Şiir günlerine katıldı. Okunan şiirleri hiç beğenmedi. Kendi şiirini kimseye göstermedi.

Cemal, ortaokul aşkı Seniha ile nişanlandı. Bir sene sonra da evlendiler. Fakat Seniha ile evliliği sıkıntılıydı. Cemal'in maddî durumu iyi değildi. Üstelik aralarındaki eğitim farkı evliliği zora sokmaktaydı. Cemal, zaman zaman şiddete başvurup karısını darp etti. Karısıyla arasının bozuk olması onu başka maceralara itti. Bu boşlukta aynı iş yerinde çalıştığı, "Üvercinka" diye isimlendirdiği kadına âşık oldu. "Güvercin kanadı" ifadesinin kısaltması olarak kabul edilen Üvercinka'yı arkadaşlarından kimse bilmedi, tanımadı. Şairi çok etkilemesine rağmen Üvercinka'yla ilişkisi çok kısa sürdü. Bu arada koca şiddetine daha fazla dayanamayan Seniha kızı Akçe'yi de alarak baba evine gitti ve bir daha dönmedi. Sonra-ki yıllarda Cemal'in kızıyla bile arası hiç iyi olmadı. Akçe babasına çok kızgın olmalıydı ki en mutlu gününde, babasını düğününe bile çağırmadı.

"Elma" şiirinde, adındaki "y" harflerinden birini attığını ilan etti. Nedeni, kendi anlatımına göre, arkadaşıyla bir telefon numarası üzerine girdiği iddiayı kaybetmesiydi. Cemal Süreya, "O zaman çok güvenirdim belleğime. Telefon numaralarını falan kaydetmezdim. Belki de kaydetmediğim için kalırdı. Ona dedim ki, eğer bu böyleyse, ismimden bir harf atarım dedim. Kaybedince, ismimde harf aradım, iki tane olandan birini atmak daha uygun geldi." diye anlattı bu talihsizliği.

Babası 1957 yılında trafik kazasında öldü. Babanın çocuklarıyla ilişkisi içinden çıktığı töre gereği mesafeliydi. Ayrıca işi nedeniyle sık sık uzak kalıyordu onlardan. Cemal Süreya, babasının kendisini kucağına alıp sevdiğini hatırlamadığını söyledi. Üstelik son dönemlerde babasıyla arası iyi değildi. Ve yazdığı şu satırlarla babasını kaybetmenin acısını henüz babası hayattayken derinden yaşadı.

“Sizin hiç babanız öldü mü?

Benim bir kere öldü kör oldum

Yıkadılar aldılar götürdüler

Babamdan ummazdım bunu kör oldum”

Ülkü Tamer, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Edip Cansever kendisine âşık olmuş ve birçok insanın hayatına dokunmuş en az bir tane şiirin/şarkının öznesi olmuş bir kadın: Tomris. Tomris Uyar'la bir sanatseverler derneğinde tanışıp dost olmuştu. İkisi de evliydi o sıralar. Sonra ikisi de ayrıldı eşlerinden ve birlikte yaşamaya başladılar. Cemal çok sevdi Tomris'i. Tomris Uyar o aşk dolu günlerle ilgili bir olayı şöyle anlattı: *“Cemal evine bağlı, evinde olmayı seven bir adamdı. Akşamları eve biraz geç gel yahu, bir erkek hiç dolaşmaz mı, dedim, ertesi gün altıyı çeyrek geçe geldi, sonraki gün altı buçuk. Normalde altı gibi gelirdi. Bir gün toz alırken bezi silkelemek için pencereden eğildim ki kapının önünde oturmuş saatin dolmasını bekliyor.”* Üç yıl süren sır gibi ama dolu dolu bir aşk yaşadı Tomris'le. Ona göre Tomris *"Sahip olunamayan kadın"* kategorisindeydi ve hep öyle kalacaktı.

Müfettişlik sınavına girdi ve kazandı. Müfettiş yardımcısı olarak İstanbul'a atandı. Meşhur Papirüs dergisini çıkardı. Dergiyi ayakta tutabilmek için varını yoğunu sattı. Uğruna Chevrolet'ini harcadığı dergi ile uğraşırken Cumhuriyet gazetesinde muhabirlik yapan Zuhâl Hanım'la tanıştı. Bazı edebi toplantılarda bir araya geldikleri Zuhâl Hanım'a âşık oldu.

Beyoğlu'ndaki edebiyatçılar derneğinin açılışında Cemal Süreya herkesin içinde “*Madam, matmazel, benimle evlenir misiniz?*” diyerek Zuhal Hanım’a evlilik teklif etti. Bocaladı önce, Cemal’in şöyle bir yüzüne baktı, “*Hayır, böyle bir şey düşünürsem kendim karar veririm.*” dedi öfkeyle. Edebi alanda kendisine çok saygı ve sevgi dolu olsa da tip olarak pek sevilecek biri değildi Cemal ona göre. Sonuçta erkek dediğin biraz yakışıklı olmalıydı. Ama kısmet işte görüşmeye devam ettiler. Görüşmeleri altı ay sürdü. Sonra da Zuhal’i Kapalıçarşı’daki bir kuyumcuya götürdü, bir alyans aldı, parmağına taktı. Oradaki meşhur bir çaycıda oturup çay içtiler. Zuhal’e lacivert, güzel bir yumurta topuk pabuç aldı, öptü yanaklarından, “*Hadi git şimdi annene babana söyle, ‘Ben Cemal Süreya ile nişanlandım’ de*” dedi. Her şey çok hızlı gelişince kısa bir süre sonra da evlendiler. Çok sevdiği amcasının adını verdiği oğlu Memo dünyaya geldi. Çok geçmeden kıskançlık krizleri nedeniyle evlilikleri çatırdadı ve bir süre sonra da boşandılar. Yaklaşık on yıl süren ve biten bu aşk şairin son döneminde oğlu Memo nedeniyle yeniden başlayacaktı.

Memo... Ah Memo! Babasıyla yıldızı hiç barışmadı. Fiziki olarak aşırı kiloluydu. Fikri bakımdan da babasından farklı düşünceleri olduğu iddia edildi. Ortak tek noktaları bile yoktu. Sürekli farklı kadınlar, evler, yaşamlar ve alkolik bir baba Memo'nun psikolojisini altüst etmişti. Bu yüzden babasına karşı hep öfkeliydi.

Bir arkadaş toplantısında tanıştığı Güngör Hanım şairin üçüncü evliliği oldu. Fazla uzun sürmeyen bu evlilik boşanmayla neticelendi. Anlayacağınız dikiş tutmaz bir müptezel olmuştu artık. Ne istediğini kendisi de bilmiyordu belki. Ya da Güllü'yü -anasını- arıyordu her kadında.

Mülkiyeliydi şairimiz. Muhalifi olduğu Adnan Menderes’i soruşturan ve lehine rapor yazan maliye müfettişi oldu bir

dönem. Yolsuzluğu önlemeye çalışırken bakana çarptığı için işinden olan Darphane Başmüdürüydü bir zaman. Şemsiyeci ve Orta Doğu İktisat Bankası Yönetim Kurulu Üyesiydi de. Yine de onun bu hayatta en iyi olduğu ve en sevdiği bir şey vardı: Şiir.

Süreya' nın son eşi Birsen Hanım, kitabevi sahibi dört çocuklu dul bir hanımdı. Birsen Hanım, Süreya' nın tutarsızlıklarını, iniş-çıkışlarını dizginledi. Ona âdeta anne şefkatiyle yaklaştı ve bu evliliği kalıcı oldu. Dört çocuklu Birsen Hanım ile kalabalık bir aile olmuşlardı. Birsen Hanımla Kadıköy' deki evlerinde düzenli bir hayat yaşamaktaydı. Sigara ve kahve alışkanlığını bıraktı. Ama alkolden vazgeçemedi. Sabah rakıya başlayıp sızıp bir yere yığılana kadar içmeye devam etti.

Aslında evlilik Cemal'e göre değildi. Evlilik ona göre kesinlikle aşkı öldürüyordu. Ve yine ona göre insan hayatının binlerce yıllık serüveninde iki temel öge olmazsa olmazdı: Açlık ve aşk. Bu nedenle şiirinde cinsellik hep ön plana çıktı.

Cemal Süreya' nın kendine ait bir evi yoktu. Aile sürekli ev ve mahalle değiştirmekte, Cemal Süreya' nın da sağlam bir adresi olamadığından sorunlar yaşanmaktaydı. Şair, değiştirdiği evlerin sayısını:

"Hiçbir semtte berberin olmadı 1954-1980 yılları arasında 26 yılda 28 ev değiştirdim." diye belirtecekti. "Bayan Nihayet" dediği Birsen Hanımla 16 yıllık evliliği süresince Acıbadem ile Kadıköy' ün çok çeşitli mahallelerinde geçirip sürekli taşınmışlardı.

Biricik oğlu Memo Emrah daha büyük sorunlar çıkarmaya başlamıştı. Sürekli içen şair, hayrını görmediği evladının kendisini darp etmesine Cemal' in bu darp nedeniyle öldüğü ve oğlu hakkında soruşturma açıldığı iddia edilmişti malına

zarar vermesine varan davranışlarına daha fazla da-yana-madı.

Ocak 1990...

"ölüyorum tanrım

bu da oldu işte

her ölüm erken ölümdür

biliyorum tanrım.

ama, ayrıca aldığın şu hayat

fena değildir

üstü kalsın.. "

Bu mısraları yazdıktan kısa bir süre sonra öldü Cemal. Mirasında iki halı, kütüphane, çiçeklerin tümü, büyük ayna, bütün kitaplarının telif hakkının yarısı, bütün notlarını Birsen Hanıma; elbiselerini kız kardeşine; daktilosunu ise Zuhale Hanım'a bıraktığını belirtmişti Cemal Süreya. "Üstü kal-sın!" dediği topu topu bu kadardı.

Dört kere evlenen, sayısız kadınla kaçamak yapan, 29 farklı evde yaşayan Cemal Süreya adeta yalnızlığın başkentini kurmuştu kendi dünyasında. Farklı yaşayan, düşünen, söyleyen dağınık, karmaşık bir ruh hali ile yaşam düzeni vardı. Annesiz bir ölçüde de babasız üvey anneler elinde daha sonraları da yatılı okullarda sevgiye doyamamış, düzene alışamamış bir hayat yaşamıştı. Şıpsevdi, alkolik, huysuz, bencil, biraz da kıskanç, kadınlara şiddet uygulayan bir kimliğinin olması onu 59 yıllık yaşamında hayatın kölesi yapmıştı fakat tüm bunları şiirine ilmik ilmik işlemesi ona hakiki manada bir kimlik kazandırmıştı: "*Şiirin Efendisi*"

HEP OTUZ BEŞ YAŞINDA: CAHİT SITKI

“Esmer, arkaya taranmış, siyaha çalar saçlı, ince dudaklı, üst dudağıyla ufak burnunun arası biraz fazla açık, kulakları kabarık, alnı darca, bütün güzelliği, koyu kestane, Moğollara özgü çekik gözlerinin biraz hüznünlü manasında toplanmış, ufak tefek bir adam... Karşısında başımı koruyan melek dediği annesi... Anne ağır bir felç geçirmiş bu adamı tıpkı bir bebek gibi konuşturmaya çalışıyordu. Türkçeyi en iyi kullanmış ve son derece güzel konuşan şairlerimizden biri, bütün dillerin olduğu gibi, Türkçenin de en güzel kelimesini, anneyi, öğrenmişti. Bu kelimeyi, yıllardan sonra, ikinci defa öğretmek de yine bahtsız anneye kısmet olmuştu. O, şimdi, bütün analığıyla, yıllarca önceki sabır, ümit, hatta sevinç ve gururla: ‘Anne, de Cahit!’ diyordu. Küçücük bir çocuğa, bir zamanlar kucağındaki minik çocuğa ısrar etmiş olacağı gibi tekrarlıyordu: ‘Anne, de; de, arkadaşın duysun!’ Şairimiz o anne için, tekrar konuşturulacak, tekrar yürütülecek, tekrar büyütülecek bir evlâtan başka bir şey değildi.”

Diyarbakır'ın merkezinde iki katlı baba evi... İçinde iki tane heykel bulunan serin ve dışardan görülmeyen avlu... Ve içinde mavi fayanslarla döşenmiş fiskiyeli havuz... 1910 yılında Diyarbakır'daki bu evde doğdu Cahit. Babası bir yazara hayranlığı nedeniyle ona "Hüseyin Cahit" adını verdi. Akrabaları "Pirinçcioğlu" soyadını aldığı halde, soyadı kanunu çıktığı yıl pirinç ekiminden çok zarara uğrayan babası Bekir Sıtkı Bey, pirinçten intikamını "Pirinçcioğlu" yerine "çiftçi" anlamına gelen "Tarancı" soyadını kullanarak aldı.

İlk eğitimini Diyarbakır'da, ortaokulu da Kadıköy'deki Saint Joseph Kolejinde tamamlayan Cahit Fransızca'yı daha da ilerletmek için Galatasaray Lisesine kaydoldu. Lisedeyken en büyük dostu Ziya Osman'la tanıştı. 10. sınıftayken Ziya Osman'ın önünde bir kitap gördü. Fransız şair Baudelaire'in şiirlerinin olduğu bu kitabı okumaya başladı. Bu Fransız şairini sindire sindire okuduktan sonra şiir Cahit için teneffüs etmek, yemek içmek kadar doğal bir hayat faaliyeti oldu.

"Elindeki mektubu zarfa özenle yerleştirdi. Süslü harflerle zarfın üzerine mektubun gideceği adresi yazdı: "Hüseyin Cahit. Galatasaray Lisesi Üçüncü Sınıf Talebesi. İstiklal Caddesi, Beyoğlu." Cahit Sıtkı'nın, başka bir el yazısıyla yazıp kendine gönderdiği kim bilir kaçınıcı mektuptu bu. Evet, yanlış duymadınız! Kendine mektup yazan bir şairden söz ediyoruz. İki gün sonra Galatasaray Lisesinin arkasına bakan yatakhanesinde, arkadaşının meraklı bakışları altında kendi yazdığı bu mektubu okuyarak kimden geldiğini soranlara umursamaz bir tavırla *"Hiç canım, şu benim esrarengiz Beşiktaşlı Hanım'dan yine!"* dedi. Lisedeki neredeyse tüm öğrencilerin sevgilisi vardı. Cahit ise kendine Beşiktaşlı dediği platonik biraz da esrarengiz bir sevgili buldu. Onunla kendi dünyasın-da buluştu, konuştu, öpüşüp sevişti hatta mektuplaştı.

İstanbul hayatının ilk yıllarında sadece sigara tiryakiliği bulunan Cahit Sıtkı, kısa sürede içkiye alıştı ve bu tiryakiliği onun hayatında önemli bir yer tuttu. Lise bitince önce yatılı olarak Mülkiye mektebine girdi. Burayı yarıda bırakıp memuriyet hayatına başladı. Babasının diplomalı olmasını istediği Cahit, bir süre sonra Fransa'ya siyasal bilimler okumaya gönderildi.

Cahit'in Paris'te geçirdiği süre, ömrünün belki en mesut dönemi idi. Bulvarları, sanat galerileri, kahvehaneleri, meyhaneleri, şairleri ve kadınları ile gönlünde taht kurduğu Paris, ona sonsuz bir yaşama sevinci vermişti. Hatta birçok güzel şiirini burada yazmıştı. Mesela gençliğin dilinde düşmeyen "Desem ki" şiiri bunlardan sadece biriydi. Fakat çok geçmeden patlak veren İkinci Dünya Savaşı, şairimizin ölüm korkularını da en kesif şekilde duymasına yol açtı. Hayat ve ölüm! Her an ölebileceğini düşünmek, Cahit'i hayata daha çok bağladı. Son ana kadar Paris'te kalan Cahit şehrin düşmesiyle kendini yollarda buldu. Bisikletle başlayan yolculuğu kimi zaman delik deşik bedenleri taşıyan kağnılar-da kimi zaman da ölüm kusan tanklar üstünde geçti. Bu elemli seyahat Cahit'in ölümle imtihanıydı. Yolda gördüğü viran olmuş şehirler, yakılıp yıkılmış evler ve ölü bedenler Cahit'in korkularına tuz biber ekti. Zorlu bir yolculuktan sonra İstanbul'a geldi. Paris'le ilgili çok parlak anılar edinen Cahit babasına söz verdiği halde diploma alamadan dönmenin bedbahtlığını yaşıyordu. Yaşı dolayısıyla hakkında celp kararı olduğundan vatani görevi için Erzurum'a yedek subay olarak askere gitti.

Abbas... Mardinliydi Abbas. Elinden dolayı çürüğe çıkarılmışlardı Abbas'ı. Cahit asteğmen, emir eri yaptı Abbas'ı. Gel dedi geldi, git dedi gitti Abbas. Komutanının sabah kahvaltısını, akşam mükellef sofrasını, mezesini, rakısını ha-

zırladı her gün Abbas. Çok sevdi bu gariban çocuğu Cahit asteğmen. Akşamları demlenirken onunla dertleşti. Yine böyle bir keyif gecesinde Abbas'a şöyle dedi:

- *Sen İstanbul'u bilir misin Abbas?*

- *Bilir komutan.*

- *Orada bir Beşiktaş var bilir misin?*

- *Bilir komutan. Ben orda acemi birlikteydim.*

- *Orada benim bir sevgilim var... Sen bana kaçırıp onu getirir misin?*

- *Elbet komutan.*

Sabah oldu, Abbas yeni asker kıyafetlerini giymiş, tıraş olmuştu, Cahit sordu:

- *Hayırdır Abbas, neden böyle hazırlık yaptın?*

- *Ben İstanbul'a gidecek komutan.*

- *Ne yapacaksın İstanbul'da?*

- *Sen söyledi. Ben gidecek sana sevgiliyi getirecek!*

Şair duygulandı. Gözyaşlarını gizlemek için arkasını dönüp çıktı. Akşam eve dönünce rakı sofrasını kurdu ve Abbas'ı karşısına oturttu. Birlikte yediler, içtiler ve Cahit Sıtkı aldı kelemi kâğıdı eline o sofrada ünlü şiiri "Haydi Abbas"ı yazdı.

"Bir kere sevdaya tutulmaya gör / Ateşlere yandığının resmidir" dediği karasevdası, Beşiktaş'tan alıp getirilmesi gereken ilk sevgili, en yakın dostu Vedat Günyol'un kız kardeşiydi. Sırılsıklam âşıktı Cahit, arkadaşı Vedat Günyol'un kız kardeşi Mihrimah Hanım'a. Ama bir türlü açılmadı, açıklayamadı aşkını. Yıllar sonra Paris'te Cahit Sıtkı'nın itirafıyla gün yüzüne çıkacaktı bu ilk aşk. Cahit, içkili oldukları bir anda, Vedat Günyol'a kız kardeşine âşık olduğunu, bu nedenle sık sık evlerine gelip gittiğini ama bu aşkı bir türlü itiraf edemediğini gözyaşları içinde anlattı. Vedat Günyol: "Eyvah! Cahit,

keşke söyleseydin. Mutlaka seninle evlenmesini isterdim.” dedi ama iş işten çoktan geçmişti. Çünkü Mihrimah Hanım, anne tarafından akrabası Doktor Cemil Bey’in müstakbel eşiydi artık.

Terhisinden sonra İstanbul'da ailesinin yanına giderek hem onlarla yaşamaya hem de babasının yanında çalışmaya başladı. Lakin Cahit'in düzensiz hayatı ailede sorun olunca o da bir pansiyona taşınıp bir bekâr odası tuttu kendine. Bu bekâr odasında akşamları duvar diplerine yığılıp kalacak derecede sarhoş; gündüzleri, kendisini akşamları görenlerin tanıyamayacakları derecede ayık bir kişiliğe bürünerek babasının yazıhane isleriyle meşguldü. Lâkin *"yalnız şiirle temas ettiği anlarda mesut olan insanlardan"* olan Cahit bu işi uzun müddet sürdüremedi.

Babası, Cahit Sıtkı'nın “şair” değil “vali” olmasını istemişti hep. Şairliği seçen Cahit Sıtkı, sevip saygı duyduğu hâlde babası ile sırf bu yüzden bağlarını kopardı ve varlıklı bir ailenin çocuğu olmasına rağmen maddî sıkıntılarla dolu bir hayat yaşadı. Bu durum, onu hassas mizaçlı biri hâline getirdi ve bu hassas kişilik, fizikî çirkinlik kompleksi ile birleşince hayat, şair için, trajik bir hâl aldı. Çirkinlik kompleksinden, babayla anlaşılamamadan, maddî sıkıntılardan, hassas mizaçtan, anlaşılamamaktan şikâyetten ve yalnızlıktan kaynaklanan sıkıntı ve bunalımlarını teskin için şair içki ve kadına sığındı.

Nitekim 1944 yılı sonlarına doğru Anadolu Ajansı'nda mütercimlik yapmak üzere Ankara'ya gitti ve Ankara'da buram buram edebiyat kokan bir ortam buldu kendine.

Otuz beş yaşındaydı Cahit. O sırada plakta bir türkû çalışıyordu. Cahit dalgın ve hayli düşünceliydi. Tüm benliğiyle her zaman olduğu gibi şiirine odaklanmıştı. Şiirini yazarken plaktaki yetmiş yaşını göz önüne aldı. Kendi yaşı da otuz beş-

ti. Böylece şiiri ortaya yaşı ile paralel biçimde otuz beş dizeden oluştu ve vakit kaybetmeden CHP'nin açtığı şiir yarışmasına katıldı. 164 şiirin katıldığı şiir yarışmasında bu şiir birincilik ödülüne layık görüldü. Aynı yarışmada Attilâ İlhan'ın ikinci, Fazıl Hüsnü'nün üçüncü olması devrin edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırdı.

Bu arada Cahit'in hayatında arka arkaya görev değişiklikleri oldu. Çalışma Bakanlığı bünyesinde bir mütercimlik kadrosundaki son görevi ile birlikte yaşamına nisbî bir düzen de geldi ve bu evliliğine kadar devam etti.

Cahit'in hayatı bir kadehin karsısında şiir düşünmek, şiir söylemek, şiir konuşmaktan ibaretti. Otuz yıla yakın bir zaman, bu her akşam saat dörtten, beşten gece yarısına kadar böyle sürüp gitti. Değişen sadece şehirler, semtler, dostları, arkadaşları oldu. Yaşayışının düzeni, şiire katıksız tutkusu başladığı gibi hiç değişmedi. Rahatça açılacak bir dost, bir insan, şiir sözü etmek ya da yeni bir şiirinizi okumak için güvendiğiniz bir şair ararsanız şayet ve aynı şehirdeyseniz bilirdiniz ki gecenin hangi saatinde olursa olsun, yeri belli, hemen bulabileceğiniz, dostluğun, şiirin nöbetini hiç kaytarmadan tutan bir Cahit Sıtkı vardı. Böylece otuz yıla yakın bir zaman, insanca, şairce bir açılışa hazır, dakika kaybetmeksizin havanıza uyabilecek durumda, bir meyhane masasında, çoğu kere camın önünde, gözleri caddeye çevrili dost, şair bekledi Cahit. İçki dostlukla şiirin içinde eridiği bir havaydı onun için. Başka değişle bir ihtiyaçtı.

Görevli bulunduğu Bakanlıkta görüp âşık olduğu, uğruna güzel aşk şiirleri yazdığı "Düşten Güzel" dediği Cavidan Tınaz'la 1951 yılında evliliği Cahit'in hayatında bir dönüm noktası oldu. Eşi sayesinde içkiyi ve meyhaneyi bıraktı. Gayet şık ve temiz giyinen, hayatında mühim bir inkılap gerçekleş-

tiren, erkenden evine giden, eşine hayran ve onu çok seven bir adamdı artık Cahit.

Lakin bohem hayatı o kadar kanıksamıştı ki Cahit aşkı için girdiği nizamı fazla sürdüremedi. Artık gündüz de içiyordu. Ankara'da Kızılay'a çıkanlar saçlarını ortadan ikiye ayırıp arkaya doğru tarayan, trençkotlu, kravatlı, ufak tefek esmer yüzlü bir adamın her sabah aynı meyhaneden iki tek içmeden işe gitmediğine şahit oluyordu. Cahit Sıtkı iflah olmaz bir alkolikti artık. Evlendikten üç yıl sonra Cavidan'la boşandı. Aile eşrafı bu duruma engel olmak istedi. Çok çabalasalar da bunu engelleyemediler. Artık yapayalnızdı.

Güneş ışıklarının hafifçe içeri süzülüşü, anason kokusunun lavantayla cebelleştiği bir günde evinde bir kriz geçirdiği ve ardından da felç olduğu haberi geldi. Hastaneye kaldırdılar. Fayda etmedi. Uzun süre felçli yattı. En son, Gülhane Hastanesi'nde bir tekerlekli iskemlede, sırtında robdöşambr, konuşamaz, söyleyemez bir adam vardı artık. Türkçeyi en güzel kullanan şair, “Anne, Allah” kelimelerinden başka bir şey demiyordu. Bir de, bazı acayip sesler çıkartıyor ve ağlıyordu. Aslında “Her mihnet kabulüm yeter ki / Gün eksilmesin penceremden” diyecek kadar yaşama bağlıydı Cahit. Fakat bu yaşadıkları çok ağırdı. Hastaneden çıkarıldı ve baba evine gönderildi. Cahit, baba evinde, doğduğu odada, bu defa hasta olarak yatmaya başladı. Bir süre sonra devletin el uzatmasıyla Viyana'ya gönderildi. Viyana'da tedavi sırasında zatürre olan Cahit Sıtkı için son gelmişti artık. Son üç yılını felçli geçiren Cahit Sıtkı'nın aslında ruhu çoktan ölmüştü, şimdi bedeninin ölümündeydi sıra.

“Neylersin, ölüm herkesin başında.

Uyudun uyanamadın olacak.

Kim bilir nerede, kaç yaşında?

Bir namazlık saltanatın olacak,

Taht misali o musalla taşında.”

Ve kapı kapandı. 1956 yılında henüz 46 yaşında aramızdan ayrıldı Cahit Sıtkı. İstanbul’da lise öğrencisiyken anne ve babasına yazdığı bir mektupta: *“Benim de çizilmiş bir mefkûrem vardır. Ben, her şeyden evvel, yaşamış olduğuma delil olmak için, bir eser meydana getireceğim. Namınızı, memleketimizi ve namımı yükselteceğim.”* diyen Cahit Sıtkı, sözünü tutmuş; hem kendi adını hem de doğduğu şehrin adını yüceltmmişti. *“Yaş Otuz Beş”* diyen şair kocaman haliyle bugün bile otuz beş yaşındaydı.

ŞİİR DENİZİNDE BİR KAPTAN: ATTILA İLHAN

“Öğleye doğruydı ve matematik dersiydi. Kırık notu düzeltmek için matematik yazılısına çalışıyordu. Sınıfa matematik hocası ve arkasından da müdür muavini girdi. Müdür muavini hocayla ayaküstü konuştu. Hoca sınıfa dönüp ‘146 Attila’ dedi. Attila ayağa kalktı. Müdür muavini kaşı çatık, ciddi bir tonda ‘Seni biri görmek istiyor’ dedi ama adamın yüzünden düşen bin parçaydı. 146 Attila korku dolu biraz da ağlamaklı gözlerle kalktı yerinden, sürüye sürüye götürülürcesine kapıya yöneldi ve son bir kez dönüp arkadaşlarına baktı bırakmayın beni dercesine. Gittiği müdür muavininin odasında iri kıyım bir adam oturuyor. ‘Seninle gideceğiz.’ dedi. ‘Nereye gideceğiz?’ dedi 146 Attila. ‘Gidince görürsün’ dedi. Döndü müdür muavinine dudakları titreyerek: ‘Gideyim mi?’ diye sordu. ‘Tabii tabii gitmen lazım!’ dedi. Okuldan çıktılar. Hiçbir şey söylemedi adam. Adam sivildi ama polis olduğu-nu vapura binerken bilet almadığı zaman anladı. 146 Attila’nın pasosu

vardı. Akla gelmedik şeyler düşündü, sürekli 'Ne hata yaptım acaba?' diye kendini yiyip bitirdi. Sivil polis 146 Attila'yı Karşıyaka komiserliğine götürdü. Orada sorguya çektiler, bazı şeyler sordular. Sordukları şeyler öyle vahim görünmedi kendisine. Ama hiç yoktan tutuklandı. Tutuklanmasına sebep olan şiiri mektup içinde yolladığı kızın adı Vacide'ydi. O gün, o polislerle birlikte Vacide'yi ilk defa adam akıllı orada gördü. Güzeldi Vacide, yağmurlu havada ebemkuşağı gibiydi. Ona şemsiyesini vererek birlikte nezaretin yolunu tuttular."

Attilâ İlhan 15 Haziran 1925'te İzmir Menemen'de doğdu. Babası Savcı Muharrem Bedrettin İlhan, annesi Emine Memnune Hanım'dı. Ve Attilâ İlhan, ünlü sinema sanatçısı Çolpan İlhan'ın kardeşi, Türist Ömer lakabıyla tanınan Sadri Alışık'ın kayınbiraderi, oyuncu Kerem Alışık'ın dayısıydı.

Babası Bedri İlhan iyi derecede Osmanlıca bilen, Divan Edebiyatı'na meraklı, şiir yazan şair ruhlu biriydi. Babası Nedim'in şiirlerini, annesi roman okumayı severdi. Edebiyat-sever bir ailenin çocuğu olarak çocukluğu haliyle kitaplarla iç içe geçti. Babası emekli olunca İzmir'e yerleşince ilk ve ortaokulu Karşıyaka Cumhuriyet İlkokulu ve Karşıyaka Ortaokulu'nda bitirdi. İzmir'de iken babasının kütüphanesinden faydalanarak bol bol kitap okudu, edebi bilgiler edindi, ortaokuldayken ilk şiirlerini yazmaya başladı.

İzmir Karşıyaka'da, henüz 16 yaşında gözleri parıltılı bir çocukken okul gidişlerinde penceresinin önünden geçtiği komşu kızını buğulu gözlerle süzdü. Günler birbirini kovaladıkça aralarında bakışlar aracılığıyla bir bağ oluşuverdi. Yine Karşıyaka Atatürk Lisesi'nin yoluna düşülen bir günün sabahında, genç adam akşamdan yazdığı mektubu kızın evinin merdivenlerine bıraktı. Kız mektubu eğilip alarak çantasına koydu. Aradan üç gün geçmişti. Delikanlının umutla, umutsuzluk arasında gidip gelen duyguları nihayete erdi.

Cevap yazılmıştı işte! Hem de aynı yere, yani merdivenlere bırakılmıştı. Böylece iki genç aşığın mektuplaşmaları başladı. Genç adam, kalem sallamakta mahirdi. Nice duygu yüklü kelimeleri ardı ardına sıraladı. Birde şiir iliştirdi mektubuna. Büyük şair Nazım Hikmet'in şiirini:

*“Çürüksüz ve cam gibi berrak bir kış günü
sımsıkı etini dişlemek sıhhatli, beyaz bir elmanın.*

*Ey benim sevgilim, karlı bir çam ormanında nefes almanın
bahtıyarlığına benzer seni sevmek...”*

Sonrasında İlhan, bu satırlar sebebiyle 16 yaşında gözaltına alındı ve Karşıyaka Karakoluna götürüldü, tahkikata uğradı ve üç yıl süreyle okuma hakkı elinden alındı. Nazım'ın şiirini yazmak dahi, fişlenmek için yeterli sebepti o dönemlerde.

Bu gözleri parıltılı çocuk, 1941'de tutuklanarak okuldan uzaklaştırıldı. Üç hafta gözetim altında tutuldu. İki ay hapiste yattı. Hapisteyken babasına yazdığı mektuba şu karşılığı aldı: *“Üzülme oğlum, bu da geçer.”*

Türkiye'nin hiçbir yerinde okuyamayacağına dair bir belge verilince eğitim hayatına ara vermek zorunda kaldı. Bunun üzerine kendisi hakkında verilen bu karara itiraz etmek için Danıştay'a başvurdu. Şahsında verilen bu haksız karar Danıştay'da bozulunca tekrar eğitim – öğretim hayatına başladı. Işık Lisesine kaydoldu. Lise son sınıftayken, yani 1946 yılı, Attilâ için edebi hayatında bir dönüm noktası oldu. Attila'nın amcası edebiyat öğretmeniydi ve Attila'nın yazdığı *“Cebberoğlu Mehmet”* şiirini çok beğendi ve ona *“Sen bu şiirle katıl yarışmaya.”* dedi. Attilâ: *“Ben o heriflerin hiçbir şeyine katılmam. Onlar beni 16 yaşında hapsedtiler. Okuldan kovdular. Bu heriflerden nefret ediyorum. Ben bunlara katılmam!”* dedi. Babasıyla amcası kendi aralarında çoktan anlaşmışlardı. Am-

cası masumane bir istekle, “Attilâ ben o şiiri çok sevdim dak-tilo et de bana ver.” dedi. Durumdan işkillenen Attilâ, amcasına “Ne yapacaksınız?” deyince, “Öğrencilerime okutacağım.” cevabını aldı amcasından. Attila planı anlamadı ve şiiri amca-sına verdi. Kışa doğru Ankara’dan bir mektup geldi Attila’ya: “Şiiriniz armağan kazanmıştır falan filan....” Böyle bir zarf ve içinden böyle bir mektup çıkınca hemen reddetmeyi düşündü aslında. O zamanlar temasta olduğu arkadaşlardan olan Ömer Faruk Toprak Bey, “Deli misin? 1500 lira bu zamanda inanılmaz bir para. Al o parayı, sen yazdığından sorumlusun. Senin yazdığında kötü bir şey yok ki!” demesiyle içi rahatladı. Bu her şeye rağmen hakikatin ta kendisiydi. O yıl kendisini “şair” yapan bu yarışmanın birincisi Cahit Sıtkı Tarancı, üçüncüsü Fazıl Hüsnü Dağlarca ve ikincisi ise henüz lise talebesi olan 21 yaşındaki Attila İlhan’dı. Jüride de önemli isimler vardı üstelik: Tanpınar, Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Kutsi Tecer, Nurullah Ataç... Ne gariptir ki onu Nazım’ın şiirinden dolayı 16 yaşında hapse atan CHP yönetimi yine aynı Attila İlhan’a yazdığı şiir dolayısıyla bu ödülü vermişti.

Bu yarışma şairin şiirinde patlama yaptı. Bu patlamayla “Gün” dergisi hemen ertesi hafta şairi ve başarısını ilan etti. O zamana kadar kimse bilmiyordu Attilâ İlhan’ı. Yalnız “Gün” dergisi biliyordu. “Arkadaşımız Attilâ İlhan kazanmıştır.” diye açıkladı bu başarıyı.

CHP şiir yarışmasından kazandığı paranın 120 lirasıyla Hermes marka bir daktilo aldı ve geri kalan paranın bin lirasıyla derlediği şiirlerini bastırdı Attila İlhan. Bin liraya bin adet bastırabildi. Pek dağıtamadı bile kitabı, birçok kitapçı aldığı halde raflarına bile koymadı. Ancak İlhan, kitabı Nurullah Ataç’a ve tabii daha sonra Duvar’ın arka kapağına kitabı için övgülerini eklediği Nazım Hikmet’e de gönder-mişti. Nurullah Ataç bu şiirlerin şairi için “Yetenek var, gelecek var.”

diyordu. Hatta Attila İlhan'ın değerlendirmesine göre abartıyordu. Ancak yine de kitabı ne satabildi ne istediği gibi dağıtabildi. Sadece eşe dosta verebildi o yıllarda.

1946'da liseden mezun olup İstanbul Hukuk Fakültesine kaydoldu. Hukuk Fakültesine devam etti ancak son sınıfta gazeteciliğe başlamasıyla beraber öğrenimini yarıda bıraktı. Üniversite yıllarında "Yığın" ve "Gün" gibi dergilerde ilk şiirleri yayımlandı.

1948 yılında üniversite ikinci sınıftayken Paris'e gitti. 16 yaşında bir bakıma hapse girmesine vesile olan adamı kurtarma hareketine katıldı İlhan ve bu, onun şiirini, sanatını derinden etkileyecek Fransız kültürünün de başlangıcı oldu. Paris yolculuğunun bir gece öncesi Cumhuriyet Meyhanesi'nde eşiyle dostuyla son bir yemek yedi. Yıllarca onu bir şekilde kendisine getirecek şehir için, Paris için gemi limandan ayrılmak üzereydi.

Paris, Attila İlhan için umduğundan daha zorlu başladı. Arkadaşlarından beklediği yardımı alamadı, zaman zaman parasız kaldığı için köhne yerlerde konakladı. Nazım Hikmet'i kurtarmak için kimi çevrelerle görüşmeler yaparak toplantılar ayarlamak için uğraştı, bir yandan da Moskova'yla iletişime geçmeye çalıştı. O sıralarda Jean Paul Sartre'la bir bağlantı kurarak Nazım Hikmet'in bir şiirinin (Ceviz Ağacı) Les Temps Modernes'de çıkmasını sağladı. Ardın sıra Moskova ile görüşerek "Nazım Hikmet'i Kurtarma Komitesi" kurulmasına vesile oldu.

Attila İlhan ilk Paris günlerinde pek şiir yazamadı. Daha çok teorik kitaplar okuyarak Fransızcasını ilerletti, sosyalizm hakkında kitaplar edindi. Günlerini Nazım Hikmet ve kitaplarla geçirmekteydi. Nihayet İlhan'ın Fransa'da kaçak günleri başladı. Fransız polisi Attila İlhan'ı yakalayıp mahkemeye çıkardı. Mahkemenin ardından sınır dışı edildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İstanbul'a dönmesiyle birlikte ilk iş Nazım Hikmet'le görüşmeye çalışmak oldu çünkü o günlerde Nazım hapisten çıkmıştı. Onunla görüşebilmek için sağa sola haber saldı. Nazım'la buluşabilmek için önce Kemal Tahir'le tanıştı. Kemal Tahir Nazım'a durumdan bahsetmiş olarak yanına geldi Attila İlhan'ın. Cevaben: *"İlhan Paris'e gitsin, burada olmaz, Paris'te olabilir, beklesin orada."* cevabını almıştı. Ve kısa bir süre sonra Nazım Hikmet yurt dışına kaçtı. Bunu öğrenir öğrenmez hazırlıklara başladı yolculuk için.

"Vapurda, kış güvertesinde İstanbul'u seyrediyorum ve içimde şöyle bir his var: 'Bir daha ne zaman göreceğim İstanbul'u' Sanki bir daha göremeyeceğim, öyle bir duyguyla doluyum." diyen Attila İlhan için ikinci Paris günleri başladı.

İkinci Paris, İlhan için bir şey dışında hiç de umduğu gibi olmadı: Maria. Bir gün yine okul çıkışı bir kahvede gördüğü güzel Ermeni kızı Maria Missakian'la tanıştı. Daha ilk dakikalarda Maria Missakian kendisine *"Siz Türk müsünüz?"* diye sordu çünkü kendisi de Ermeni asıllı bir Fransız'dı. İlhan kızı masasına davet edip birlikte kahve içtiler. Maria, İlhan'dan Türkiye'yi anlatmasını istedi çünkü ataları o topraklardandı. İlhan kendince memleketini anlattı. Zamanla sık sık buluşur oldular. Attila İlhan'ı en çok etkileyen şey, Maria'nın fakir bir Parisli oluşuydu. Maria'yı alarak Paris'in birçok mekânına, sinemasına götürdü. Maria'yla bahar dolu, içinde umut ve aşk olan günler geçirdi.

Nazım Hikmet Rusya'daydı. İlhan'ın Paris'teki eski çevresiyle bağı kopmuştu. Üstelik memlekette tevkifat patlak vermişti. Türkiye'ye dönmeye karar verdi. Maria Missakian'ı da ülkeye getirmeyi düşündü ancak pasaportu olmadığı için o Londra'ya İlhan da İstanbul'a döndü. Marsiya'dan vapura bindiler.

Türkiye'ye ayak bastı ancak polisler de onu beklemekteydi. Otuz altı saat tutukları Attila İlhan'ı sorgudan sonra salıverdiler. Kaptan'ın aklında sürekli Maria Missakian'ı yanına almak vardı ancak bunun nasıl olacağına dair hiçbir fikri de yoktu. Sürekli mektuplaştılar. Sordu soruşturdu. Gerekirse evlenmeyi bile kafaya koydu İlhan Maria'yla ancak görüştüğü kişiler bunun gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu, ikisinin de ayrı hayatlara devam etmeleri gerektiğini anlatıp durdular. İkna oldu çaresiz İlhan ve o meşhur Maria Missakian şiiri doğdu Yüksek Kaldırım'ı çıkarken. Mektuplaşmaları devam etti. İlhan durumu anlattı kısaca ve zamanla mektuplar seyrekleşti. Sonunda uzun süre haber alamadı İlhan Maria'dan. Arkadaşı vasıtasıyla evlendiğini öğrendi Maria'nın serseri mizaçlı bir müzisyenle. Çocukları olduğunu ve mutsuzluktan alkolik olduğunu da tabi. "Yağmur Kaçağı" adlı şiir kitabı yayımlanınca kitaptaki Maria Missakian sayfasını imzalayıp Maria'ya gönderdi. Görüşmeleri de böylece nihayete ermiş oldu.

"Bir eski dost gibi hatırla beni/ Bir selam ver yeter/ Unutmuş olsan da eski günleri/ Adımı ara sıra an yeter"

Attila İlhan elindeki birçok yazıyı sağa sola gönderdi. Çeşitli dergilerde yazmaya devam etti. Nihayet ikinci kitabı "Sokaktaki Adam" romanı basıldı. Kısa bir süre sonra "Sisler Bulvarı" geldi. Attila İlhan artık daha tanınır olmuştu, haliyle hakkında yazılanlar arttı. Böylece Mavi'deki serüveni başladı. Mavi dergisinin Garipçilere kan kusturan İkinci Yenicileri afallatan sıra dışı bir şairi oldu Attila İlhan.

Erzincan'a askerlik için gitti, askerliğin bitmesi ile çocukluğundan beri tutkunu olduğu sinemaya ağırlık verdi. Kuşkusuz bunda en büyük pay sinema sanatçısı olan kız kardeşi Çolpan İlhan ve eniştesi Sadri Alışık'tı. "Ali Kap-tanoğlu" takma ismiyle senaryolar yazdı. Ancak senaryo-ları

bir türlü istediği ilgiyi görmedi. Vazgeçmedi ve “Yalnızlar Rıhtımı” adlı senaryoyu yazdı. Kendi yazdığı se-naryonun çekilmesi için görüşmelerden “Güzel ama sonra çekeriz.” yanıtını alınca yeni bir Paris seyahatinin temelleri atılmış oldu. Ambargolu olmasına rağmen “Ben Sana Mecburum” ve “Bela Çiçeğini” yayımladı. Bu kitaplardaki şiirlerle büyük sükse yakaladı İlhan. İçindeki sosyalizm tutkusu giderek artan Attila İlhan Türkiye işçi partisini kurma heyetine katıldı. Bu heyetin toplantısı basılıp Aziz nesin başta olmak üzere diğer üyeler baskıya uğrayıp hırpalanınca Atilla İlhan Paris’e tekrar gitmeyi artık kaçınıl-maz görüyordu.

Paris’e gitme fikri ile birlikte oturduğu evi satmak istedi. Tanıdığı bir eskiciyi yanına alıp evi komple satmak istediğini söyleyince eşyalarına kadar ne var ne yoksa hepsini aldı eskici. Elinde bavulu Paris’in yolunu tuttu tekrar. O güne kadar yapıp ettiklerinin muhakemesini yaptı ve pişmanlık duyduğunu ifade ettiği yırtıp attığı birçok evrak bırakıp gitti İlhan Paris’e.

Paris’e indiğinde daha öncekiler gibi yalnız değildi. Onu karşılayan, yalnız bırakmayan, yanında olan, ona destek olan dostları vardı. İlk hedef Fransızcasını ilerletmek istedi İlhan. Fransızca yazılar yazdı. Hatta kitaplarının ilk sayfalarını bile Fransızca yazdı. Yazdıklarından ötürü iltifatlar aldı. Fransa’da çalışma ve oturma izni almaya uğraştı ancak hala tehlikeli bulunuyordu Fransız hükümeti tarafından. Paris’te yavaş yavaş düzen oturturken bir mektup aldı kardeşi Cengiz İlhan’dan. Mektupta “*Babamı kaybettik.*” yazıyordu. Bu haber kuşkusuz İlhan’ı üzdüğü kadar vicdan azabına sürükledi. Babasının son zamanlarında yanında değildi. Üstelik annesi geliyordu aklına. Çünkü Cengiz ve Çolpan evlilerdi. Annesiyle kimin ilgileneceğini düşününce babasının vasiyeti geldi aklına: “*Ben ölünce evi sakın bozma!*” İlhan İzmir’e dönmeye

karar verince içinde bir huzursuzluk baş gösterdi. Artık 40 yaşına gelmişti ve bir yere yerleşip iş sahibi olma, aile kurma vakti gelmişti.

İzmir’de kaldığı dönemde edebi hayatı oldukça durağan geçti İlhan’ın. Edebi çevrelerden gittikçe uzaklaştı. Siyasi görüşleri nedeniyle de kimse yazılarını yayınlamıyordu. Daha çok geziler yapıyor, Abbas Yolcu’nun temellerini atıyordu. İzmir’de hayatın rutini içinde kardeşi Cengizlere giderken mahallede genç bir kız görerek ince bir tebessümle kardeşine dönüp “Hoş kız!” dedi. Evlenip yuva kurmanın vakti gelmişti çoktan. Zaman içinde Biket Hanımın kendisini aramasıyla önceleri telefon görüşmeleriyle başlayan ilişki, ardından yakınlaşmayla ilişkileri ciddiye bindi. Ancak evlilik konusunda Attila İlhan’ın bazı çekincelerinin yanında şartları da vardı. Klasik bir evlilik sürdüremeyeceğini, yine kendisiyle evlenecek kişinin aileden bağımsız olması gerektiğini, maddi olarak arabalar yazlıklar gibi mal mülkü karşılayamayacağını söyledi. En önemlisi de Attila İlhan çocuk sahibi olmak istememekteydi çünkü çocuğun kalabalık, gürültü yapacağını düşünüyordu. Bu şartları Biket Hanım’la konuştuktan sonra evlilik çok ani bir şekilde gelişti. Bir akşam nikâh memuru eve gelip nihahı kıydı ve ertesi sabah evli barklı bir adam olarak işine gitmeye başladı İlhan.

Darbe günleri de gelip çatmıştı. 12 Mart sonrasının kahr günleriydi. Bir sabah radyoda duydu ağır haberi. Deniz’e ve iki genç fidana kıymışlardı. Karşıyaka’dan İzmir’e geçmek için vapura bindi. Deniz bulanıktı; simsiyah, alçalmış bir gökyüzünün altında hırçınve çalkantılıydı. Acı bir yel esintisinin ortasında aklına düştü ilk mısra. Vapurda sessiz bir köşe bulup yüksek sesle tekrarladı mısrayı. Vapurdan indikten sonra da rıhtım boyunca bu ilk mısraları tekrarlayarak yürüdü.

“Şenlik dağıldı bir acı yel kaldı bahçede yalnız
O mahur beste çalar Müjgan’la ben ağlaşırız
Gitti dostlar şölen bitti ne eski heyecan ne hız
Yalnız kederli yalnızlığımız da sıralı sırasız
O mahur beste çalar Müjgan’la ben ağlaşırız
Bir yangın ormanından püskürmüş genç fidanlardı
Güneşten ışık yontarlardı sert adamlardı
Hoyrattı gülüşleri aydınlığı çalkalardı
Gittiler akşam olmadan ortalık karardı ”

6 Mayıs 1972

Müjganla ağlaşıyordu İlhan. Bir kadın ismiydi “Müjgan” lakin dildeki yozlaşma başka anlamı düşündürmüyordu haliyle. Nitekim müjgan eski dilde “kirpik” anlamına geliyor- du ve şairin “müjganla ağlaşmak ”tan kastettiği de kesinlikle buydu.

Ankara’dan, kitaplarına ilgi göstermeyip basmayan Bilgi yayınevinden, İlhan’a bir teklif geldi. Atilla için düşünülen teklif bilgi yayınevinin baş koltuğuydu. Daha önce yazılarını dahi yayımlamamıştı Bilgi. İlhan bu teklife çok şaşırdı. Ardından eşi Biket Hanım’ın da Ankara’da hayat kurmayı istemesiyle bu teklifi kabul etti. Ancak yıllarını denizle iç içe geçiren biri için Ankara bir dekor gibiydi. Kendi ifadesiyle, “Bozkırın ortasına konulmuş dekor idi.”

Ankara’daki bürokratik hava ve insanların bol sayınlı sohbetleri kendisini ciddi anlamda rahatsız ediyordu. Bohem hayatı artık yavaş yavaş terk edip yerini ciddi ve ağır bir tabloya bıraktı. 1981’e kadar Ankara’da kalan yazar “Fena Halde Leman” adlı romanını tamamladıktan sonra İstanbul’a yerleşmeye karar verdi. Biket Hanım, ömrünün sonuna kadar Atilla İlhan’ın oturacağı Maçka’daki evi bulup aldı.

Attila İlhan için İstanbul böylece yeniden başladı. İlhan'ın yıllar evvelinin bohem İstanbul'unun yerini içine kapanık bir üretim süreci aldı. Yirmi yıldır biriktirdikleri peşi sıra döküldü Maçka'dan.

İstanbul'da tam bir nizam içinde yaşadı. Her sabah saat 7.00'de kalkar 9.00'a kadar çalışırdı. Yaz kış demeden 9.30 da Maçka'daki evinden çıkar Taksim'e kadar yürürdü. Öğleye kadar Kafe Bulvarı'nı dip masalarından birine oturur ve üzerinde çalıştığı romanın bir sayfasını burada yazardı. Her gün tek sayfa yazardı. Ardından gazete yazılarını ve şiirlerini yazmaya başlardı. Daha sonra otobüsle evine dönerdi. Attilâ İlhan sigara içmedi, alkol kullanmadı. Yüreği yandığında ciğerini de yakmadı, öyle hafifletmedi acısını. Aldı eline bir kalem ve koca bir yüreğiyle yazdı sadece.

Ve derken Attila İlhan ve Biket Hanım ayrılık kararı aldılar. Çünkü Biket Hanım çocuk sahibi olmak istemekteydi ancak bu fikir Attila İlhan'ın evliliğin başında kendine koyduğu kurallara ters düşmekteydi. İlhan artık 50 yaşına merdiven dayamıştı ve daha önce yapmadığı çocuğu artık yapma niyetinde değildi. Dostça bir ayrılık oldu bu her ikisi için de. Biket Hanım, İlhan'ın senaryolarını film yaptı yıllar içinde ve sürekli iletişim halinde dostlukları devam etti. İlhan'a bu bekârlık hali yeniden yalnızlık getirdi. Ancak bu yalnızlık geçmiş yılların bohem ve gezme tozmasından ziyade çalışması için imkân hazırladı kendisine. Türkiye'de televizyon yayınlarının başlaması ve geniş kitlelere ulaşmasıyla beraber Attilâ İlhan da senaryo yazmaya geri döndü. "Sekiz Sütuna Manşet, Kartallar Yüksek Uçar ve Yarın Artık Bugündür" senaryosunu yazdığı diziler büyük beğeni topladı, taklitleri dahi yapıldı. TRT'deki "Attilâ İlhan'la Sohbetler" programı, en uzun süren program unvanını kazandı. Program 2004 yılında yayından kaldırıldı. Başta Cumhuriyet gazetesi olmak üzere

iki yayınevi, bir televizyon programı ile uğraşmak 80 yaşındaki bu delikanlı için ağır gelmişti. Evinde akşam saatlerinde geçirdiği ikinci krize dayanamadı kalbi. Ailesi yanındaydı o sırada. Evde müdahale edildi ancak nafileydi tüm çabalar. Kimseye haber etmediler. Ölümünü diğer günün sabahında açıkladılar.

*görünmez bir mezarlıktır zaman
şairler dolaşır saf saf
tenhalarında şiir söyleyerek
kim duysa / korkudan ölür
-tahrip gücü yüksek-
saatli bir bombadır patlar
an gelir Attila ölür*

Evet her fani gibi Attila İlhan da öldü. Belleklerle kazınan şiirleri, gerek kendine has melodisinden gerekse İlhan'ın söylediği gibi; kavuşulamayan, elde edilemeyen ve neticesinde yüceltilen, bir nevi destansı boyuttaki aşkları vurguluyor oluşundan bu denli tanınır oldu.

Ben sana mecburum bilemezsin dediği kadınlar sevdi ki mi zaman ama ne kadınlar sevdim zaten yoktular diyecekti hep. Gözleri gözlerine değince felaketi olacak kadar uzak, sen benim hiçbir şeyimsin diyecek kadar yakındı kadınlar Kaptan'a. Hep aşk hep bir kadın vardı hayatında yalnız başlayıp yalnız süren ve yine yalnız biten. Zehra, Vacide, Pia, Suna, Missakian ve daha niceleri... Zira Attila İlhan şiirinde aşk, imkânsız oldu. Nam-ı diğer kaptan, muhatap olduğu "Gerçek aşk nedir?" sorusunu şöyle yanıtlamıştı: "Gerçek aşk, imkânsız olandır. Bunu hep söylüyorum. Çünkü bir aşk, normal sürecini, gelişme aşamalarını yaşarsa bitmeye mahkûmdur."

TEK MOLALI HAYAT: SABAHATTİN ALİ

“Gelecek günler her halde güzel olacaktır, üzölmeyin. Senin ve Filiz’in gözlerinizden, yanaklarınızdan, dudaklarınızdan milyonlarca defa öperim. Arkadaşlara selam. Sinirlerimi merak etme. Bilirsin ki demir gibidir ama demir gibi kalmaları için ara sıra, kimse görmeden sizin yanınızda sinirlenebilmeliyim. İhtiyarlığımda çekilmez bir adam olacağım hakkındaki iltifatına teşekkür ederim. Ama tahminin doğru çıkamayacak sanırım. Çünkü ihtiyarlayacağımı kim söyledi? ‘Hep genç kalacağım. Hülasa beni düşünmeyin fakat ben sizi düşünmekten deli olacağım.’”

25 Şubat 1907 günü Osmanlı Piyade Binbaşı Selahattin Ali'nin bir çocuğu dünyaya geldi. Gümölcine doğumlu olan erkek evladına Sabahattin adını koydu babası. Asker bir babanın ve ruhen zayıf karakterli bir annenin üç çocuğundan en büyüğüydü. İstanbul'da başlayan çocukluğu Çanakkale ve Edremit'te sıkıntılı bir biçimde devam etti. Babasının cephe görevi, özellikle Çanakkale Savaşı sırasında ailecek savaşın tesirinde kalmaları nedeniyle annesinin bozulan ruh hali, yaşanan maddi zorluklar çocuk ruhunu fazlasıyla etkiledi.

Evin ilk çocuğuydu ve belki de bu nedenle hep itilip kakılan bir çocuk oldu Sabahattin. Babası başarısız ticari girişimlerde bulunan emekli bir askerdı artık. Maddi durum-ları iyi değildi. Akranları bile yoktu. Ama hiçbir şey onu bir tutkudan alıkoyamadı: Okumak.

Derslerde öğretmenleri dinlemek yerine kabak çekirdeğinin ritmik gürültüsü eşliğinde arka sıralarda dünya klasiklerini hatmeden bir gençti Sabahattin Ali. Okula gidip gelirken dahi yolda kitap okuyan, yapayalnız fakat zeki bir çocuktü. O yıl askeri okula öğrenci alınmadığı için giremeyen Sabahattin, yatılı olarak Balıkesir Muallim Okuluna kaydoldu. Başta öğretmenleri olmak üzere herkes onun yazıya yeteneği olduğunu kısa sürede anladı. Babası bile ona, gördüklerini içinden geldiği gibi yazmasını söylüyordu. Okul gazetesinde, dergilerde şiirler, hikâyeler yazan okuldaki yeknesak günlerini arada bir yaptığı sinema ve tiyatro kaçamaklarıyla süsleyen biriydi artık. Konuşkan, açık sözlü, iyimser, şen, alaycı ve şakacı bir genç olan Ali her zaman şık giyinmeyi iyi bildi. Ayrıca son derece hazırcevaptı. Karşısındaki ne kadar hazırlıklı olursa olsun, bir lafın altında kaldığı görülmemişti. Muzipliği ve zekâsı çarpıcıydı.

Kız Muallim Okuluna, âşık olduğu kızı görmek için başında örtüsü ve üzerinde yeldirmesiyle bir kadın gibi gir-

mesi başkası tarafından ispiyonlanınca okuldan kovulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Bunun üzerine en yakın arkadaşına bir mektup bıraktı. Arkadaşı daha sonra açması için bırakılan mektubu, Sabahattin'in beline sardığı ipten şüphelenerek hemen açtı. *"İşte ben karar verdim/Bu gece öleceğim/Üzülme sen çünkü ben/Göklerde gezeceğim"* dizelerini okuyan arkadaş Ali'nin kendisine zarar vereceğine düşünerek korktu, nöbetçi öğretmene haber verdi. Her yerde Ali'yi aramaya başladılar. Kısa süre sonra Sabahattin'i bahçede ağacın dibinde oyalanır buldular. Yaşananlar çocukluğuna verilerek affedildi. Bunun üzerine günlüğüne sevinçle şu notu düştü: *"Blöf yapmıştım!"*

Sabahattin bir süre sonra İstanbul Muallim Mektebine nakledildi. Artık son sınıftaydı. Hasta annesine ve yeni doğan küçük kız kardeşine bakan babasının hasta kalbi hayatın yoğunluğa daha fazla dayanamadı. Ölen babasının ardından bunalıma giren Sabahattin Ali dert ortağım dediği yazıya ve yazmaya devam etti.

Öğretmenlik stajına başladı. Stajda *"Neticesiz bir aşka verdim gençliğimi!"* dediği Nahit Hanım'la tanıştı. Başta Orhan Veli olmak üzere hali hazırda birçok ünlü şairin büyük aşkı, İstanbul'un salon kadınlarından biri olan Nahit Hanım'a sahip olmak kolay değildi. Çok uğraştı. İlişkinin arkadaşlıktan öteye gitmesini çok istedi. Cevapsız mektuplarda ve şiirlerinde dile getirdiği bu aşkın maalesef karşılığı yoktu ve hiçbir zaman da olmadı.

Okulunu bitirip Yozgat'a öğretmen olarak atandı. *"Burası beni muhakkak çıldırtacak. Ne basit muhit Yarabbi! Düşün kardeşim, konuşacak bir insan bile yok. Hepsi alelade, hepsi dümdüz! Memleketin civarı hep bozkır, gözünün alabildiği kadar çıplak dağlar uzanıyor. Yalnız Yozgat'ın tam karşısında bir çam ormanı var. Ama o da bu dümdüz araziye yakışmıyor. Adeta kirli bir bakkal*

önlüğüne yamanmış yeşil bir kadifeye benziyor. Ahali fesat, dedikoducu... Kendimi yalnız okumaya verdim. Kitap, gazete, mektup okumakla vakit geçiriyorum. Ah Nahid, yalnızlık asıl böyle kalabalık yerlerde belli oluyor.“ dediği Yozgat’ı hiç sevmeydi.

Okul tatil olur olmaz ilk fırsatta İstanbul'a döndü. Hemen bir iki dostunu aradı. Yozgat'a bir daha gitmemek için dostlarının da yönlendirmesiyle yabancı dil sınavına girip sınavı kazandı ve Almanya'ya gitti. Dil öğrenmek en büyük kaygısı oldu. Önce yaşlı bir kadının evine pansiyoner olarak yerleşti. Sonra da özel bir kurumda Almanca kursuna başladı. Değişimin sancılarını yaşamaya başlıyordu artık. “Burada her şey herkes ruhsuz ve katı.” dediği Almanya’da sosyalist bir çevre edindi kendine. Yabancı dilini de ilerletti. Almanya’da Türk öğrencilere parazit diyen bir Alman’ı tokatladığı gerekçesiyle okuldan atılınca çok sevdiği ülkesine geri döndü.

Sabahattin gencecik yaşta ak saçlı, altın gözlüklü, efendi kılığında bir çocuk insandı. Bir bakıma “palyaço” gibiydi. Dışarıdan bakıldığında mutlu zannedilen ama içinde fırtınalar kopan bir adamdı.

Sabahattin Ali, iyi giyinmekten, pahalı yerlerde yemek yemekten, lüks düşkünü, içki ve sigara içmekten hoşlanırdı. Rahat, serbest ve mutlu yaşamı sol düşünceye uygun görülmedi. Yazdıkları ve düşündükleriyle yaşamı arasında çelişki bulundu. Bu noktada kimi arkadaşları ve sol çevrelerce eleştirildi. Aslında kimseye yaranamıyordu Sabahattin Ali. Belki de yalnızlığının asıl nedeni buydu.

Sosyalizm tüm benliğini sarmıştı artık. Yönetime karşı ironinin dozunu artırmıştı yazılarında. Ali’nin kısa ömrünün yarısı aleyhine açılan ya da kendisinin açtığı davalar sebebiyle mahkemelerde geçti. Mayıs 1931’de Aydın’da komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle açılan dava ile Sabahattin Ali’yi ölüme sürükleyen davalar faslı da başlamış oldu. Bir

arkadaş toplantısında Atatürk'ü yeren bir şiir okuduğu gerekçesiyle yargılandı ve bir yıl hüküm giydi. Sabahattin Ali, önce Konya, ardından meşhur "Sinop Kalesi" diye nam salmış Sinop Cezaevine gönderildi. Evliya Çelebi'nin "Büyük ve korkunç bir kaledir. 300 demir kapısı, dev gibi gardiyanları, kolları demir parmaklıklara bağlı ve her birinin bıyığından 10 adam asılır nice azılı mahkûmları vardır. Burçlarında gardiyanlar ejderha gibi dolaşır. Tanrı korusun, oradan mahkûm kaçtırmak değil, kuş bile uçurtmazlar." dediği dillere destan tarihi cezaevinde kaldı. Birçok tanınmış ismin de bu cezaevinde yatmasıyla akıllara kazınan Sinop Cezaevinde özgürlüğe hasret, Karadeniz'in hırçın dalgaları arasında günlerini geçirirken belki de onu ayakta tutan yine yazma isteği oldu. Çünkü üç tarafı denizle çevrili bu cezaevinde nemden oluşan küf kokusunun eşliğinde yaşamak ve aklınıza mukayyet olmak mümkün değildi. Sinop Cezaevinin meşhur eden en büyük neden aslında buydu. Yine de aldırımıyordu Ali. Hatta mahkûmken yazdığı ve dilden dile dolaşan "Aldırma Gönül" şiiriyle Sinop cezaevinin avlularını inletti. Zorlu geçen 10 ay-dan sonra afla serbest kalan Sabahattin Ali'nin eski güzel günlerine ve özellikle de öğretmenliğe dönme isteği "eski zihniyetini değiştirdiğini ispatlaması gerektiği" cevabıyla karşılaştı ve o da Atatürk'e sevgisini anlattığı "Benim Aşkım" şiirini yazarak memuriyete geri döndü.

Sabahattin 15-16 yaşından beri şöyle bir haftacık olsun âşık olmadan duramadı aslında. Aşkını da şahsileştirerek kendine has hale getirdi. Kendinde hâsıl olan aşkı kalburüstüydü. Öyle ki her biri ateşlilikte Verter'i, bakirlikte Romeo'yu geri bırakacak türdendi. Onda aşk mıknaatısı gibi bir şeydi, daima mevcuttu, sadece mıknaatısa yapışan şeyler değişiyordu. Yozgat'ta olduğu zamanlarda Nahit Hanım'a, Almanya'da olduğu yıllarda Frolayn Puder'e, Aydın'da bir Mi-

ralayın kızına, Konya'da da öğrencisi Melahat Muhtar'a ve şarkıcılık yapan Muhsine'ye âşık olmuştu. Bir yazar tavrıyla aşk duygusunun kendisine âşıkı hep. Ama aşk bahsinde hep kaybedendi Sabahattin.

Büyük dostu ve aşkı Nahit Hanım evlenmişti. Yozgat'taki genç aşkı bir kızı da kendisi fişlendiği gerekçesiyle vermediler. Hapisteyken mektuplar yazdığı “İki gözüüm Ayşe” diye tanımladığı bazen aşkı bazen de dostu olarak gördüğü ve “Ama unutma! Taş duvarlar arasındaki karanlığımın senden başka penceresi yok.” dediği Ayşe Sıtkı Hanım'a evlilik teklifi yaptı. Ali'nin evlenme teklifini şaka olarak kabul ettiğini söylediği Ayşe Hanım, bir süre sonra da başkasıyla evlendi. Aşk hayatı tek kelimeyle sükûtu hayaldi Ali'nin.

*“Sevip sevip yâri ele kaptırmak
Kara bahtın bana eski işidir
Ömrümdeki yıllar kadar yar sevdim
Her biri başkasının eşidir.”*

Amcasının İçerenköy'deki evinde yapılan bir sünnet düğününe katıldı. Düğünde kendi halinde takılmadı; eğlendi, oyunlar oynadı, çocukla çocuk oldu, tanıdık tanımadık kim varsa hasbıhal edip durdu. Orada birçok kişiyle tanışıp kaynaşdı. Bunlardan biri de Aliye Hanım ve ailesiydi. Aliye Hanım ve ailesi bu sıcakkanlı, yaramaz çocuklar gibi duran adamı çok sevdi. Kırk yıllık ahablarıymışçasına cana yakın buldular onu. Düğün bitip hep birlikte eve dönmek istediklerinde Sabahattin'i etrafta göremediler. Özellikle Aliye'nin gözleri çok aradı Sabahattin'i. “Neyse artık gidelim biz!” demeye kalmadan Sabahattin'i lüks lambalı fenerle bir ağaç altında kitap okurken buldular. Sahi, ne yapıyordu bu adam, ne ilginç biri, diye düşündüler istemsizce. “Biz gidiyoruz, geli-

yor musunuz?” diyen Aliye’ye doğru usulca yanaştı ve lüks feneri Aliye Hanım’ın yüzüne tutarak gözlerinin içine uzun uzun bakarak adeta içinden şunlar dökülüyordu:

“Tesadüf seni önüme çıkarmasaydı gene aynı şekilde fakat her şeyden habersiz yaşayıp gidecektim. Sen bana, dünyada başka türlü bir hayatın da mevcut olduğunu benim bir de ruhum bulunduğunu öğrettin.”

Sabahattin Ali, âşık olduğu Aliye Hanım’a mektuplar yazdı. Ona yazdığı ikinci mektubu ile birlikte “Değirmen, Dağlar ve Rüzgâr” kitaplarını da gönderdi. Aliye Hanım: “Bu şiirleri ve hikâyeleri okuyunca Sabahattin’e kör kütük âşık oldum.” diyerek kısa süre sonra onunla evlendi. Eşine olan aşkını şiirlere taşımıştı Ali. Bu evlilikten bir kızı olan Ali çifti doğan kızlarına Filiz adını verdiler.

Ali konuşmayı çok severdi. Konuşmadığı anlarda da mutlaka cebinden bir kitap çıkarır okumaya başlardı. Evde, misafirlikte, otobüste ayaktayken... Hep okurdu. Kitaplarını ödünç verdiği herkese temiz tutulmasını muhakkak söylerdi. Küçük defterine kime, hangi kitabı verdiğini yazar ve geri getirildiğinde derhal silerdi. Kitap okumak hayattaki en önemli işti onun için. Dakikalarca vitrinlerde, kitabevlerinde kitapları incelerdi. Aybaşında, maaşını alır almaz ilk iş Ulus’taki kitabevine gitmek olurdu. Bu kitapçı serüveni en azından bir iki saat sürerdi. Ankara’da Necati Bey İlkokulu karşısında, bir apartmanın çatı katında otururken bu evin bir adam boyundan kısa sandık odasını kendine kitap odası yaptırdı. Eğri tavana ve iki yan duvara dünya yazarlarının resimlerini yapıştırdı. Yerde dikine, yan yana sıralanmış kitapları vardı. Bu odaya girerek odanın tozunu alır, kapıdan bakarak Aliye’ye, “Güzel oldu değil mi?” derdi. Tavana yapıştırılmış yazarlarının resminin hizasına o yazarın bütün eser-

lerini dizerdi. “Böylece bulmak kolay oluyor.” derdi. Kitaplar, bu hayattaki en büyük hazinesiydi Sabahattin’in.

Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'la birçok gazetede mizahi yazılar yazdı. Marko Paşa dergisinde İsmet Paşa ve daha birçok siyasi hakkında hakarete varan yazılar nedeniyle yargılandı, tazminat ödedi. Son olarak 1948'de Paşa Kapısı Cezaevinde üç ay yattı Sabahattin Ali. Hapisten çıktıktan sonra zor günler geçirmeye başladı. “Ali Baba” dergisini çıkardı ancak istediği gibi olmayınca kısa sürede kapattı. Fazlasıyla sakıncalı bir tipti artık. İşsiz kaldı, yalnız kaldı, yatacak yatak, yazacak yer bulamadı. Yazıları, şiirleri, kitapları toplatıldı; yaşamla bağı koparıldı Ali'nin. Ailesini bile görmek için tebdil-i kıyafet vaziyette gezmek zorunda kaldı.

“Çalmadan, çırpmadan bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri dolsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetle, hatta bu kadar tehlikeli mi olmalıydı?” diye düşünerek ülkeyi terk edip nefes alabileceği, özgürce yazabileceği bir ülkeye gitmek istiyordu. Yasal yollardan yurtdışına gidebilmek için pasaport almak istedi, verilmedi. O da gizlice ülkeyi terk etmeye karar verdi. Kaçmaktan başka çare yoktu artık. Kusursuz bir plan hazırladı. Önce Sofya sonra da Moskova'ya gidecek, oradan Çek pasaportu alıp Fransa'ya geçecek, her şey yoluna girince da eşini ve kızını yanına alıp yeni bir hayat kuracaktı.

Sabahattin son zamanlarında yakın bir dostunun teşvikiyle nakliye işine girmişti. Bu bu iş sayesinde yurtdışına gidebileceğini düşündü. Hatta Suriye'de başarısız bir deneme gerçekleştirdi. Fazla zamanı yoktu. Hakkında açılmış yeni davalar vardı ve yeni mahkûmiyetler içten bile değildi. Ali Ertekin adlı insan kaçakçısıyla anlaşıp onu kamyonu şoför muavini olarak aldı. Bulgaristan'a geçişin anahtarı ondaydı. Kırklareli'nin bitiminde kamyonun inip Bulgar sınırına ya-

kın ormanlık araziye doğru yürümeye başladılar. Yürüyüş sırasında Sabahattin Ali kendinden ve hayallerinden bahsedip durdu. Karısı ve kızıyla yakın gelecekte ne kadar mutlu olacaklarını anlattı. Akşam olmak üzereydi. Bulgar sınır kapısına gelmeden Ali Ertekin'in, "*Geceyi bu ormanlık alanda geçirip yarın devam ederiz.*" önerisini kendisi de yorulduğu için kabul edince mola verdiler. Yaktıkları ateşin başında ısınmaya çalışan Sabahattin Ali planlarını anlatıyor, anlattıkça coşuyordu. Geceyi orada geçirdiler. Sabah erkenden kalkıp yola devam ettiler. Özgürlük birkaç yüz metre ilerdeydi. Sınıra yakın bir yamaçta fundalıkların arasında yine mola verdiler.

Sabahattin Ali çantasını açtı, eline bir kitap aldı, ceketini yere serdi, sırt üstü uzandı, gözlüklerinin camını hohlayıp mendiliyle sildi ve sükûnetin cıvıltısında kitabını okumaya başladı. Ara sıra da o bitmek bilmeyen hayallerinden dem vurup durdu. Doğru ya, insan hayal ettiği müddetçe yaşardı. Hayattaki en mesut birkaç dakikasındaydı. Bu anlar Ertekin'in elindeki yağlı kalın sopanın Sabahattin'in başının sol tarafına ininceye kadar sürdü. Sabahattin'in suratı, gözlükleri, kulağı kan içinde kaldı. Ardından tam aynı yere bir darbe daha indirdi Ertekin. Bu darbeden sonra sağa doğru yığıldı Sabahattin. Ağzından burnundan kanlar boşanıyordu. Ama hala nefes alıyordu, çok sevdiği hayata ölesiye bağlanıyordu Sabahattin. Derken son darbe de ensesine iniverdi Sabahattin Ali'nin. Nefesi kesildi. Ve sustu. Bir daha da konuşamadı. Kendi deyişiyle mor çiçekli dal gibiyken, bahar vaktinde kırılmıştı Ali.

"İnsanı asıl öldüren kılıcı yemek değil, "Sen de mi Brütüs?" demek mecburiyetinde kalmaktı."

Sabahattin Ali'nin cesedi, Sazara köyü yakınlarında bir dere yatağında bir çoban tarafından bulundu. Cesedi eşi ve

annesinin teşhis etmesine izin verilmedi. Bu görevi Aziz Nesin ile Adalet Cimcoz yerine getirdiler. Nesin'in, cesedin kolunun da Sabahattin Ali'ninki gibi kırık olduğunu söylemesiyle "teşhis" tamamlandı. Daha sonra muayene edilmesi için defnedildiği yerden çıkarılan ceset bir torba içinde elden ele dolaştırılırken kayboldu. Eşyaları, "hacizli" oldukları gerekçesiyle ailesine teslim edilmedi. En acısı Ali'nin bir mezarı bile olmadı. Kızı Filiz, babasının cesedinin bulunduğu dere yatağının yakınındaki düzlükte, arkasını İstiranca Ormanları'na dayamış koskoca bir kayanın üzerine bir mermer parçası gömerek mermerin üstüne Sabahattin Ali'nin çok bilinen şu dizelerini yazdırarak veda etti:

"Başım dağ/Saçlarım kardır/Benim meskenim dağlardır."

BİR ŞAİRİN GÖZYAŞLARI: AHMET HAŞİM

“Yine gece yarısı... Yatağa biraz önce gitmişti ama uykusu kaçtı. Yataktan kalkıp biraz dolaştı. Hayalet gibiydi. Evin salonunda koltuğa yığılır gibi oturdu. Kararsız bir düşünce içindeydi. Sonra duvarda asılı olan varaklı aynaya yöneldi. Kendine uzun uzun baktı huzurla. Eli aynanın yanındaki kandile uzandı. Işıkla birlikte aynadaki tüm büyü sönmüştü. ‘Yarabbi! Bu kafa, alın, yüz, çene...’ Birden kara bulutlar çöktü üstüne. Aynadaki suretini hayalinde şöyle düzelteyim dedi. Mesela alnını daha muntazam bir şekle soktu. Kafasını lepiska saçlarla örttü, yanağındaki Halep çıbanını sildi, ağzını ufalttı, çenesini inceltti. Bu denli çabaya rağmen gene bir şeye benzemedi. Anladı ki bu kafayı kökünden söküp atmaktan başka çare yoktu. Yine dünyanın hüznünü içine çekerek gecenin kızılığına saklandı.”

Bağdat’ın ıssız çöllerinden esen uğultulu rüzgârın sakin dokunuşları... Havada tadına doyumaz bir ıslaklık... Kuytu-

larda Dicle'nin berrak yakarışları... Saçakları duvar diplerinden tavana kadar sarmış devasa bir köşk... Köşkün geniş peneresinden duyulan önce acı sonra giderek artan tatlı çığlıklar... İçerde hummalı bir telaş... Yarı baygın, kan ter içinde perişan ve bir o kadar mesut bir kadın... Kollarında bakmaya bile kıyamadığı cennet kokulu bir ocuk... Gözleri gece mavisini esmer bir bebek...

Haşim'in ocukluğu, Bağdat'ta aksi, sinirli bir baba ile duygusal, duyarlı bir anne arasında geçti. Baba Arif Hikmet Bey, anne ise Sare Hanım'dı. Bağdat'ın en soylu ailelerinden birinin biri kız, ikisi erkek  kardeşin en büyüğü olan Ahmet Haşim, ocukken adeta bir hüzün deryasında büyüdü.

Pek mutlu bir hayat sürmediği anlaşılan Süre Hanım'ın vereme yakalanması aile için hazin bir nihyetin habercisi oldu. Benzi gün geçtikçe solgunlaşan ve gitgide lme yürüyen annenin bu hlini seyretmek, henüz ocuk yaştaki Hşim için anlamlandırılması ve tahammül edilmesi zor bir durumdu. Öyle ki Süre Hanım'ın yakalandığı hastalığa yenik düşerek, Haşim henüz 7 yaşındayken, veremden ölmesi Hşim için tam bir facia oldu. Hayattaki tek dayanağını yitiren bu zayıf ve mahzun ocuk, ömrü boyunca bir daha kavuşamayacağı aile saadetinden de böylece mahrum kaldı. Bu lm, Ahmet Haşim'in ocuk kalbine ümitsizlik, dehşet, korku, öfke ve nefret gibi duyguları yerleştirdi. Babası, katı bir adamdı. Oğluyla hiç ilgilenmedi. Bundan tr Hşim, annesinin ölümüyle derinden sarsıldı. Onunla geçirdiği günleri yıllarca unutamadı.

Annesiz kalmak Haşim için şiirde karanlıkla özdeşleşti. Haşim'in yazdığı hemen her şiirde yitirilmış huzur ve güzellikleri onun kendine özgü marazi yalnızlığını fark etmek mümkündü. Fakat anne onun şiirlerinde özel bir yere sahipti. Çünkü Sare Hanım çocuğuna gösterdiği ilgisiyle, ince

ruhlu ve kırılgan yapısıyla Haşim'i en çok etkileyen insan olmuştu. Çocukluğunun geçtiği Bağdat'ın sıcak çöllerinde, akşam vakitleri Dicle kıyılarında hasta annesiyle yaptığı uzun gezintiler Haşim'in şiirlerinin sığınağı haline geldi. Haşim'in annesinden geriye kalan boşluğu dolduracak kadını bulmak da mümkün olmadı.

Haşim'in çok sevdiği annesinin kaybindan sonra tanımadığı bir şehre, İstanbul' a, getirilmesi ondaki yalnızlığı daha da derinleştirdi. Annesini kaybetmesinden birkaç yıl sonra insanlarını, kültürünü, adetlerini bilmediği bir şehirde yeni okulunda, yatılı okuyor olmasının verdiği dipsiz karamsarlıkla bitmesini hiç istemediği kısa gecelerden, kendini hep bir boşluğa düşmüşçesine yalnız hissettiği uzadıkça uzayan yeni bir güne uyanırdı.

Haşim, 12 yaşına kadar düzgün bir tahsil görmedi. Çünkü babasının görevleri nedeniyle sürekli dolaşması, küçük Haşim'in öğreniminin aksamasına yol açtı. Bu nedenle babasıyla İstanbul'a geldiğinde, henüz Türkçeyi bile öğrenememişti. Türkçeyi öğrenmesi için babası, onu önce Numune-i Terakki Okuluna, ertesi sene de Galatasaray Sultanisine yatılı olarak verdi. Ahmet Haşim, alışmadığı bu çevrede tamamen içine kapanık bir duruma düştü. Sabah vakti, okuldaki arkadaşlarının yeni öğrendiği Türkçesini ve Fransızcasının telaffuzuyla alay edecekleri "Arap Haşim" diyerek yabancılığını acımasızca yüzüne vuracakları yeni bir zaman diliminin başlangıcı oldu. Haşim, korku ve keder içinde sabahı bekledi, yeni güne kendi masalının içinde tebessüm etmeye çalıştı.

Okulda en sevdiği ders matematik olmasına rağmen, zamanla Ahmet Hikmet Müftüoğlu gibi değerli bir edebiyat öğretmeni, İzzet Melih (Devrim), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Abdülhak Şinasi (Hisar), Emin Bülent (Serdaroğlu) gibi ilerde

edebiyat dünyamızda ün yapacak arkadaş topluluğu buldu. Bu ortam ve topluluk arasında Ahmet Haşim'in edebî yeteneği ve zevki ortaya çıktı.

Aslında küçükken edebiyatı hiç sevmezdi Haşim hatta şiirden âdeta iğrenirdi. Asker olan bir akrabası koltuğunda bir sürü kitapla hafta başlarında Haşimlerin evine gelirdi. Haşim bu askeri her gördüğünde "*Uğraşacak başka bir şey bulamadın mı?*" diye zavallıya takılırdı. Sonra o asker orduya katılıp bir müddet sonra da cephede şehit olunca kitapları ve hususi eşyaları Haşimlerin evinde kaldı. Bir gün, merak ederek içlerinden bir kitabı eline aldı. Şurasına burasına göz atarken tuhaf bir alâka ile kitabı okumaya başladı. Sonra, nasıl olduysa onlara benzer bir şeyler yazmak arzusu uyanıverdi içinde. Eline kara kalemi aldı ve o an ki hisseleriyle bir şiir yazıverdi. Bu, Haşim'in ilk şiiriydi. Fakat bir anda o kadar saçma ve manasız buldu ki yırtıp atmayı düşündü. Kâğıdı buruşturur gibi yaptı, bir müddet dalıp gitti uzaklara. Kâğıdı düzelterip cebine koydu, akabinde mektepteki çekmecesine attı. Bir gün, arkadaşlardan biri çekmecesini karıştırırken bu şiiri bulup Haşim'den habersiz, o zamanlar yeni yayımlanmaya başlayan Mecmua-i Edebiye isimindeki dergiye gönderdi. Dergide yayımlanan şiir ve yazarı hakkındaki övgü dolu sözlere Haşim bile inanamadı. Hocasının kendisine şiir gibi boş bir işle uğraşmaması gerektiğini salık vermesi üzerine uzun bir süre hiç şiir yazmadı. Ama neden sonra içindeki boşluğu doldurmak ihtiyacıyla olsa gerek kendini tutamayarak yine yazmaya başladı. O sıralar kitapçada raflarda gezinirken bir kitap gözüne ilişti: "*Büyük Şairler*". Hemen eline alıp karıştırmaya başladı.

Özellikle sembolist şairlerin eserlerinden en güzel parçaları bir araya toplayan bu kitaba derhal sahip olma arzusuyla bir tane satın aldı. Bu yepyeni şiir âlemi, Haşim üzerinde

müthiş bir tesir yaptı. O kadar ki kitabı elinden bırakmaz oldu. Okulda, sokakta, evde hep bu kitabı okudu. "Şi'r-i Kamer'i" bugünlerde yazdı fakat çok geçmeden onu da beğenmez oldu. Fransız serbest nazım usulünü Türkçeye tatbik etmeye çalıştı. Bu tarzda yazdığı birkaç şiir, o sırada bazı kimselerin dikkatini çekti. Sanat camiasının bu ilgisi Haşim'i şiire ve sanata daha ciddi surette bağladı. Çünkü Haşim belki de ilk defa beğenilmenin o büyüklü dünyasına adım atmıştı. Bu durum Haşim'i ziyadesiyle memnun etti.

İlk şiiri yayımlandığında henüz on dört yaşındaydı ve bundan sonraki üç dört yıl içinde on üç şiiri daha yayımlandı. Edebiyat dünyası bu yeni sese kulak veriyordu artık. Bu dönemde Muallim Naci, Abdülhak Hâmid, Tefvik Fikret ve Cenap Şahabettin'in tesiri altında kaldı. Son sınıfta iken Fransız şiirini ve sembolistleri tanıdı. Bundan sonra kendi şahsiyetini gösterdi ve ilk şiirlerini kitaplarına almadı. Okul sonrasında Ahmet Haşim, bir süre memurluk yaptı. Aynı zaman da bir yandan da hukuk eğitimine devam etti. Daha sonra Fransızca öğretmenliğine atandı. Bu sırada memurluktan ayrıldı ve Haşim, hukuk eğitimini de sonlandırdı. Ülkede ise bu yıllarda önemli gelişmeler meydana gelmekteydi. Abdülhamit devrilmiş ve Meşrutiyet dönemi başlamıştı. Tamamıyla edebiyata yoğunlaşan Ahmet Haşim, bu dönemde siyasetten bir hayli uzaktı. Meşrutiyetten bir yıl sonra ise, Fecr-i Ati topluluğuna katıldı. Takvimler 1912'yi gösterdiğinde ise Fecr-i Ati dağıldı. Bu tarihten itibaren Haşim, çeşitli görevlerde bulundu. 1. Dünya Savaşının baş gösterdiği yıllarda ise yedek subay olarak Çanakkale cephesinde görev yapan Ahmet Haşim, bu süre içinde büyük dostluk kuracağı Yakup Kadri ile tanıştı.

1921'de "Bir Günü Sonunda Arzu" şiirini yayımladı, İstiklal Savaşı yıllarında böyle arzu dolu bir şiir yazması eleş-

tirildi. 1924'te Paris'e gitti. Kendisi de artık Yahya Kemal'in Paris'e olan tutkusunu eleştirmek için yazdığı Paris'teki Zat'lardan biriydi. Paris'te geçirdiği günleri çok fazla yazmadı Haşim. Özellikle son günlerde yaşadığı para sıkıntısı nedeniyle dönemediği, kendisine yapılan bin franklık hava-leyi beklerken ölüp ölüp dirildiği yazıldı anılarda.

Hayat her daim zordu Haşim için. Halep çıbanlarının in-safsızca kemirdiği kırmızı ve etli bir yüz... Renkleri çiy fakat bakışları zeki iki mavi göz, çizgileri titremiş bir burun, geniş, ihtiraslı bir ağız... Yağlı bir deri içinde kalın, ağır kımıldanışla bir gövde... Ahmet Haşim yüzünün sağ tarafı sol tarafına ben-zememekle kendine özgü bir simaya sahipti. Çirkin olduğu düşüncesiyle kendinden nefret eden, hatta aynalara tükür-düğü bile vaki olan biriydi. Haşim insanları hiç durmadan kırmış, bu insanların kendisiyle hep alay ettikleri parano-yasıyla en saçma en hakaretamiz yazılara, sırf birilerini kü-çük düşürmek için imzasını atmaktan hiç çekinmemişti. Ga-latasaray'da okurken kendisinin dilbilgisi derslerine giren ve ilk şiirlerinde etkisinin görüldüğü hocası Tevfik Fikret'i bile sırf hoşlanmadığı Edebiyatı Cedide akımına bağlı olduğu ge-rekçesiyle eleştirmiş ve onun hakkında kötü yazılar yazmıştı.

Kızdığını kimselere özellikle de dostlarına köşe yazılarında acıymıyor, onlar hakkında yalana varan iddialarla suçlamalar-da bulunuyordu. Hatta bazen *"Onun hakkında yazdıklarımın hepsi yalandı."* diye itirafta bulunduğu bile olmuştu. Karşıdan bakanlar, bu kaba zarfın içinde onunki kadar ince ve duygulu bir ruhun bulunabileceğini ummuyordu. Hele de yemek yer-ken. Gurme diye tabir edeceğimiz kadar yemekten anlayan, geniş bir yemek kültürü olan Haşim doyuncaya kadar değil, çeneleri yoruluncaya, dişleri çiğnemekten kanayuncaya kadar yerd. Sonra hazmın ağırlığı altında gözleri süzülünce

de niye oburluk ettiğine içerlerdi. Ama yemek zevkinden yine de vazgeçmezdi.

Yemek gibi insanlara da hor davrandı Haşim. Özellikle kızdığı kişilerle görüşen dostlarına hiç acımadı. Abdülhamit'i öven bir şiir yazan Yahya Kemal'e her fırsatta vurdu, onunla görüşmeye devam eden en yakın dostu Yakup Kadri'yle de bozuştı, hızını alamayıp ona bir düello davetiyesi bile gönderdi.

Haşim bu hayatta bedbaht ve yalnızdı. Ona göre, iri ve yağlı bedeni üzerinde duran koca kafası, kısacık boynu ve yüzündeki yara iziyle bir ucubeyi andıran çirkin sesli zavallı bir adamdı ve kendisinde zerre kadar bulunmadığını düşündüğü güzellikten de bu nedenle nefret ederdi. Ulaşamadığı her şey kötüydü, çirkindi ve olmamalıydı bu hayatta. Henüz kırklı yaşlarda ağaran ve seyrelen saçlarına bakarak görüntüsünden daha da utanırken bir yandan da bu hali için “*Bunlar muvaffak olmuş bir zekânın göstergesidir.*” diyecek kadar da ego patlaması yaşayan biriydi.

Haşim korkularının esiri olurdu. Yazısını teslim edişinin ertesi sabahında yazdıklarının birine dokunacağını ve bu nedenle kendisine bir zarar geleceğini düşünerek ürperir, bir suikasta kurban gideceğini korkusuyla yolda kendisine seslenen en yakın dostlarını bile duymazlıktan gelerek hızla yürümeye devam ederdi. Nazım Hikmet “*Onu gördüğüm yerde döveceğim.*” dediği için birkaç gün üzerinde silah taşıdığı ancak silahın kendiliğinden patlayacağı endişesiyle bundan da kısa sürede vazgeçtiği söylenirdi.

Korkuları ve kıskançlığıyla koca bir yalnızlığın hüznünlü şövalyesiydi Haşim. Güzel, yakışıklı, kültürlü, zeki insanlarla olmaktan huzursuz olan bunun yerine mahalle kahvelerindeki bayağı insanları tercih edip oraları mekân edinen birinden bahsediyoruz. Haksız da sayılmazdı aslında. Yüzündeki

yarayı gölgelediği gibi her şeyi gölgeliyordu aslında. Bu nedenledir ki hep akşamları, mehtaplı geceleri, alacakaranlık vakitlerini sevdi, kalabalıklardan olabildiğine kaçıp kendi yalnızlığına sığındı. Mütareke döneminin ardından ömrünün sonuna kadar Güzel Sanatlar Akademisinde ne tuhaftır ki-mitoloji ve estetik öğretmenliği yapan Haşim'in kalabalıklarda bir dev aynasıyla dolaşıp böbürlendiği ancak evine girdiğinde baktığı aynanın karşısında büyük ıstıraplar çektiğini "Başım" adlı şiirinde açıkça şöyle dile getirmişti:

*"Bu cehennemde yetişmiş kafaya
Kanlı bir lokmadır ancak mihenim,
Ah ya Rabbi, nasıl birleşti
Bu çetin başla bu suçsuz bedenim?"*

Yabancılık hissini bir türlü içinden atamayan Haşim, Bir Arap değil de Türk olarak anılmak istedi. Hatta vatandan koparılan Bağdat'ta yaşamayı seçerek Türklüklerinden vazgeçtiklerini söylediği akrabalarından hiçbirisiyle görüşmedi. Kendisine ancak küçük memuriyetleri uygun gören Osmanlı Devleti'nin, Irak hükümetinin, ona oldukça parlak görevler teklif etmiş olmasına rağmen Haşim bu teklifleri kabul etmedi; arkadaşlarının ve rakiplerinin yükselişlerini kışkırttığı, "Komadı gitti bu devlet bizi âdem yerine." diyerek sık sık iç geçirmesine neden olan bir yaşamı seçti.

Evlenip bir yuva kurma hayalini hayatı boyunca taşıyan Haşim, güzel ve zengin bir kadınla evlenerek her iki arzusunu da tatmin edebileceğini düşünüyordu. "Beni sevenlerin hepsi güzel fakat züğürttü. Sevdiklerimin hepsi zengin fakat alaycıydı. Hem zengin hem bana teveccühkâr hanımlar tanıyorum ki maalesef çirkinlerdi." diyerek aşk hayatını en yalın haliyle özetliyordu.

Düzgün bir ilişki kurmakta zorlanan bu adam tesadüfen karşılaştığı tüm kadınlara âşık oldu. Kadınlarla bir şekilde

tanışp niyetini açıklamayı başarabildiği sırada dudaklarından dökülen ilk cümle hep evlilikle ilgiliydi ancak iş nikâh tarihini belirlemeye geldiğinde Haşim geride kısa bir mektup bırakarak bir süreliğine ortadan kayboldu.

Birçok defa evlenme amacıyla kız istemeye giden Ahmet Haşim, her seferinde başka bir gerekçeyle kızı isteyemeden döndü. Fakih Rıfkı ve eşiyle birlikte gittikleri bir kız istemede de bu durumlardan biri yaşandı. Kız istemeye giden Ahmet Haşim, evleneceği kızın annesini gördü. Annenin bir hayli çirkin olmasından dolayı kızın da ilerleyen yaşlarda annesine benzeyebileceğini söyleyerek vazgeçti. Bunun dışında Yakup Kadri'nin annesi ve kız kardeşiyle de kız istemeleri hep niyette kaldı. Her defasında kızın ya da ailesinin bir kusurunu bulmayı başardı.

Yakup Kadri, Haşim'in evlilik kâbusunu şöyle izah ediyordu: “Evlenmekten, daima kaçtı. Çünkü alacağı kızın kendisini sevmeyeceğine önceden kanaat getirmişti ve aldatılan bir koca olmak rezaleti, ona, felaketlerin en büyüğü gibi görünüyordu. Kaç defa zıfzaf odasının eşiğine kadar gelmişti ve oradan tersyüz geri dönmüştü bilemezsiniz.” Yine Yakup Kadri'nin bakış açısına göre kadınlarda yegâne aradığı şey, onların, doğrudan doğruya cinsiyetine hitap eden tarafları idi.

Artık yaşlıydı, hastaydı; bedeni kendisini zehirleyerek yoran ruhuna yenilmiş, hep şikâyet ettiği hayata aynı ısrarlı tutumla sarılmaktan da vazgeçmeyen ruhunun yıkılışı da başlamıştı. “Merdiven” şiirindeki gibi ölümünün yaklaştığını bilen bir adamın olgunluğu ve sükûneti vardı artık.

*“Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak
Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak
Sular sarardı yüzün perde perde solmakta*

Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta”

Haşim’in karaciğer hastalığı nüksetmiş, böbreklerinde kireçlenme başlamıştı. Doktorlar umutsuzdu. Bir süre hastanede yattıktan sonra evine gönderildi. Nitekim ölümüne yakın aylarda “zeki ve hassas olduğu söylenen” bir bayanla tanıştı. Haşim’in son zamanlarında, ayaklarının önüne terlik koyan, her türlü kahrını çeken, “*hizmetime bakan*” olarak nitelendirdiği pek de güzel sayılmayan, fakat duygulu ve sevecen Zarife adındaki bu kadınla arkadaşlarının isteği üzerine 17 Mayıs 1933’te ölmeden önce maaşının ona kalması için evlendi.

Ahmet Haşim, gerçek dünyadan ayrı, ideal bir dünya düşledi hep. “O Belde” şiirinde anlattığı bu hayal ürünü dünyada kadınların, gerçekte olanların aksine, ne kadar da masum, ince, huzur veren yaratıklar olduğunu vurguladı. “O Belde” şiirinde dört tane olmazsa olmaz vardı Haşim için: “*Sen, ben, güzelliğini sana borçlu olan akşam vakti ve düşünce elemlerine bir sığınak olan mavi deniz. Bu dörtlü varsa şair cennetteydi âdeta.*” Haşim’in “O Belde” ile anlattığı ideal ülkesi, çocukluğunda yaşadığı anların idealize edilmiş bir şekliydi. Bunu şiirin genelinde anlatılan kadınlardan da anlıyoruz. “O Belde” kadınları güzel, ince, saf ve leylîydi. Hepsinin gözlerinde hüznün ve sükûn vardı. Hepsi de kız kardeş ya da sevgiliydi; çünkü şairin kadınlara verdiği bu sıfatlar annesinin sıfatlarıydı. Şairin bilinçaltındaki “anne” imajı şiirin geneline sinmişti.

Haşim, hayalindeki ülkeyi aradı ancak bu arayışın sonu, şair için hüsrandı. Sonunda şair, gerçeğe teslim oldu:

“Kadıköy’ünde Cafera Mahallesinde, Bahariye Caddesinde 87 numaralı Belvü apartmanında 4 Haziran 1933 tarihinde vefat eden zevcim Ahmet Haşim Bey’in ...”

Evet! Henüz 49 yaşında bir türlü mutlu olamadığı bu hayatta hüznünlü bir veda etti Haşım. Hayatta dev bir yalnızlıkla yaşamış olan Haşım'ı büsbütün üzen hastalığı değildi; onu asıl üzen belki de bütün hayatını çok acıklı bir yanlış anlamının üzerine kurmuş olmasıydı. Ama artık her şey için çok geçti.

“Durgun suya baktım ve dedim: Ah ölebilsen!

Mademki yok ağlayacak mevertime kimsem”

ŞİİRİN ZARİF ABİSİ: CAHİT ZARİFOĞLU

“Hacı Bayram Velî makamına yüz metre kadar mesafedeki mütevazı bir evde dünyaya bakış... Üç sene sonra çocukluğunun Silvan’ı; ondan sonra ise ilkokul çocukluğunun Siverek’i. Otostopla Evliya Çelebi misali Avrupa seyahati... Almanya’da yabancı lisanını ilerletebilme imkânı... Katalonya Dağları üzerinden aşarak Endülüs’ü de görebilme fırsatı...32 yaşında Batı’nın künhüne erdiğini arif ve zarif bir lisanla ifade eden, az konuşup çok eyleyen ve 47’sinde geride kalanlara hiç unutulmayacak zengin imgelerle yüklü şiirler bırakıp giden bir gönül eriydi. O, semadaki buluttu ve ona göre asıl marifet buluttaydı ama herkes yağmura şiir yazdı.”

Aslen Maraşlıyım, diyordu her fırsatta Ankara'da doğan Cahit Zarifoğlu. Soyu Kafkaslara uzanan Cahit bununla hep gurur duyuyordu. Hukukçu babanın sık sık yer değiştirmesi nedeniyle ilkokulu üç şehirde ancak bitirebildi. Babanın fütursuzca tutumlarına rağmen sevgi kırıntılarıyla doymaya razı bir çocuktuk Cahit. Baba ve anne ayrılma kararı aldığı anda "Ne korkunç bir iklimdi çocukluğum!" dediği döneme girdi. Babanın başka bir kadınla birlikteliği Cahit'te tıpkı Kafka'daki baba kaynaklı yabancılaşma ve yalnızlaşma sendromunu yarattı. Babayla mesafeli ilişki yerini büsbütün öfke ve nefrete bıraktı. Baba figürü onda soğuk, ruhu bunaltan ve yalnızlığa kaçışın resmine dönüştü. Onun için baba kendinden bir buçuk yaş büyük olan ağabeyi Sait'ti. Hakikaten Sait, Cahit'in hayatta nazlanabildiği tek kişi oldu.

Annesine yük olmak istemeyen Cahit, daha çocuk yaşta ayakta kalmaya ve yıkılmamaya çalıştı. Kimseye muhtaç olmamak için kopan düğmelerini kendi dikti, kendi yaptığı yemeklerle ziyafetler verdi. Ayrıca okul hayatı boyunca hep çalışmak zorunda kalınca bu durum haliyle eğitimini aksattı.

Zarif genç, "Kara Mektep" diye bilinen Kahramanmaraş Lisesinde eğitime devam etti. Lisedeyken şiir ve kompozisyonlar yazarak tanıştı edebiyatla. Kendi deyişiyle "Usta hikâyecisi" Rasim Özdenören, şair Erdem Beyazıt, şair Alaeddin Özdenören ile aynı sıralarda okudu.

Lise yıllarında arkadaşlarına cebir dersleri verdi. Fakat kendisi bir yıl edebiyat ve cebir derslerinden, iki yıl da yalnız cebir dersinden sınıfta kaldı. İnat etti ve kitapların kapağını açmadı. Edebiyat sınavına girdi, hiçbir soruya cevap vermedi. Edebiyat kitaplarına konu olan bir şair edebiyat sınavından geçemedi. Cebir sınavlarında da aynı tutumu sürdürdü. İşte bu süreçte bir yandan şiir yazarken bir yandan da mahalli gazetelerde çalışmaya başladı.

Lisede gree merak sardı. "iir gibi greiyorsun." Dedikleri Cahit okulun gre takımına girdi. Cahit'in tek tutkusu gre değildi, o hep bulutlarla dans etmenin, gökyüzünde kularla birlikte umanın, gkkuağına doğru sonsuz mavilikte süzülmenin hayalini yaşadı. Göğün eşsiz cazibesi onu Maraş'tan kaçmaya zorladı ve Cahit lise ikinci sınıfta ötesini düşünmeden bavulunu eline alarak Eskişehir'e doğru yol aldı. En büyük hayali olan "Pilotluk" gayerine ulaşmak istiyordu. O dönemler Türk Kuu Derneği, başvuran adaylar arasından yetenekli olanları seçiyor ve ücretsiz olarak uçuş kursu veriyordu. Cahit artık bir planörün koltuğunda göklerin hki-miymiesine szlebilecekti. Eğitim alıp uak kullanabilir düzeye gelen Cahit son bir sağlık kontrolüne girdi ancak bu kontrol uçuş kariyerinin sonu oldu. Kontrolde Cahit'in gözünde ve kulağında rahatsızlık olduğu bu yüzden de uçak kullanma ehliyeti alamayacağı belirtildi. Cahit'in kanatları kırıldı, bir kez daha sükûtu hayale uğradı.

Hep sakin ve sükûnet doluydu Cahit. Onun bu durumuna ak acısı diyenler de oldu. Ama onun yaptığı avaz avaz susmaktı. Bilge bir tavrı vardı. Oldukça ağır konuşur, bir Ŗey sorulmadıka ağzını amazdı. Dergilerde Ŗiirleri yayımlandı. Müzikle, resimle ilgilendi. Felsefi konulara göz kırpıtı. Aslında ağır okuyan biri değildi. Ama bu halleri Maraş Lisesinde kendisine yakıır bir unvan sahibi olmasını sağladı: Aristo.

Arkadalarından ancak  yıl sonra liseyi bitirdi. Kendini gerçek bir edebi iklimde bulacağı İstanbul'a geldi. Alman Dili ve Edebiyatı bölümüne girdi. Ancak on yılda bitirip diplomasını alacağı niversite hayatı da liseden pek farklı olmadı.

Bohem hayatı yaşadığı avare yıllar oldu niversite zarif ge için. Tutkularının esiri olmaktan kurtulamıyordu. Kabına sığmaz bir serüvenci gibiydi. Tebdil-i meknda ferahlık vardı o dönem Cahit için. Kendinden kaçıp başka ruhlara sı-

ğınmanın gayreti içinde oldu hep. Yazları saatlerce kayıkla gezinti yapmayı, çoğu zaman kayıkta uyumayı sevdi. Avrupa'ya ilk gittiğinde büyüledi adeta hatta bir süre geri gelmeyip otostopla Avrupa turu attı. En çok da Almanya'da kaldı. Yetmedi, arabasıyla gezmeye devam etti. Onlarca farklı renkte, dilde insanla tanıştı. Bu süreç onun edebi dehasına ziyadesiyle katkıda bulundu. Sıra dışı bir şiir dünyası yarattı kendine. Kimi zaman sembolist Rilke'ye, bazen sürrealist Aragon'a, çoğu zaman da İkinci Yenicilere benzedi şiiri. Mesela Cemal Süreya'ya hayrandı. Öyle ki Paris'te olan ve hayatının en kırılğan dönemlerinden birini yaşayan Cemal Süreya'ya bir mektup yazarak ona bir sevgiliye yapılacak şu teklifi yaptı: *"İstanbul'a dönünce benimle aynı evde kalır mısınız?"* Cemal Süreya bu şaşkın, garip, biraz da küstah genci dikkat almadığını, sonraları onunla tanışarak edebi sohbetler yaptıklarını günlüklerinde yazıp zarif gence hak ettiği değeri verecekti.

İstanbul'un edebi havası bir şiir gibi mısra mısra dökülüyordu Zarifoğlu'nun kaleminden. Lisedeki arkadaşlarıyla da bu vesilelerle sık sık görüşüyordu. Şiirleri çeşitli dergilerde yayımlanıyor, edebi camianın dikkatlerini çekiyordu. Nuri Pakdil, Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Necip Fazıl gibi edebi camianın ünlü simalarıyla tanışarak onların dergilerinde şiirler yayımladı, sohbetlerine katıldı. Şiiri Saf Şiir ile İkinci Yeni arasında bir dipsiz kuyu gibiydi. Ve o bu kuyudan onlarca şiir çıkardı. Çokça beğendiği Cemal Süreya'ya, "hocam" dediği Sezai Karakoç'a, kendisine "artist" diyen Necip Fazıl'a, liseden kalma can dostu güzel adamlara çok şey borçluydu Cahit.

Necip Fazıl, artist dediği Cahit'in iflah olmaz yalnızlığına daha fazla dayanamayarak onu evlendirmeye karar verdi. Cahit'e kendi hocası Arvasi hazretlerinin soyundan gelen ve

kendisinden 16 yaş küçük olan Berat Hanım'ı uygun gördü. Zarif şairi yanına alıp Van'a kız istemeye gitti. Hayatında bir kez gördüğü Berat Hanım'la izdivaçları uygun görüldü. Necip Fazıl çiftin nikâh şahidi oldu. Cahit artık yalnızlığını paylaşacağı hayat arkadaşına kavuşmuştu. Berat Hanım'ın "*Hem kocam hem de hocam!*" dediği Zarifoğlu için yeni bir hayat başlamıştı artık. Bu evlilikten dört çocukları oldu. Ve hayatta en çok çocukları sevdi Cahit. Sadece kendi çocuklarını da değil, özellikle arkadaşlarının çocuklarını bile kendi çocuklarından ayrı bilmedi. Nitekim geniş bir çocuk edebiyatı külliyyatının olması tesadüf değildi.

Cahit Zarifoğlu artık sanatının meyvelerini toplamaya başladı ve ilk şiir kitabı olan *İşaret Çocukları*'nı baskıya yolladı. Ama bu kitap ekonomik anlamda onun çöküşü oldu. Tüm parasını "*İşaret Çocukları*" için harcayan şair maalesef bu meyvenin tadına bakamadı. Zira çok az kısmını dağıtabildiği kitabının büyük bir kısmını bir arkadaşının dayısının yazıhanesine bırakmıştı. Emaneten bıraktığı kitapları birkaç ay boyunca almayan şair, bir süre sonra kitaplarının işgüzar dayı tarafından ısınmak için yakıldığını öğrendi. Genç şairin tüm sanatı bir sobanın içinde küle dönmüştü.

Bir süre sonra en güzel kitabı "*Yedi Güzel Adam*" çıktı. Giderek duyarlılığı başka yöne evrilmeye başladı. Zarifoğlu hayatı bir zarif duruşla yaşadı. O yaşayışını da şiirine taşıdı. Zaten Zarifoğlu'nun şiiri hayatla örtüşen bir şiirdi. Yaşadığı dönemi, dünya şartlarını, bilhassa Müslüman coğrafyasını çok yoğun olarak şiirine taşıdı. Toplumcu bir kimlikle genellikle İslam dünyasının yaşamış olduğu sorunlara eğildi. Bütün bir Müslüman coğrafyasının sancıları Zarifoğlu'nun sancılarıydı çünkü. Filistin, Suriye, Afganistan, Afrika onun şiirlerinde acının yakarışı oldu. Özellikle Müslümanlara yapılan işkence ve katliamlara karşı kalemiyle mücadele etti. Çünkü

o da Müslüman bir şairdi ve yapılan zulümlere sessiz kalamazdı.

“Sanatkârın çağının insanı olmak ile sanatı birtakım ideolojilere alet etmeyi birbirine karıştırmamalı. Afganistan şiirleri yazdım. Hama diye bir şiir yazdım. Bunları ben yazmayacaktım da kim yazacaktı?” diyen Zarifoğlu, Hama’ da binlerce Müslüman bir gecede öldürülürken aşağıdaki mısralarla dünyaya haykırdı. *“O sabah camimizde ezan sesi gelmedi. / Korktum bütün insanlar, bütün insanlık adına”* diyerek iki mısralık Hama 1982 adlı şiiriyle İslami olduğu kadar insanlık adına bir duyarlığı da dile getirdi.

Memuriyeti nedeniyle sık sık ev değiştirdi. Maddi sıkıntılar çekti. Parası varken de yokken de değişen bir şey olmadı, paraya hep bir hiçmiş gibi davrandı. On bir yıl boyunca sekiz ev değiştirdi, çok iyi evlerde de kötü evlerde de oturdu. Kendine ait bir çalışma odası olmadı. Tek göz odada bir yandan eşi ve çocukları ile oturan bir yandan da daktilosu ile çalışan, her yerde ve her şartta yazma yeteneğine sahip bir şairdi ve ona göre iyi bir şair böyle olmalıydı.

Gündüz memuriyeti nedeniyle çalışan, akşamları da evine gidince daktilonun başına geçip saatlerce yazan biriydi Zarifoğlu. Zamanın büyük bölümünü yazmakla geçiren zarif şair her hafta sonunu ailesine ayırıp onlarla pikniğe gitmeyi alışkanlık haline getirmişti. *“Ne çok acı var!”* diye başladığı *“Yaşamak”* günlükleri çıktı bu dönemde. Acıyı yaşamakla hissetmek aynıydı Zarifoğlu için. Ona göre halkın inanmadıkları üzerine bina edilmiş sistemlerin esiri olmuştu insanlar. Ve bu çok acıydı.

Yalnızlığın nehirlerini içindeki denizlere akıtarak hayata kanatlanan Cahit Zarifoğlu, hem yaşadığı çağ hem de kendinden sonraki nesiller için güzel bir örnekti. Avrupa’yı otostopla gezecek kadar gözü kara, bir sabah camiden ezan

duymayınca rahatı kaçacak kadar hassas, yaşadığı dağınıklık-tan düzen oluşturacak kadar tertipli, bütün İslam coğrafyasına duyarlı, kırlarda bir tay gibi koşmak isteyen, çevresindekilere sürekli beyaz haberler veren bir çocuk gibiydi. Cahit inanıyordu ve yüreğini son zerresine kadar inandığı dava uğruna feda eden eşsiz bir savaşçıydı.

Zarif adam geçen yaşta olmasına rağmen hastaydı hem de çok hasta. Teşhis pankreas kanseriydi ve oldukça ilerlemişti. Tedavi oldukça günden güne eriyordu. Meskeni hastane koğuşu ve evindeki yataktı. Dostları onu sık sık ziyaret ediyor ona refakat ediyordu. Hastalığı gittikçe ilerledi şairin, acılar içinde uyumakta olduğu yatakta aniden uyandı, bu sefer ona refakat eden Rasim Özdenören'di. "Rasim" dedi, "Bir rüya gördüm, Necip Fazıl bana yirmi beş yıl sonra burada buluşacağız dedi." Evet, rüya bunun gibiydi ama Cahit yanlış anlamıştı rüyasındaki zamanı. Rasim Özdenören'in anlattığına göre yirmi beş yıl sonra değil, yaklaşık yirmi beş gün sonra vefat etti Abdurrahman Cahit Zarifoğlu. Bir ACZ'in son yakarışlarıyla ebedi âleme uğurlandı:

"Hayat bir boş rüyaymış
Geçen ibadetler özürlü
Eski günahlar dipdiri
Seçkin bir kimse değilim
İsmimin baş harflerinde kimliğim
Bağışlanmamı dilerim!"

KİBAR BİR ŞAİR: ÖZDEMİR ASAF

"Uzun saçları, kalın bıyıkları, boynundan eksik etmediği atkısı, takım elbisesiyle taksiye bindi adam. Usulca oturdu arka koltuğa. 'Neğeye kağdeşim?' diyen taksicinin 'r' ile imtihanına nedense hiç şaşırmadı. Çünkü kendisi de aynı dil sorunuyla karşı karşıyaydı. Karaköy'e gidecekti ama şimdi 'Kağaköy' derse taksiciyle alay etmiş olacağını düşündü. Hava yağmurluydu. Biraz tebessüm ettikten sonra bir durak öncesini söyledi nezaketle: Eminönü. "

Özdemir Asaf'ın gerçek ismi Halit Özdemir'di. Özdemir, Cumhuriyet kurulmadan yaklaşık dört ay önce Ankara'da Hacıbayram'da bir konakta dünyaya geldi. Bir gün sonra da ikizi, kız kardeşi doğdu. Yedi yıl Ankara'da yaşadılar. Şairin babası Mehmet Asaf Bey, Şura-yı Devlet (Danıştay) üyelerindendi. Mustafa Kemal, Danıştay'ın kurulması için Mehmet Asaf Bey'i Ankara'ya çağırdı. O da ailesiyle İstanbul'dan Ankara'ya gidince Özdemir Asaf Ankara'da doğdu. Ankara'daki evlerini yıllar sonra sadece fotoğraflarda göre-bildi. Baba Asaf Bey, beyin kanaması neticesinde vefat edince aile İstanbul'a tekrar döndü. İstanbul'da anneannesinin köşkünde kalan aile soyadı kanunu ile kendilerine "saf" anlamına gelen "Arun" soyadını aldı.

Özdemir, ikiz kardeşiyle birlikte okul çağına geldiğinde onun ve kardeşinin öğrenimiyle bizzat Mustafa Kemal ilgilen-di. Çünkü babası Mehmet Asaf Bey, Mustafa Kemal'in değer verdiği biriydi. Mustafa Kemal'in, İsmet İnönü'ye, *"Asaf'ın çocuklarını bir okula yerleştirin."* talimatı üzerine şair Galatasaray Lisesine kaydoldu. Fakat hastalığı nedeniyle devamsızlıktan kalınca Kabataş Lisesine geçerek buradan mezun oldu.

Liseden sonra, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazandı, sadece iki yıl okuyabildi. Belki de şairin yaşamında hukuk yıllarının tek getirisi, ilk eşi ve en tutkulu aşkı Sabahat'ı tanınmasıydı.

Notlarla ilgili yapılan bir haksızlık, Özdemir'in zaten bir türlü ısınamadığı hukuku bırakmasına neden oldu. Sabahat ile olan beraberlikleri de böylece bitti. Zira kızın babası iki gencin evlenmesi için fakültenin bitirilmesini şart koşmuştu. Hukuktan ayrılan Özdemir, İktisat Fakültesi'ne kaydoldu. Üç yıl da bu fakülteye devam etti. Daha sonra buradan da ayrıldı ve o dönemde iki yıl olan Gazetecilik Enstitüsüne başladı. Ne

yazık ki buraya da ancak bir yıl katlanabildi ve ikinci sınıfta ayrıldı.

Serveti Fünun dergisinin yönetim yeri ufacık bir odaydı. Bir masa, bir lamba, duvarlarda eski dolaplar, üç dört sandalye vardı. Pencere basımevinin avlusuna bakıyordu. Yıl 1943'tü. Özdemir de oradaydı koca paltosuyla, şemsiyesiyle. Paltosunun cepleri yiyeceklerle doluydu. Neler yoktu ki: köfte, ekmek, peynir... Doymak bilmez bir iştah vardı onda. Sonra şiirler çıkardı cebinden, okurdu ahete aheste, ortalık bir büyüyle kaplanırdı birden. Sonra sandalyelerin tepesine tırmanır, eski dolabı karıştırırdı, tozlu dergiler, kitaplar bulur hepsini alıp evine götürürdü.

Özdemir Arun, "r" leri yumuşak "g" olarak söyleyen bir delikanlıydı. Şair değil de sporcuydu daha çok. Futbol oynadı. Yedigün'de Özdemir Özdem diye şiirleri çıkardı. Heceyle yazılmış ilk gençlik dizeleriydi bunlar. Serveti Fünun, 1940 kuşağının ilerici atılımlarının dergisiydi. Bir önceki kuşağı tasfiye etmeye çalışıyorlardı, ilk kez Cumhuriyet kuşağı yazında başkaldırıyordu. Bu kuşağın etkili şairi Özdemir'e bir ad bulunmalıydı. Özdemir Özden'le şair olmazdı. Özdemir Yasaman, diye düşündü nerden aklına estiyse o da olmadı. Özdemir Arun, ama 'r'leri söyleyemezse diye düşünüldü. "Babanın adı neydi?" dedi Oktay Akbal. "Asaf!" dedi gururla. "Tamam, Özdemir Asaf, işte bir şaire yaraşan ad!" dedi dostu Oktay Akbal. Ve ekledi: "Hoş geldin Özdemir Asaf yazınımıza!"

Özdemir Asaf, Sabahat Hanım'a duyduğu aşktan dolayı yataklara düşmüştü. Oğullarının ince hastalığa tutulmasından korkan aile büyükleri, Sabahat'ın babasını ikna edip evliliğe onay vermesini sağladılar.

Okumakta gözü yoktu bu genç adamın. Başka yolun yolcusuydu belli ki. Hiçbir eğitimini tamamlamadan çalışma hayatına atıldı. Sigorta şirketinde sigorta prodüktörlüğü ya-

parak bu sayede birçok yeri gezme, farklı insanları tanıma fırsatı buldu.

Sabahat Hanım, babasını kaybedince mirastan payını Asaf'a vererek Çağaloğlu'nda Sanat Basımevi adıyla bir matbaa açılmasına vesile oldu. İsminden de anlaşılacağı üzere, bir sanat evi gibiydi, kazanç ön plânda değildi. Matbaa, edebiyatçıların bir araya geldiği bir lokal vazifesi görmekteydi. Yuvarlak Masa Yayınları'nı kurarak ilk kitabı Dünya Kaçtı Gözüme'yi çıkardı. Büyük bir heyecanla kitabı poşete koyup eve götürdü. Poşetten çıkardığı kitabından bir tane eşi Sabahat'a ve kızı Seda'ya verdi. Henüz 6 yaşında olan kızı Seda kitabın ismine hayli şaşırmıştı. Ona göre dünya nasıl olur da insanın gözüne kaçabilirdi. Kitap büyük bir hayalin gerçekleşmesiydi Asaf için. İlk kitap, ilk heyecandı.

Şiirler yazarak kendi tarzını aradı, çevirmenlik yaptı. "R" sesini söyleyemeyen tatlı bir adamdı o. "R" leri "ğ" sesinde söylese de ses tonu edebi havasının büyüsunü hiç bozmadı. Ayrıca şairimiz son derecede kibar, zarif, çok şık bir beyefendiydi. Herkes poplin gömlek giyerken Özdemir, takım elbisesinin içine ipek ponje gömlek giyerdi. Kol düğmeleri altın üzerine inci işlemeliydi. Sağ elinin yüzük parmağında tek taş altın bir yüzük, sol elinin küçük parmağında kemer biçiminde yakut taşlı bir yüzük vardı. Yani tepeden tırnağa edebi bir karizma vardı Özdemir'de.

1950'lerde edebiyat matinelerinin yıldızı Asaf'tı. Asaf mikrofona çağrıldığında gülüşmeler başlardı. Bir güldürü oyuncusu gibiydi. Uzun uzun mikrofonu ayarlar, sessizce seyircileri süzer, tam şiirini okumaya başlayacakken susar, yine seyircilere bakardı sessizce. Kahkahalar dinince aynı şeyleri yineler, sonunda 'r'leri 'ğ' gibi söyleyerek okurdu. Kendine özgü peltek konuşmasıyla şiirlerini söyler, alkışa boğulur, iki elini birden kafasının iki yanına götürerek çift

yanlı asker selamını verir, koca bıyıklarıyla gülümserdi. Sıra şovunun son hamlesini yapmaya geldiğinde nefesler tutulurdu. Gösterisini yoğun istek üzerine "Lavinia" adlı şiiriyle noktalarđı:

*"Sana gitme demeyeceğim.
Üşüyorsun ceketimi al.
Günün en güzel saatleri bunlar.
Yanımda kal.*

*Sana gitme demeyeceğim.
Gene de sen bilirsin.
Yalanlar istiyorsan yalanlar söyleyeyim,
İncinirsin.*

*Sana gitme demeyeceğim,
Ama gitme, Lavinia.
Adını gizleyeceğim
Sen de bilme, Lavinia."*

"Herkesin bir hikâyesi vardır ama herkesin bir şiiri yoktur!" demişti Özdemir, aksine hem hikâyesi hem de şiiri olan biri vardı: Lavinia.

Şairin üniversitedeki büyük aşkı, hayalindeki muhteşem sevgilisi Lavinia... Adını Shakespeare'in, Titus Andronicus isimli eserinde, Roma İmparatorluğu'nun başkomutanı olan Titus'un güzeller güzeli kızı olan ve Tamora'nın iki oğlu tarafından tecavüze uğradıktan sonra babası Titus tarafından öldürölen masum güzel kız Lavinia... Namı diğeri ölüm çiçeğı Lavinia... Okulun en gözde, film yıldızlarını andıran yüzüyle

en güzel kızı Lavinia... Şairin üşürken kendi ceketiyle ısıttığı platonik aşkı Lavinia...

Asıl adı Mevhibe Bayat'tı Lavinia'nın. Güzel Sanatlar Akademisinin dillere destan kızıydı o. Asaf'ın uzaktan sevdiği en büyük aşkıydı. Lakin karşılığı yoktu bu sevginin. Herkesin gönlünde yer etmiş biriydi Mevhibe. Böylesi birine dillere pelesenk olacak bir şiir yazdı Asaf. Hatta yarışmaya dahi gönderdi. Yarışma günü Mevhibe de salondaydı. Lavinia birinci olmuştu. Alkışlar şairin adını gizlediği aşkı Lavinia içindi. Mevhibe de alkışlıyordu bilmeden kendi için yazılan şiiri. Sonra hiçbir şey olmamışçasına şen kahkahalar atarak uzaklaştı gözlerden. Ve Lavinia olarak kaldı gönüllerde. Yıllar sonra Mevhibe üç evlilik yaptı. Hiçbirinde aradığını bulamadı. İlhan Selçuk ve Öztürk Serengil gibi ünlü kocaları oldu. Ama o sadece Özdemir Asaf'ın Lavinia'sı olarak kaldı.

“Bilmiyorum ne vardı saçlarında.

Rüzgâr mı delice eserd,

Gözlerim mi öyle görürdü yoksa

Saçlarının her hâli hoşuma giderdi.”

Matbaa işleri iyi gitmiyordu. Asaf matbaada şiir karaladığı anlardan birinde içeri bir kadın girdi. Kadın elinde fotoğraf- larla bir şeyler anlatmaya başladı, oldukça heyecanlıydı. İyi eğitilmiş olduğu her halinden belli olan üstelik deli dolu bir kadındı. Asaf, onu usulca karşısına oturttu. Gözlerini birbir- lerinden ayırmadan muhabbete tutuldular. Karşılıklı kahve içtiler. Tebessümler yerini hafif tonlu kahkahalara bıraktı. Küçük bir pazarlık yapan kadın elindeki fotoğrafları kart- postal yapılması için Asaf'a uzattı. Ve salına salına yol aldı. Bu kadın Türkiye'nin ilk kadın fotoğraf sanatçısı Yıldız Moran'dı. Avrupa'da sergiler açmış, çalışmaları beğeni top- lamış bir sanatkârdı. Ancak sanatı kendi topraklarında pa-ra

etmiyordu. Asaf'la tanışmaları ve ilişkileri böyle başladı. Sabahat kocasının hem Mehvibe hem de Yıldız'a olan münasebetinden haberdardı ve bundan rahatsızdı. Biraz uzaklaşmak için İsveç'e gitti. Dönünce bu kez de Asaf'la Avrupa turu attı. Ancak çabalar boşunaydı. Büyük aşk sona ermişti artık derken kısa süre sonra d boşandılar.

"Duygulu, kibar, hiç görülmemiş ve bir daha göremeyeceğim bir insandı. Pırıl pırıl bir zekâ, renkli, yepyeni, bambaşka bir dünyaydı o. Olağanüstü bir insandı kısacası!" dediği Asaf'la Yıldız evlendiler. Kısa sürede üç oğlan çocukları oldu. Kariyerini Asaf için bir kenara atıvermişti Yıldız. Ve ona göre Asaf için buna değerdı.

Doktorlar Boris Vian'a kalp hastası olduğunu ve kırk yaşına gelmeden öleceğini söyledikleri zaman genç yazar oturup hesap etti: "Uykuya harcanan zamanları uyanık geçirsem, kalan ömrümü iki misline çıkarmış olurum." Ve gündüz gibi geceye de hakkını vermek için gece kulüplerinden çıkmaz oldu. Şu son hastalık hariç yaşamı boyunca herkesten güçlü ve sağlıklı olan Özdemir'in hiç de Vian'inki gibi bir acelesi de yokken gençliğinden beri uyku düşmanı olması onun bir başka benzersiz özelliğini oluşturdu. Her çeşit kitabı okumaya ve özellikle tıbbî yayınlara özel bir merakı vardı. Doktorların bile kestiremediği durumlar için ahkâm kesmek de üstüne yoktu. Her an uyanık zekâsına ve doymak bilmez yaşam açlığına da yatkın gelen bu uykusuzluk rejimini fazla gıda ile telâfi ettiği kanısında idi. Metabolizması çok hızlı işliyor olmalıydı ki pehlivanların bile yiyemeyeceği bu yüklü gıda rejimi onu bir dirhem dahi şişmanlatmaz, sıırım gibi incecik formunda ve çevik tutardı.

İçmek için aynı bara gider, çoğu zaman kapı dibinde sırtı kapıya dönük oturur, yavaş yavaş mezelerini yer, içkisini son derecede ağır bir tempo ile yudumlardı. İşle ev arası oraya

kaçamak uğramış kılıbık içkiseverler ve saatin birinde gözleri ufalıp esnemeye başlayan sözüm ona bohemler, evlerinin yolunu tutarken o ikiden sonra bar değiştiren ehl-i ahengin gelişini gözleyerek bir ara yalnız kalır ama bir maraton yarışçısının gibi uzun mesafeye göre ayarlanmış temkinli temposuna hiç hâle getirmeden dostları beklerdi. Onlar gelir, içer, sızarlar, ondan sonra birkaç posta daha değiştirdi. Özdemir Asaf sabaha doğru da hâlâ dimdik, hâlâ pınl pınl esprileri ile uyanık ve güleç, içkisini yavaş yavaş yudumlardı. Sonra araba vapuru ile Çamlıca'daki evine giderdi. Okuyacaklarını okumaya yahut yazacaklarını yazmaya başlardı. Gücüne, aklına, kendi yaşam reçetelerine güvenip genel sağlık kurallarına adeta meydan okur bir hali vardı.

Bu gece nöbeti baktı ki olacak gibi değil Bebek'te gündüzleri kafe akşamları bar olan Asaf'ın Yeri olarak bilinen bir mekân açtı kendine. Mekânda edebiyat, müzik, resim iç içeydi; çok doğaldı her şey orada. Yani aile fertlerinden birinin oturma odasındaymış gibi hissedilirdi orada olmak. Duvarlarında tablolar, fotoğraflar, şiirler bir de üstünde rakamlar olmayan sadece akrep ve yelkovanıyla bir saat vardı bu yerin. Masalarında şiir dizeleri, mesajlar kazılıydı. Raflara dizilmiş kitaplar, plaklar ve gramofonuyla tam da Asaf'a göre bir yerdi burası. Yaklaşık on yıl iyisiyle kötüsüyle işletti bu mekânı. Son dönemlerinde burayı da kapatmak zorunda kaldı Asaf. Çok içen, az yiyen, neredeyse hiç uyumayan biriydi artık.

Bir gün rahatsızlandı Asaf. Hastaneye kaldırıldı. Akciğerlerinde çocukluktan kalma sorunlar vardı. Ama bu seferki çok daha kötüydü. Tetkikler neticesinde beyninde tümör tespit edildi. Ve maalesef artık çok geçti. Bir ay kaldığı hastanede tedavinin en iyisi, en iyi şekilde yapıldı. Sonuç hiçbir şeydi. Artık evine gidebileceğini söylediler. Her şeyin farkındaydı

Asaf. O gün, o sağıksız haliyle bile, “Bebek’ten, bizim duraktan, beni tanıyan bir taksici çağırın, pisipisine bir trafik kazasına kurban gitmeyeyim!” diye şakalaşmayı unutmadı. Bu son şakasıydı. Ocak 1981’de vefat etti. Son günlerinde onu karısı Yıldız, kızı Seda, ilk aşkı Sabahat ve Lavinia’sı Mevhibe hiç yalnız bırakmadı. Tüm kadınlarıyla bir aradaydı Asaf:

“Kadınları sevmek, bir kadına haksızlık etmek demektir. Bir kadını sevmek, kadınlara haksızlık etmek demektir.”

"Mevhibe: Neden bana hiç bakmıyorsun?

Asaf: Bakıyorum.

Mevhibe: Hiç fark etmedim.

Asaf: Ben sana hep uzaktan baktım Lavinia."

"Sen bana bakma, ben senin baktığın yerde olurum."

ATARLI BİR KÜFÜRBAZ: CAN YÜCEL

“Benim adım küfürbaza çıkmış. Gerçekten de, babam küfürlü konuşurdu. Hiç çekinmeden dan dun konuşurdu. Babaannem de öyleydi, ayıp hikâyeler anlatırdı. Serbest bir evdi, ondan dolayıdır sanıyorum bu kayıtsızlık. Ama onun ötesinde küfrü ben başka manada değerlendiriyorum. Özellikle şiirde. Mademki yaşamımıza dair bir şey bu küfür, niçin şiire girmesin? Hatta daha ileri gidiyorum. Kala kala özgürlüklerden elimizde, bir tek küfür etme özgürlüğü kaldı, bari onu kullanalım.”

Muallim Hasan Ali Bey kapıda heyecanla içerden gelecek müjdeli haberi bekliyordu. Babası Mevlevi müridi Ali Rıza Bey holün en köşesinde sükûnet içinde dua ediyordu. Derken ağlama sesleri... Birbirine karışan ses cümbüşü... Ve kapıda beliren ebe... Kucağında biri kız biri oğlan iki bebek... Afallayıp duran ikiz babası Hasan Ali Bey... Mutluluk naraları atmamak için zor tutuyordu kendini. En merhametli haliyle eğilip çocuklarına baktı, usulca kucakladı ve kulaklarına isimlerini okudu: Kıza Canan, oğlana Can adını verdi.

İlk çocuklarının doğduğu yıl, Cumhuriyet de üç yaşına girmişti henüz. Yapacak çok işi vardı bu kuşağın. İstanbul Üniversitesinden felsefe diplomalı Hasan Ali Bey, öğretmenlikle başlamıştı ülkesine hizmete. Önünde Milli Eğitim Bakanlığına varacak uzun bir yol vardı. İlk olarak Türk Dil Kurumunun etimoloji bölümünün başına geçti. İlkokula başlayan çocuklarından ayrılma anlamına geliyordu bu durum.

Can Yücel, kardeşi Canan'la geçinemiyor sürekli didişip duruyordu. Evin içinde boyuna kavga ediyorlardı. Sevgi paylaşılmazdı Can'a göre. Para, ekmek, misket paylaşıldı ama sevgi paylaşılması çok güç şeydi. O kadar kavga ederlerdi ki sonunda bu halleri Can'ın yatılı okula gönderilmesine neden oldu. Aynı şehirde yatılı okumak zorunda kalması onu çok üzdü, kabullenmekte zorlandı bu durumu ama kısa sürede okul ortamına alıştı. Yeni arkadaşlar edindi, futbol oynadı, kavga etti, küfürler etti, âşık oldu ve nihayet şiir yazmaya başladı. 10 yaşında ilk şiirini yazdı ve şiir Peyami Safa'nın yönetimindeki Cumhuriyet'te yayımlandı.

Baba Hasan Ali Yücel önce milletvekili sonra da Milli Eğitim Bakanı oldu. Aile Ankara'ya taşındı. Can önce "ahır gibi" dediği Taşmektep'e sonra da Atatürk Lisesine gitti. Özellikle lisede Nurullah Ataç ve Cevdet Kudret gibi hocaları

sayesinde okulunda çok mutluydu. Ayrıca can dostu Gazi Yaşargil'le de yine bu okulun sıralarında tanıştı.

Bakan oğlu olmak hele ki protokol adabı çileden çıkardı Can'ı. "Resmî zevat" dediği politikacıların babasına sunduğu sözüm ona hürmet ve sevgiden(!) o kadar sıkılmıştı ki liseyi bitirdikten sonra kadim dostu Gazi Yaşargil'le yurtdışında burslu okumak istedi hatta bunun için para bile biriktirdi. Ancak ikisine de burs verilmedi. Babası oğlunu Nazi Almanya'sına göndermek istemediği için Gazi tek başına gitti.

Ankara'da Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesine girdi. Sol cehla tanışarak onları dost edindi. Bu durumdan rahatsız olan Hasan Ali Yücel onu daha iyi bir eğitim ve ortam için İngiltere'ye Cambridge üniversitesine gönderdi. Latince ve Yunanca öğrenmeye çalışan Can oldukça zorlandı. Almancayı iyi bildiği halde neden İngiltere'ye gönderildiğini hep garipsedi. Bu durumdan kendine pay çıkaran Can daha çok sanatla yakından ilgilendi. Biraz orada biraz burada geçen eğitim hayatı diplomayla son bulmadı. Ancak babasından yeni bir talimat geldi Türkiye'ye dönmesi konusunda. Hasan Ali Yücel için zor bir döneme girilmişti. Demokrat Parti iktidara gelmiş, köy enstitüleri komünist yetiştirdiği gerekçesiyle kapatılmış, ülkedeki siyasi tablo değişmişti.

Hasan Ali Yücel, bu sıkıntılı ortamda oğlu için çok önemli bir iş yaptı ve ilk şiir kitabı Yazma'yı bastırdı: "Babam 'Bastıralım bunları.' dedi. Benim hiç elim değmedi kitaba. Şiirleri babama yolladım, o da özenmiş, Bedri Rahmi Bey'den rica etmiş kapağını. Bana da iki üç tane verdi. Kitap hiç satmadı değil, satışa vermedi babam."

1953'te tek kitaplı bir şair olarak askere gitti Can Yücel. Hem de Kore'ye, Türkiye'nin Batı blokuna yakınlaşma çabasında girdiği savaşa. Askerliğini Türk tugayında tercümanlık yaparak tamamladı.

Derken yine Ankara günleri başladı. Zaten o yıllarda, gezgin bir derviş gibiydi, tek kentte geçen sabit bir düzeni yoktu. Bu zor günlerde hayatının en büyük aşkıyla tanıştı Can Yücel. Güler Hanım, Akademi’de öğrenciydi o sıralarda. Tanıştı Güler’le Can ve bir hafta içinde aşk başladı aralarında. Önemli olan bir omza yaslanmak değildi Can için, önemli olan bir omuzda yaslanmaktı. Güler’e deli gibi âşıktı ve iki ay içinde de evlendiler.

*“Yaşamak düşünse, sen orda gelindin
Seni soydum, Güler, dünyayı giyindim”*

Artık ev geçindirmesi gerekiyordu, çevirmenliğe başladı. Bir de düzenli işi oldu. Dönemin Devlet Su İşleri Müdürü Süleyman Demirel’in onayıyla kurumun Bornova merkezine girdi. İki yıl boyunca iyi bir maaşla çalışırken BBC’nin yöneticilerinden teklif aldı. Böylece Londra’ya gidip BBC Türkçe servisinde çalışmaya başladı. Sabahlara kadar çeviriler yaptı burada, hele 27 Mayıs darbesi patlayınca iş yükü daha da arttı. Bir yandan da şiir yazmaya devam etti.

Ama disipline gelmez kişiliği değişecek değildi. Buruşuk gömlek, ütüsüz pantolonla gelip gitti işe. Güler-Can Yücel çifti, beş yıl kaldıkları Londra’da, Yeni Hasan, Güzel ve Su’nun doğumuyla üç çocuklu bir aile oldu. Birçok şiirini çocuklarına adadı. Bu çekirdek aile Londra’da yaşayıp giderken bir şubat günü telefon geldi Türkiye’den. "Hasan öldü." Babası artık yoktu Can'ın:

*“Hayatta ben en çok babamı sevdim
Karaçalılar gibi yardan bitme bir çocuk
Çarpı bacaklarıyla -ha düştü, ha düşecek
Nasıl koşarsa ardından bir devin,
O çapkın babamı ben öyle sevdim.”*

Babasına düşküncü Can. Onun için şiirler yazdı. Hatta neden annen için şiir yazmadın diyenlere, "*Annem için şiir yazacak kadar iyi şair değilim.*" diyerek annesini de en az babası kadar sevdiğini gösterdi.

İngiltere'den temelli dönüş ise Nazım Hikmet'in ölümüyle geldi. 3 Haziran 1963'te Nazım'ın ölüm haberi Can Yücel'in BBC'de okuduğu son haber oldu. Kahırdan kafayı çekti Can Yücel gece nöbetinde. Aksayan haber akışı nedeniyle istifası istenince o da istifa edip Türkiye'ye geri döndü.

İstikamet cennet koyu Marmaris'ti. Rehberlik ve turizm müdürlüğü yaptı. Muhalifliği nedeniyle yine işinden oldu ve İstanbul'a döndü. Bu dönemde politikayla daha yakın bir temas içine girdi.

Can Yücel'in geçim kaynağı çevirilerdi. "*Çevirinin temeli yeni bir yapıt ortaya koymaya bağlıdır.*" görüşüyle "Hamlet" in ünlü "*To be or not to be*" sözünü "*Bir ihtimal daha var, o da ölmek mi dersin.*" şeklinde Türkçeleştirdi ve adeta yeni bir çeviri dili yarattı. Çeviriler başına iş açtı çoğu zaman. Yıl 1971, günlerden 12 Mart. Türk demokrasisi bir kez daha darbe aldı. İşçi Partisi kapatıldı, askeri mahkemeler harıl harıl mahkûmiyet kararı verdi. Can Yücel de payını Che Guevara' dan "*İnsan ve Sosyalizm*"; Mao, Che ve Amerikalı bir generalin yazdığı "*Gerilla Harbi*" çevirileri nedeniyle aldı: 15 yıl. "*Amerikan generalinin bokuna yedi buçuk sene yedik*" diye anlattı çok sonraları Can Baba bu mahkûmiyeti.

Adana cezaevine kondu. Ziyarete gelenlerin kendisine getirdiği üzümlerden şarap yaptı, tüm koğuşa da ısmarladı. Durum anlaşılmıca Can üç gün tazyikli su sıkılarak hücre hapsine mahkûm edildi. "*O kadar şarabın üstüne bu iyi geldi.*" diyerek yaptığıının arkasında durmaktan geri kalmadı. Afla çıkarak çok sevdiği Datça'ya gitti. Artık sadece şiirle meşguldü. Evin mutfağında nereyi bulursa oraya yazıyordu. Bazen

peçeteye, market poşetine, olmadı masaya, karo mermere hatta duvara.

Can Yücel muhalif ve sözünü sakınmayan biri olmanın cezasını çekiyordu haliyle. Adana Cezaevi mahkûmiyetinin ardından yıllar içinde sık sık düştü mahkemelere. “Rengâhenk” kitabı 12 Eylül döneminde müstehcenlikten yargılanarak toplatıldı. Aynı dönemde yazdığı “Beşi Bir Yerde” şiiri yüzünden de Kenan Evren ve dört arkadaşına hakaretten dava açıldı hakkında. Bu davadaki savunması ise Can Yücel için bir efsane niteliğindeydi.

Şairin dava edildiği bir diğer devlet büyüğü de Süleyman Demirel oldu. Yaptığı bir konuşmada dönemin Cumhurbaşkanı Demirel’e hakaret ettiği için bir yıl iki ay hapis cezasına çarptırıldı. Ortalık ayağa kalktı, cezasını affetmesi için Demirel’e dilekçeler yağdı. Dava bir türlü sonuçlanamadı.

1989’da çok sevdiği ve mekânı olarak seçtiği Datça’ya yerleşti Can Yücel eşiyle. Artık yeni bir yazı kanalı vardı: Mizah dergileri Leman ve Öküz. Her hafta Leman’da, her ay da Öküz ’de genç okurlarıyla buluştu.

Politikayla akrabalığı onu yaşamının son yılında milletvekili adaylığına kadar taşıdı. ÖDP’nin İzmir 1. sıra milletvekili adayı oldu Yücel. Çünkü ona göre “*Kanserli bir ülkeye ancak kanserli bir şair doğru teşhis koyabilirdi.*” Ancak ÖDP barajı geçemeyince meclis dışı kaldı Can Yücel. Zaten hastalığı da ilerlemişti iyice.

Bademcik kanseri teşhisi konmuştu. Gerekli tahliller yapılarak Amerika’ya gönderildi. Gırtlığında kanser olduğu doğrulandı. Kanserlin türü saldırgandı. Ee, koskoca Can Yücel’e de dünyanın en iyi huylu kanseri dadanacak değil ya! Tabii ki en saldırgan kanseri boğazına yapışacaktı. Tabii ki Can Yücel’in kanser belasıyla mücadele etmesi gerekiyordu. Daha önce hastaneden kaçan eşinin ilk kez kendi isteğiyle

hastaneye yattığını kaydeden eşi Yücel Hanım, kendilerine hastane yetkililerinin ve dostlarının büyük desteği olduğunu ifade etti. 50 yıllık sakalını da hastalığı nedeniyle kesmeye razı oldu. Kanser artık yakasını bırakmayacağını belli etmişti iyiden iyiye. Hastaneler, tedaviler, yeniden hastaneler derken çok zorlu iki yıl geçti.

Şiirle politika kardeşti onun için. Yaşamının son bir yılını amansız hastalıkla mücadele ederek geçiren Yücel öldüğü güne kadar mizah yeteneğini hiç kaybetmedi. Usta şair hastalığının ilerlemesine ve acılarının artmasına karşın doktor ve hemşirelerle sürekli şakalaşmaktan geri durmadı. Durumunun farkındaydı ve öleceğini biliyordu. Çarşafını değiştirmek için gelen hemşireye bile “Boş ver, ben artık gidiyorum!” demişti.

1999 Ağustos’unda tedavi gördüğü hastanede fenalaştı Can Yücel. Oğlu Hasan hocası Gazi Yaşargil’i arayıp durumu anlattı. Babasının onun için imzaladığı son eserini göndereceğini de söyledi. İmzaladı da Can Yücel “Mekânım Datça olsun” adlı kitabını: “Gazi... Gözümün bebeği... Giderayak...” Tarih 12 Ağustos’tu. Kaleminden son çıkan sözler bunlar oldu, saat 23.00’te durdu kalbi. “Artık gitmek gerekiyordu fazla yormadan, daha çok bıktırmadan, vaktiyse dönüp arkana bile bakmadan.” Ve o da öyle yaptı.

Can Yücel, 74’üncü doğum günü olan 26 Ağustos’a çok az bir zaman kala bazen küfrettiği ama hep sevdiği yaşama veda etti. “Vasiyet” adlı şiirinde “İstanbul pahalı, beni Datça’ya gömün!” diyen yazar, şimdi en çok sevdiği günebakan çiçekleriyle süslü Datça’da bir köy mezarlığına defnedildi.

Sözünü budaktan esirgemeyen bir kabadayı, şiiriyle kahkaha çiçekleri üreten, sözcüklere ha bire takla attıran, dizeleri rengârenk çemberlerde fır döndüren yaramaz bir çocuk, imgelere pabucunu ters giydiren bir sihirbaz, iflah

olmaz merdümگیرiz bir asi ya da en saf haliyle Can Baba'ydi o.

Son röportajında ise "En güzel şiirim yaşamım." dediği hayatını şöyle özetliyordu: "Biz hep damgalı adam olduk. Ben hayatım boyunca muhalif yaşadım. Devlet ve herkes beni menfi diye belledi. Onun için kan grubum rh negatif. Onun için düzenle birbirimize kan alıp veremiyoruz. Neyse ki çocuklar rahat büyüdü. Hasta masta olmadılar. Bu ana - baba için normalde büyük derttir ama biz kolay atlattık. Ağır hapisler yedim, iki sene askerlik yaptım. Mahkemeler yordu beni. İşsiz kaldık. İşsiz kalmanın da kendine göre derdi var. Parasız kalınca hiç tanımayacağın adamları tanıyor; yapmayacağın işleri yapıyorsun. Sonuçta yine de kendi içimde, ruhumla barışık ve keyifli yaşadım."

SIRADIŞI BİR HAYAT: MEHMET AKİF

“Ankara... Ya Rabbi ne heyecanlı günler geçirmiştik. Hele Bursa'nın düştüğü gün... Ya Sakarya günleri... Fakat bir gün bile ümidimizi kaybetmedik, asla yeise düşmedik. Zaten başka türlü yapılabilir miydi? Ne topumuz vardı, ne tüfeğimiz. Fakat imanımız büyüktü. Bu marş ümitle, imanla yazılır. O zamanı düşünün, İmanım olmasaydı yazabilir miydim? Zaten ben başka türlü düşünüp başka türlü yazarlardan değilim. Bu elimden gelmez. İçimde ne varsa bütün duygularım yazılarımdadır. O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. Bin bir facia karşısında bunalan ruhların ıstırapları içinde halas dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hâtırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam! Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lazım. O şiir artık benim değildir. O, milletin malıdır. Benim millete karşı en kıymetli hediyem budur. Allah bir daha bu millete bir İstiklâl marşı yazdırmasın.”

Aslen Arnavut olan Akif, İstanbul Fatih'te imparatorluğun en sancılı döneminde dünyaya geldi. Baba soyu Rumelili, ana soyu Buharalı, doğuş yeri Fatih olan Akif, tam manasıyla Doğu-Batı sentezi bir çocuktur. Babası ona ebced hesabıyla Ragif adını verdi. Ragif ismi zamanla telaffuzu nedeniyle yerini Akif'e bıraktı.

Ve Akif ele avuca sığmayan bir çocuktur. Çalışkan ama haşarıydı. Okuldan döner dönmez sokağa fırlayan, ağaçlara tırmanan, kabına sığmayan bir mizaca sahipti. Masal dinlemeden uyumayan bir ruh vardı onda. Fatih gibi bir semtte doğup büyüyen Akif, ilim merkezi durumundaki bu bölgede cami merkezli bir eğitim anlayışının en iyi örnekleriyle beslendi. Fatih, Müslümanlığın çok yaşandığı ve kendisini gösterdiği, dini bütün insanların yaşadığı bir semtti. Akif hem ailesinden aldığı telkinler, hem de yetiştiği bu muhitin tesiriyle çok sağlam bir inançla büyüdü.

Babasının ısrarıyla Mülkiye mektebine başladı. Bir süre sonra ilk hocası olan babasını kaybetti. İstanbul'daki büyük yangında evleri küle döndü. Kısa sürede iş sahibi olmak ve ailesine bakmak için Mülkiye Mektebini bırakıp önce yatılı olarak Baytarlık, sonra da Ziraat Mektebine girdi. İyi derecede Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Dili öğrenme ve kullanma yeteneği kusursuzdu. 25 yaşında evlendi ve bu evlilikten beş çocuğu oldu. Çocukluğundan beridir en büyük arzusu olan hafız olma isteğini altı ay gibi kısa sürede gerçekleştirdi.

Spora ilgisi bambaşkaydı. Boğaz'ı karşıdan karşıya geçecek kadar iyi bir yüzücü, taziye nispet yaparcasına hızlı bir koşucu, nice yiğide meydanı dar edecek bir pehlivandı o. Özellikle yağlı güreşte adından söz ettirmeyi başarmıştı.

Müziğe merak saldı. Medresede öğrenci olan Neyzen Tevfik'le Galata Mevlevihane'sinde tanışıp dost oldu. Neyzen'in

pervasız içki nöbetleri dostluklarına ket vursa da Neyzen'in pervasızlığına kızsda da ilişkileri Akif ölene kadar devam etti. Neyzen'in bazen yaşadığı içler acısı hali Akif'i üzünce çoğu zaman ona sarılıp ağladığı oldu.

II. Abdülhamit'in "İstibdat" rejimine tıpkı Dr. Rıza Nur, Tefvik Fikret, Süleyman Nazif gibi o da karşı çıktı ve Abdülhamit'i acımasızca eleştirdiği oldu. Safahat incelendiğinde sultan için "*korkak, baykuş, merkep, hayvan, zalim, kâfir, melun*" gibi ağır hakaretler ettiği iddialarıyla karşı karşıya kaldı. Onun bu tavrı Akif'in tarih boyunca eleştirilmesinin belki de en büyük nedeni oldu.

İmparatorluğun "hasta adam" denilen döneminde siyasetle yakından ilgilendi. O sıralar gizli kapaklı siyaset yapan İttihat ve Terakki Cemiyetine kendi belirlediği bazı şartlar altında girmeyi kabul etti. Çok geçmeden kendini Teşkilat-ı Mahsusa'da buldu. Gündüz şair, öğretmen, namazında niyazında bir aile babasıyken gece gizli bir örgütün ölüm ihtimali yüksek görevlerde bulunan istihbaratçısıydı. Enver Paşa, Kuşçubaşı Eşref, Zenci Musa gibi imparatorluğun en ünlü militerleri ile aynı safta yer alarak görevde kısa sürede yükseldi.

Ortadoğu, Balkan'ları dolaştı, Anadolu'daki aşiretleri tek tek ziyaret ederek Osmanlı'ya bağlı kalmalarını sağladı. Teşkilatta en başarılı dönemini geçirirken Mekke şerifi Hüseyin Paşa'nın bir ayaklanma hazırlığı içinde olduğu haberi alındı. Yirmi beş kişilik özel bir ekiple Mekke'ye gönderildi. Beyaz bir devenin üzerinde yakıcı çöllere girdi. Susuzluk, Bedevi saldırıları, yılan ve akrep sokmaları, güneş çarpması dizanteri ve beriberi hastalıklarıyla geçen yüz günden fazla süre neticesinde Şerif'le görüşmeyi başaramadı. İmparatorluğun kaderini değiştirecek fırsat da böylece kaçırmıştı. Çünkü İngiliz ajanı Arabistanlı Lawrence çoktan Şerif'le görüşmüş ve Arap kabileleri Osmanlı'ya karşı örgütlemişti.

Hicaz yollarında Akif'i endişelendiren başka bir durum da Çanakkale Savaşı'ydı. Oradan gelecek kötü haber tam bir felaket olurdu. Hep dua etti. Harbiye Nâzırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa bir gece Eşref Beyi arayarak Çanakkale zaferinin müjdesini verdi. Eşref Bey de bu haberi ilk olarak Akif'le paylaştı. Akif, haberi alır almaz gözyaşları içinde secdeye kapandı, uzun süre kumların üzerinde secdede hareketsiz bir vaziyette kaldı. Eşref Bey korkuya kapıldı önce, yavaşça Akif'in yanına gitti, baktı ki nefes alıp veriyor, hiç dokunmadan geri çekildi.

“Sonra kalktı. Ağlamaklıydı. Birbirimize sarıldık. Akif'in hayatının en mesut, en bahtiyar anıydı. Anlatılması zordu. Ay, bedir halindeydi ve yıldızlar uzansanız tutacakmışsınız gibi parlak ve berraktı. Mehmet Akif, başka ışığa ihtiyaç bırakmayan, bu güneşi bile unutturacak kadar parlak çöl gecesinde sabahladı. İstasyon kulübesinin arkasındaki hurmalığın içine çekildi. İşte o Çanakkale'ye lâayık olan destan, o gece Akif tarafından, hıçkırıklar içinde, ay ışığında yazıldı. Üstelik Akif Çanakkale'yi hayatında hiç görmemişti. Türk Destan Edebiyatının o eşsiz şaheseri tamamlandığında, Mehmet Akif, vazifesini tamamlamış fanilerin az kula nasip olan o rahatlığı ile yüzüne derin derin baktı: 'Artık ölebilirim Eşref. Gözüm artık açık gitmez!' dedi.”

Akif İstanbul'a dönüp durumu padişaha anlatırken Şerif Hüseyin, iki oğlu ve şeytanın avukatı Lawrence tarafından yönetilen Arap kabileleri Osmanlı ordusuna saldırmış ve büyük isyanı başlatmıştı.

Savaş her yerdeydi. Kısa sürede yeni görevi için Berlin'e geldi. Görevi Osmanlı devletinin müttefiki Almanya'nın savaştığı Fransız ordusundaki Müslümanları silah bırakmaya ikna etmektir. Korkuyordu yine başarısız olmaktan. Duvardaki haritaya baktı. Beyaz kağıt ve kalemi alarak masaya oturdu. "Bismillahirrahmanirrahim" diye başladığı beyannameyi ayet-

ler, hadisler ve şiirlerle süsledi. Beyanname çoğaltılıp uçaklarla cephelere dağıtıldı. Akif'in yazdığı beyanname Fransız ordusundaki Müslümanları etkilemiş ve Osmanlıya yani Müslüman bir devlete karşı savaşmaktan vazgeçirmişti. Bu nedenle birçok Müslüman Fransız askeri kurşuna dizilmiş, I. Dünya Savaşı boyunca benzeri trajediler tekrar etmişti. Korktuğu başarısızlığa uğramayan Akif gönül rahatlığıyla yurda dönmüştü.

Beylerbeyi'ndeki evinde kendi yağı ile kavruluyordu. Memuriyetten istifa etmişti. Kirada oturuyor, kıt kanaat geçinip gidiyordu Akif ailesiyle. En yakın dostlarından Mithat Cemal Kuntay o dönem yaşanan "ahde vefa" bir olayı şöyle aktarıyordu:

"Bir cuma Akif'in evinde sekiz çocuk buldum. Teker teker çok sevimli olan çocuklar bir araya gelince ne manzara alırlar malûmdur. Evde sekiz kişilik bir kıyamet kopuyordu. Akif'in beş çocuğuna katılan bu üç çocuğun komşudan gelmiş ufak misafirler olduğunu zannettim ve ertesi cuma bu çocuk gürültüsüyle artık karşılaşmam sandım. Fakat her cuma sekiz çocukla sofada aynı kıyamet kopuyordu. Akif de buna katlanıyordu. Bir cuma, sofada, çocuklardan birinin yanağını hıncımdan çimdikler gibi sıkarak Akife sordum:

- Kim bu yavrular?

Akif cevap vermedi.

Odaya girince bu misafir çocuklarını Akif'le takılarak tebrik ettim. Akif'in yüzü değişti:

- Misafir çocukları değil, benîm çocuklarım, dedi.

Üç beş haftada üç çocuğu nasıl olurdu?

- Hasan Efendi öldü rahmetli oldu, dedi ve bu çocuklar, kim evvel ölürse hayatta olanın bakacağı çocuklardı, rahmetli Hasan

Efendinin çocukları. Baytarlık okurken söz vermişlerdi birbirilerine. Ve Akif o çocukları da kendi çocukları gibi bildi.

Kurtuluş savaşı başlamıştı. Atatürk tarafından Ankara'ya gelmesi istenen Mehmet Akif, 10 Nisan 1920'de sabah namazının ardından ailesiyle vedalaşıp 12 yaşındaki oğlu Emin ile birlikte İstanbul'dan ayrıldı. Çengelköy'den Üsküdar'daki Karaca Ahmet Mezarlığı'na yürüyerek gelen Akif ve 12 yaşındaki oğlu Emin, bir süvari refakatinde atla yola devam etti. Akif ve oğlu Emin geceyi bir köyde geçirdikten sonra ertesi gün İzmit, Adapazarı arasında bulunan Kuva-i Milliye kafilesine katıldı. Akif ve oğlu, önce Eskişehir'e, ardından da trenle Ankara'ya hareket etti.

Meclis'in açıldığı 23 Nisan'dan bir gün sonra Ankara'ya varan milli şair trenden iner inmez Meclis'in yolunu tuttu. Meclis koridorunda Akif'i gören Mustafa Kemal Paşa, "Sizi bekliyordum, tam zamanında geldiniz. Şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim." ifadelerini kullandı. Ankara'ya geldiği günlerde, Mustafa Kemâl Paşa Konya vali vekiline telgraf göndererek Âkif'in Burdur milletvekili seçilmesini istedi. Böylece 1920-1923 yılları arasında vekil olarak I. TBMM'de yer aldı. Meclis kayıtlarında adı "*Burdur milletvekili ve İslam şairi*" olarak geçti. Vaazlarıyla Anadolu halkını Milli Mücadeleye çağıran bir gönül eri, mükemmel bir hatip, etkileyici bir vaiz olarak görev aldı.

1921'de Ankara'da havanın soğuk olduğu günlerdi. Akif ve oğlu için kalacak yer lazımdı. Bir iki davet olduysa da Akif bunu kabul etmedi. Başımızı sokacak bir yerden fazlası, Allah'a şükürler olsun dediği içinde bir kilim, köşede paslı bir semaver, bir sedir ve birkaç küçük eşyası olan Tacettin Dergâhına yerleşti Mehmet Akif ve oğlu Emin. Oğlunu da yanına alarak diyar diyar dolaştı. Ne de olsa zaman yan gelip yatma zamanı değildi.

O sıralar mecliste yeni bir marş için kollar sıvanmış ve marşı belirlemek için bir yarışma yapılması kararlaştırılmıştı. Yarışma için 500 lira tutarında bir ödül konuldu. Yarışmaya bir hayli katılım oldu, tam 724 başvuru geldi, elemeler neticesi elde avuçta sadece birkaç eser kaldı. Lakin hepsinin kusuru vardı ve hiçbirini kabul edilmedi. Ne yapılacağına dair fikirler alınırken ortak bir karar verildi. Ve vakit kaybetmeden bir marş yazması için Akif'in kapısı çalındı. Kendisine teklif yapıldı. Herhangi bir ödül veya para karşılığı olmadan bu teklifi kabul ettiğinin ilan edilmesi şartıyla yazabileceğini belirtti. Akif, yoğun bir heyecan, taşkın bir ilham ve cezbeli bir ruhla şiirini yazdı. Meclisteki masasında, bazen bir mısraının ateşiyle uykudan uyanıp kâğıt bulamayınca yatağının başucundaki duvarın üzerine "Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım" mısraı ile başlayan kıtayı yazdı. Kimi zaman da Tacettin Dergâhının pencerelerinden bahçeye yani el kadar bir vatan toprağına bakarak İstiklâl Marşı'nın on kıtasını tamamlayıp imzasız olarak Maarif Vekâleti'ne teslim ettiğinde tarih 7 Şubat'tı ve bu, şiirin iki günde yazıldığı anlamına gelmekteydi. İlhamın ani parlaması halinde, sözleri kalbe göklerden inercesine ve çok kısa bir süre içinde yazılan bu eser 725. şiir olarak yarışmaya dâhil edildi ve 1 Mart 1921'de Millet Meclisi'nde okundu. Israrlar üzerine Hamdullah Suphi tarafından tam üç kez okunan marş büyük beğeni topladı. Ve kısa sürede dünyada edebi değer ve verdiği ruh açısından belki de nadide eserlerinden biri olan "İstiklal Marşı" 12 Mart 1921 tarihinde yeni devletin marşı olarak kabul edildi. Akif, "Bu marş benim değil milletimindir." diyerek tek eseri olan "Safahat" a bile koymadı.

Bu arada Akif'in kabul etmediği 500 liraya gelince. Bu meblağ o dönem için ciddi bir paraydı. Meclisin muhasebecisi, tahakkuk kuralları gereği bu paranın kasada kalamaya-

cağını bildirince ödülü kabul etmeme kararlılığındaki Akif onu Darülmesai isimli bir hayır derneğine bağışladı. Oysa böylesi bir ödülü reddeden Akif 'in o günlerde sırtında paltosu dahi yoktu. Tacettin Dergâhında kaldığı günlerde, Ankara'nın keskin şubat mart soğuşunda ceketle geziyor, kimi zaman da bir paltoyu, birlikte kaldığı arkadaşı Baytar Şefik Kolaylı ile nöbetleşe kullanıyordu. Akif'in çok soğuk bir günde palto sırası arkadaşında olduğu için dergâhtan çıkamadığı bile olmuştu. Şefik Bey latifeyle karışık, *"Keşke parayı kabul edip bir palto alsaydınız."* demesi üzerine Akif, bir süre Şefik Bey'le hiç konuşmadı.

İstiklâl Marşı'nın kabul edildiği gün meclise gelen Akif 'in cebinde iki lirası vardı ve onu da arkadaşı Zonguldak Milletvekili Hayri Bey'den borç almıştı. Erzurum milletvekili Ziya Bey ona bir latife yaparak, *"Parayı niye almadın? Üstelik bana borcun var."* deyince Mehmet Akif, Ziya Bey'e sert bir eda ile karşılık verdi: *"O iş başka, bu iş başka!"*

Kurtuluş Savaşı mesafe kat etmeye başladıktan sonra Ankara'da bir erken hesaplaşma başlamıştı. Özellikle milli mücadeleye destek için seçilen ve halkın güvenini kazanan, İslamcı kimlikleriyle öne çıkan kesime karşı cadı avı başlatılmış, yeni yönetimin icraatlarına karşı olan muhalifler tasfiye edilmeye çalışılmıştı. Bunlardan biri de Akif'ti. Bu atmosferin baskısı altında Mehmet Âkif, 1922 yılında sağlık gerekçesi ile milletvekilliğinden istifa etti. 1923 yılının Mart ayının son günlerinde ortadan kaybolan yakın arkadaşı Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'in Mustafa Kemal'in Muhafız Alayı Kumandanı Topal Osman tarafından öldürüldüğünün anlaşılması üzerine kendine yeni bir yurt bulması gerektiğini hissetti. Hiçbir kanun, nizam ve ölçü tanımayan İstiklal Mahkemeleri, bir süre sonra damadını dolayısıyla kendisini de hedef almıştı. Öte yandan bazı mahfilere tarafın-

dan Milli Şair'e büyük bir ambargo uygulandı. Dönemin idarecileri Akif tarafından kaleme alınan İstiklal Marşı'nı "Fazla Batı aleyhtarı!" diye niteleyerek değiştirmeye dahi yeltenmişler ancak başarılı olamamışlardı.

Ankara'da hiçbir farklı düşünceye tahammül edemeyen yeni yöneticiler, bir süre sonra muhalif olan herkesi polis aracılığı ile takip ettirmeye başladı.. Takip edilenlerden biri de İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy'du. 1925 yılının 2. yarısından itibaren adım adım takip edilen Mehmet Akif Ersoy, bu muameleye çok kırılmış, "Bana memlekete ihanet etmiş adam muamelesi yapıyorlar. Buna tahammül edemiyorum." diyerek vatani terk etmiş ve Mısır'a yerleşmişti. Mısır'a gidişinin asıl sebebi "maaşsız, işsiz ve takip altında" kalmış olmasıydı. "No 906 kod" ile fişlenip peşine polis hafiyesi takılması çok ağırına gitmişti.

1923 yılında Ankara'dan İstanbul'a dönen Mehmet Akif, Abbas Halim Paşanın daveti üzerine kışı geçirmek üzere Mısır'a gitti. 1926 yılına kadar kışları Mısır'da geçiren Mehmet Akif'e 1925 yılında Türkiye'ye döndüğünde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Kur'an'ın Türkçeye tercümesi teklifi yapıldı. Uzun süre bu teklifi reddeden Mehmet Akif ısrarlar karşısında kabul etti. 6-7 yıl kadar üzerine çalışma yaptı. 1932 yılı Ramazanında teravih namazından sonra Kur'an yerine Türkçe tercüme okunması kendisinde yapacağı tercümenin Kur'an yerine okutulma endişesini doğurdu. Bu endişe üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı ile yapmış olduğu sözleşmeyi feshetti.

1926 kışından itibaren Mısır'dan dönmeyen Mehmet Akif, Kahire yakınlarındaki Hilvan'a yerleşti. Kahire'deki "Câmi-ül Mısriyye Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri veren Mehmet Akif ve ailesi maddeten sıkıntılı bir hayat yaşadı.

1936 yılında rahatsızlanan Akif hava değişimi için önce Lübnan'a sonrasında ise Antakya'ya gitti. Ancak hastalığının ilerlemesi üzerine 1936 yılının Haziran ayında İstanbul'a gelerek tedaviye burada devam etti. Hastane günleri sonrası bir aile dostunun yardımıyla Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda bir daireye nakledildi. Son günlerini bu evde yatalak geçirdi Akif. Yakın dostları dışında devletin resmi organlarından kimse ziyaretine gelmedi.

Hafif kar yağışı olan 27 Aralık günü büyük Türk şairi hakkın rahmetine kavuştu. Mehmet Akif'in Mısır'dan dönüşü ve yaşadığı hastalık milletten ustalıkla gizlenmişti. Tarihe düşülen kayıtlara göre, dönemin tek parti iktidarının Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, İstanbul Valiliğine gönderdiği mesajda cenazeye sahip çıkılmamasını ve tüm resmi birimlerin cenazeden uzak durmasını istemişti.

Mehmet Akif Ersoy'un tabutu dört hamalın sırtında Beyazıt Camii'ne getirildi. " Bizler alana geldiğimizde, namaz saatinin yaklaşmış olmasına rağmen bir tabuta rastlamadık, hep birlikte bekliyoruz. Birden lokantanın ön kısmını bir cenaze otomobilinin geldiğini gördük, iki kişi üzerine örtü dahi konmamış bir tabutu indirdiler. Yoksul birinin cenazesinin getirildiğini düşünerek bir kısım arkadaşlar yardıma teşebbüs ettiler. Fakat tabutun Mehmet Akif'e ait olduğu anlaşılınca bir anda herkes ağlamaya başladı."

Çıplak tabut içinde musalla taşına konulan cenazesine devlet değil, üniversite öğrencileri ve halk sahip çıktı. Beyazıt Camisindeki cenaze namazına onu seven binlerce genç ve dost katıldı. Akif'in cenaze namazı için herhangi resmi bir tören hazırlanmamıştı. Cenazeye resmi kişilerden ve kuruluşlardan katılan hiç kimse olmadı.

Akif'in geride bıraktıkları arasında bir de ailesi vardı. Mehmet Akif Ersoy'un çocukları uzun yıllar yokluk ve sefalet

içinde yaşadıkdan sonra bu dünyadan göçtüler. Yıllardır şiir-leri okunan, fikirleri savunulan ve örnek bir şahsiyet olarak gösterilen Mehmet Akif'in çocuklarına sahip çıkılmadı.

Mehmet Akif'in İsmet Hanım'la evliliğinden Cemile, Feride, Suad, Emin ve Tahir isimli beş çocuğu bulunuyordu. Mehmet Akif'in birlikte Ankara'ya gittiği, yanından ayırmadığı büyük oğlu Emin Ersoy'un yaşadıkları tam bir trajedi idi. Akif Mısır'dayken Emin askerlik görevini yaptığı sırada, koğuşdaki arkadaşlarına Kur'an okuyup tefsir ettiği gerekçesiyle Divan-ı Harbe verildi. Tutuklanan Ersoy'a işkence yapıp defalarca morfin verildi. Bu durumu babasına yazdığı mektuplarda da dile getirdi. Ancak elden ele dolaşan mektubun Akif'e ulaşması mümkün olmadı. Nihayetinde çavuş arkadaşının yardımıyla askeri cezaevinden kaçarak o dönemde Fransız manda yönetimindeki Kırıkhan'a kadar geldi. Kırıkhan'da yakalanan Ersoy ve arkadaşı Türkiye'ye iade edildi. Cezasını çeken talihsiz adam uzun yıllar yoksulluk içinde yaşadı. İçki ve esrar bağımlısı oldu. Bunalım içinde yaşadığı bir dönem yazar Çetin Altan'a kadar gitti. Yıl 1966... Mekân Milliyet gazetesi... Anlatan Çetin Altan:

- Bir öğle sonrası... Bayram içeri girdi, "Sizi biri görmek istiyor" dedi.

- Buyursun!

İçeri tıraşı uzamış, üstü başı bakımsız, yaşlıca, çelimsiz bir adam girdi. Hazır olu andıran bir duruş ve hafif bükük bir boyunla:

- Bendeniz, dedi, Mehmet Akif'in oğluyum.

Bir anda ne olduğumu şaşırdım ve nasıl şaşırdım bilemezsiniz. Eski bir dostluk havası yaratmak istercesine, "Oooo! Buyurun buyurun, nasılsınız?" türünden bir yakınlık göstermeye çalıştım. O tavrını bozmadı. "Rahatsız etmeyeyim." dedi, "Sizden ufak bir yardım rica etmeye gelmiştim."

Gökler mi tepeme yıkıldı, yer mi yarıldı da ben mi yerin dibine geçtim doğrusu fena allak bullak oldum. Ve tek yapabileceğim şeyi yaptım, cüzdanımı çıkarıp uzattım.

O, bükük boynuyla: "Siz ne münasip görürseniz" dedi.

Cinnet cehennemlerinin tüm yıldırımları düşüyordu yüreğime. "Durun bakalım neyimiz varmış" gibilerden cüzdanı açtım, içinde ne varsa çıkardım, -fazla bir şey de yoktu- elimde tuttum. Bir iki adım attı. Sanırım sadece bir 10 yahut 20 lira aldı...

- Çok çok teşekkür ederim, rahatsız ettim, dedi ve çıktı.

Akif'in biricik oğlu, birlikte Ankara'ya gittiği, İstiklal Marş'ının tek tanığı Emin Ersoy, olaydan kısa bir süre sonra Beşiktaş'ta bir çöp kutusunun yanında ölü bulundu.

20 Aralık'ta doğup 27 Aralık'ta tam 63 yaşında eskilerin tabiriyle "haddi aşmadan" bu fani dünyadan göçüp ebedi bir âleme kanatlandı Akif. Ondan geriye kalan bir kat elbise, bir tüfek, İstiklâl Madalyası, bir saat, yastığının altında birkaç lira ve dünya durdukça konuşulacak bir hayattı.

MAVİ GÖZLÜ DEV: NAZİM HİKMET

"Rüzgârlı bir sonbahar akşamı... Koyu kurşuniden laciverte doğru kirli nüanslarla çırpınan deniz... Ruhu saran bir kasvet ve semada asılı bebek gibi sallanan bir gemi... Gemide hasretin binbir tonunda bir adam... Adamın boyu uzun, saçları sarı, teni buğday ve gözleri mavi... Ve mavinin bıçak sırtında kaçak bir umut... Hürriyet ve esaret aynı rıhtımda..."

Selanik'te soylu bir ailenin tek oğlu olarak doğdu Nazım. Hırsıyla kısa sürede memuriyette yükselen hariciyede bürokrat bir baba Hikmet Bey ile piyano çalan, tutkulu bir ressam olan anne Celile Hanım'ın oğullarıydı. Adını Halep, Sivas ve Selanik'te valilik yapmış Mevlevi müridi dedesi Nazım Paşa'dan almıştı. Babası Hikmet Bey memuriyeti bırakıp ailece Nazım Paşa'nın yanına Halep'e gidip kendi işini yapmak istedi, beceremedi. Her şeyini kaybedip İstanbul'a döndü. Fransızca'yı iyi bildiği için kendisine yine hariciyede memuriyet verildi.

Nâzım, artık Dersaadet'in ruhu bir ipek gibi saran iklimindeydi. Mektepli olan Nazım'ın eğitiminde okumuş aile çevresinin büyük etkisi oldu. Bir yıl kadar Fransızca öğretim yapan bir okulda, sonra Göztepe'deki Numune Mektebi'nde okudu. İlkokulu bitirince arkadaşı Vâlâ Nurettin'le birlikte Galatasaray Sultanisinin hazırlık sınıfına yazıldı. Ertesi yıl ailesinin paraca sıkıntıya düşmesi yüzünden bu masraflı okuldan alınarak Nişantaşı Sultanisine kaydedildi. Bu arada dedesi Nâzım Paşa'nın etkisiyle şiirler de yazmaya başlamıştı. Bir aile toplantısında denizciler için yazdığı bir kahramanlık şiirini dinleyen Bahriye Nazırı Cemal Paşa çok etkilenerek bu yetenekli gencin Heybeliada Bahriye Mektebine geçmesini istedi ve olumlu karşılık alınca da bu okula girmesine yardım etti. Nazım; uzun boyu, mavi gözleri, güzel ve çilli yüzüyle kızların gözdesi bir bahriyeliydi artık. Ve bu okul Nazım'ın hayatında bir dönüm noktası oldu. Askeri okulda olmasına rağmen Yahya Kemal, Ahmet Hamdi, Hamdullah Suphi gibi edebiyatın önemli isimleriyle birlikteydi. Özellikle Yahya Kemal'in onun edebi yaşamına tesiri büyüktü. Öyle ki Yahya Kemal'den kendi evinde özel dersler bile aldı.

Bu yıllarda annesiyle babası şiddetli bir geçimsizlik içindeydi. Boşanma arifesinde olan ikili artık birbiriyle gö-

rüşmez olmuştu. Tam da bu dönemde İstanbul'un gözde sosyetelerinden biri olan annesi Celile Hanımla, döneminde hocaların hocası olarak kabul edilen Yahya Kemal arasında bir aşk alevlendi. Daha önce bir dost meclisinde tanışmışlardı aslında. Muhabbetleri giderek artan ikili büyük bir aşk yaşıyordu. Maalesef bu aşkın dedikodusu Bahriye Mektebine kadar yayıldı. Durumdan hoşnut olmayan Nazım evine kadar gelip annesiyle saatlerce sohbet edip çay içen hatta annesinin babasından ayrılmasına neden olduğunu düşündüğü bu adama daha fazla dayanamadı. Ve bir gün ders için eve gelen hocasına hayatının en büyük yıkımını yaşatmaya kararlıydı. Yahya Kemal ders sonu her zamanki gibi Celile Hanım'la çay keyfine fazlaca anlamlı bakışmalar ve hafif kahkahalar eşlik ediyordu. Saadet dolu anlar Nazım'ı çileden çıkardı.

Celile Hanım'la Yahya Kemal kurdukları dünyada mutluydular. Bitmesini hiç istemedikleri büyümlü bir dünya yaratmışlardı kendilerine. Artık bu birlikteliği nihayete erdirmenin vakti gelmişti. Bir karara vardılar. Son detayları konuşacakları günü kararlaştırıp ayaklandılar. Misafirine kapıya kadar eşlik eden Celile Hanım portmantoda duran ceketini alıp Yahya Kemal'e tuttu. Ceketini giyip ne de olsa yakında görüşecegiz, edasıyla son bir kez Nazım'a ve sevdiği kadına baktı. *"Allahımsırladık!"* diyerek yola koyuldu. Yolda koşan neşeli çocuklar gibiydi Yahya Kemal. Dışarıda hava soğuktu, önünü ilikleyip ellerini ceketine koydu. Derken cebinde eline bir kağıt ilişti. Durdu, usulca elini kağıtla birlikte cebinden çıkardı. Katlı kağıdı düzeltip okumaya başladı. Nottaki el yazısı Nazım'a aitti. Ve Nazım yazdığı notta *"Hocam olarak girdiğiniz bu evden babam olarak çıkamazsınız!"* yazıyordu. Yahya Kemal bunun üzerine deliler gibi sevdiği, annesinden sonra sevdiği tek kadın olan Celile Hanımla ilişki-

sini sonlandırdı. Bu trajedinin müsebbibi olarak gördüğü Nazım'a ise nefreti yıllarca dinmedi.

Bahriye'de okuduğu yıllarda edebi hayatının en büyük rakibi bir genç daha vardı. Kendisinden iki sınıf altta olan ve gittiği hiçbir okulda dikiş tutturamamış bir dahi: Necip Fazıl. Tâ o dönemlerde başlayan dostluk zamanla ideolojik farklılık nedeniyle yerini kıskançlık, nefret ve kavgaya bıraktı. Aslında hayatları o kadar birbirine benziyordu ki belki de onları ayıran sadece ideolojileriydi.

Nâzım, 1915'te girdiği Bahriye Mektebi'ni 1919'da 28 kişi arasından 9. bitirerek Hamidiye kruvazörüne güverte subayı oldu. Ancak edebiyat ve sanat merakı subaylığının önüne geçti. Askerdeyken siyasi görüşleri nedeniyle hep göz hapsindeydi. Aynı yılın kışında son sınıftayken geçirdiği zatülcenp hastalığı tekrarladı. Uzun süren bir tedavi ve dinlenme döneminden sonra bile kendini toparlayamadığı görülünce, sağlık kurulu raporuyla 1920'de askerlikten çürüğe çıkarıldı. Sonraki dönemlerde ise açıklanan belgelerde "kaydı silindi" diye not edildi. Siyasi fikirleri nedeniyle ordudan atıldığı sonraları çok dillendirildi.

İstanbul işgal altındaydı ve Nâzım coşkun bir vatan sevgisini yansıtan direniş şiirleri yazıyordu. Şiirleri büyük etki yapıyordu. 1921'de Mustafa Kemal'e silah ve cephane kaçıran gizli bir örgütün yardımıyla dört şair, Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Nâzım Hikmet, Vâlâ Nurettin, Sirkeci'den kalkan Yeni Dünya vapuruna gizlice bindiler. İnebolu'ya varınca, Ankara'ya geçebilmek için beş altı gün, izin ve yol parası beklemeleri gerekti. Ama Ankara'dan yalnız Nâzım Hikmet ve Vâlâ Nurettin'e izin çıktı. İnebolu'da geçirdikleri günlerde, Anadolu'ya geçmek üzere, onlar gibi izin bekleyen, Almanya'dan gelen genç öğrenciler Spartakistler olarak anılıyor, sosyalizmi savunuyor, Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırlarını ilk

tanıyan ülke olarak Sovyetler Birliği'nden övgüyle söz ediyorlardı. Bunlar Nâzım Hikmet ile V l  Nurettin için yepyeni bilgilerdi.

Ankara'ya vardıklarında kendilerine verilen ilk görev olarak İstanbul gençliğini milli mücadeleye çağıran "Gençlik" adında bir şiir yazmak oldu.    gün içinde yazıp bitirdikleri bu üç sayfadan uzun şiir on bin adet bastırılıp dağıtıldı. Şiirin yankıları o kadar büyük oldu ki bir anda dikkatler bu genç şairlerin üzerinde oldu. Çünkü İstanbul'dan gençlerin akın akın gelmesi başka sorunları da beraberinde getirecekti. Celile Hanım'ın uzaktan akrabası olan İsmail Fazıl Pa a, yazdıkları  iirle ortalığı karıştıran bu iki yetenekli  airi Meclis'e çağırarak Mustafa Kemal Paşa'ya takdim etti.  d llendirilen gençler kısa bir süre sonra  ğretmen olarak Bolu'ya atandılar. Bolu'da e rafın, din adamlarının daha baştan benimsemedikleri, kalpak giyen, camiye gitmeyen bu iki genç öğretmene tepki oluşmaya başladı. Tutucu çevrelerin baskısına, gizli polis örgütünün güvensizlik belirten davranışları da eklenince, Bolu'da barınamayacaklarını anlayan Nâzım Hikmet ile V l  Nurettin, iyi bir öğrenim görmek, dünyada olup bitenleri anlamak için Paris'e mi, Berlin'e mi, Moskova'ya mı gitsek diye d   n rlerken sosyalizmin büyüsüyle Moskova'ya gitmeye karar verdiler. 1921 Ağustos'unda Bolu'dan ayrılıp doğuda, Kâzım Karabekir Paşa'nın yanında öğretmenlik yapmaya gidiyormu  gibi davranarak, vapurla Zonguldak'tan Trabzon'a geçtiler, oradan da gene vapurla Batum'a vardılar. Böylece Sovyetler Birliği' ne ayak basan, yirmi ya ın e iğindeki iki genç  air Moskova'ya giderek Doğu Halkları  niversitesine yazıldılar.

1921'de gittiği Moskova'da devrimin ilk yıllarında komünizm ile tanıştı.  ğrenciliğin ilk dönemlerinde aynı mahallede yeti mi  çocukluk arkadaşı ve ilk a kı olan Nüzhet

çıkageldi Moskova'ya. 1921 yılında Moskova'da üniversitede öğrenciyken ani bir kararla evlendiler. Nüzhet' in ailesi bu evliliğe razı olmadı. Mektuplar yazdılar Moskova'ya: "*Her sözüyle, her hareketiyle, her şeye isyan etmiş, hatta saçları bile berberin tıraşına isyan etmiş bu adamla senin gibi munis ve uysal bir kız... Geçinemezsiniz!*" dediler. Ve dedikleri gibi de oldu. Büyük bir aşkla başlayan bu evlilik fazla uzun sürmedi. İki yıllık birlikteliğin sonunda Nüzhet hastalanıp İstanbul'a döndü ve ailesinin de etkisiyle Nazım'ı terk etti. Bu terk ediliş Nazım'a çok dokundu. Nüzhet'i uzun süre aklından çıkaramadı. Nazım'ın "*İçinde ebruli hanımeli açan evdeki minnacık kadın*" dediği Nüzhet artık yoktu. Yaşadığı travmayı atlatıp bir yıl sonra Türkiye'ye dönerek Aydınlık dergisinde çalışmaya başladı. Ancak dergide yayınlanan şiir ve yazılardan dolayı dergi çalışanları tek tek yakalanıp tutuklandı. Hedefteki isim Nazım'ın ise on beş yıl hapsi isteniyordu. Nazım saklandığı İzmir'den yaza doğru gizlice İstanbul'a geçip tekrar Sovyetler Birliği'ne gitti, daha doğrusu kaçmak zorunda kaldı.

Bu kez diş hekimi Yelena Yurçenko'ya (Lena) âşık oldu. Lena, Nazım'dan birkaç yaş büyüktü. Çok okuyan, kültürlü, hoş bir kızdı. 1926'da evlenerek iki yıl birlikte yaşadılar. Nazım Lena'yı memleketine dönmek için terk etti. Devrimci ruh tüm benliğini sarmıştı. Nazım her yönüyle komünistti.

1928'de Bakü'de ilk şiir kitabı Güneşi İçenlerin Türküsü 'nü yayımlattı ve aynı yılın ekim ayında da gıyaben aldığı mahkûmiyetlerden temize çıkmak için gene gizlice sınırı geçerek Kafkasya'dan Türkiye'ye girdi. Hopa'da yakalandığında üstünde başkasına ait sahte bir pasaport çıktı. Rize Mahkemesi'nde yargılanarak 3 gün hapis cezası aldı. Tutuklu olarak 3 günü geçirmiş olduğundan bu tahliye demektir. Ama başka suçlardan sorguya çekilmesi için Ankara'ya gönderilmesi gerekiyordu. 1928 Ekim'inin sonunda kelepçeli olarak

Ankara'ya getiriliŖi gazetelerde eleŖtirilere yol açtı. Sorgu yargıcınca tutuklanıp ertesi gün mahkemeye çıkarıldı. DuruŖmalar birkaç ay sürdü. SoruŖturmalar neticesinde hapis yattığı süre dikkate alınarak serbest bırakıldı.

Vakit kaybetmeden "Resimli Ay" dergisinde iŖe baŖladı. Ŗiirlerini yayımladı. Ve aynı yıl dergide "Putları Yıkıyoruz" hareketini baŖlattı. Hedefinde Abdülhak Hamit'ten Mehmet Emin Yurdakul'a, Ahmet HaŖım'den Yahya Kemal ve Yakup Kadri'ye kadar döneminin dokunulmaz ilan edilmiŖ, koruma kalkanı giydirilmiŖ birçok sanatçısı vardı. Nazım'ın kalemi kılıç oldu yürüdü üstlerine. Edebiyat dünyası toz duman oldu. Kutsal ittifak büyüdü, 27 yaŖında edebiyat dünyasının altını üstüne getiren Nazım'a karŖı büyük bir kampanya baŖladı. Silahlar çekildi, karŖı yazılar st üste geldi. Nazım'ın BolŖevikliğinden hainliğine kadar her Ŗey boca edildi. Nazım bildiğinden ŖaŖmadı. Çünkü ona göre artık yeni Ŗeyler söylemek lazımdı.

Ve Nihayet Piraye... Piraye, Nazım'ın kız kardeŖi Samiye'nin yakın arkadaŖıydı. Kızıl saçlı, gsteriŖli, aydın grŖl, kültürlü bir ortamda yetiŖmiŖ ve varlıklı bir aileye mensuptu. Piraye aynı zamanda kocasından ayrılmıŖ, Memet adında bir erkek ve Suzan adında bir kız ocuk sahibi dul bir kadındı.

Nazım'ın Kadıköy'deki evlerine yapılan ziyaretler sırasında tanışıp aŖık oldu kızıl saçlı kadına. Ancak Nazım'ın o tarihlerde baŖlayan uzun hapis yılları nedeniyle araya ayrılıklar girdi. Ama bu uzun ayrılıklar, bağılılıklarını ve aŖklarını daha da perçinledi.

"Seni dŖnmek güzel Ŗey, mitli Ŗey, / Dünyanın en güzel sesinden / En güzel Ŗarkıyı dinlemek gibi bir Ŗey... / Fakat artık mit yetmiyor bana, / Ben artık Ŗarkı dinlemek değıl, / Ŗarkı söylemek istiyorum."

1935 yılında çıkan afla serbest kalan Nazım ve Piraye nihayet evlendiler. Ancak bu evlilik de politik baskılar, ekonomik sorunlar ve zorunlu ayrılık yılları nedeniyle kesintiye uğradı. 1938'in Ocak ayında tekrar tutuklandı Nazım. İki ayrı yargılamadan toplam 35 yıllık bir hapis cezası beklemekteydi onu. Hapisteyken, Piraye'ye adeta yeniden âşık oldu. Muhteşem şiirler yazdı. Hatta Nazım en güzel şiirlerini o dönemde yazdı.

Önce kendisi sonra da annesi Celil'e Hanım Atatürk'e mektup yazdı. Tek arzuları affedilmektir. Atatürk'ün hasta olduğu ve son zamanlarını geçirdiği bir dönemde bu mektuplar amacına ulaşmadı. Çünkü mektuplar Meclis arşivinin tozlu raflarına terk edilmişti.

Nazım'ın 1938 – 1948 yılları arasında hapishanede geçireceği yılların umutsuzluğunu, annesi ve dostlarının desteğinin yanı sıra Piraye'nin kısa ziyaretleri ve sevgisi azalttı. Nazım umutsuzluğa kapıldığı uzun hapis yıllarında Piraye'ye kendisinden boşanmasını önerdi. Piraye'nin cevabı “101 yıla mahkûm olsan bile ben senin arkandayım, bunu böyle bil.” oldu.

Bu tutkulu sevdâ gün geldi heyecanını yitirdi ve Nazım aradığı heyecanı başka ilişkilerde bulmaya çalıştı. Tabii bu durum Piraye'nin gururunu incitti, kalbini kırdı. Roman yazarı Cahit Uçuk ve opera sanatçısı Semiha Berksoy bu umutsuz günlerinde onun hayatına giren kadınlardı. Piraye tüm bunlara anlayış göstermek ve sevdiği adamı affetmek zorunda kaldı hep. Nâzım'ın uzun cezaevi yılları 1940 Şubat'ında İstanbul'dan Çankırı Cezaevine gönderilmesiyle başladı. Nisan sonunda Piraye de Çankırı'ya geldi. Bir ev tuttu. Buraya yerleşip dikiş dikerek kocasına bakmayı düşündü. Nâzım'ın da dönem dönem eve çıkabileceğini düşünüyorlardı. Ancak bu gerçekleşemedi. Öte yandan İstanbul'da dedelerine bıraktığı çocukları da Piraye'nin aklından çıkmıyor-

du. Tanımadığı bir Anadolu kentinde tek başına bir kadın olarak yaşamak da kimi kaygılar taşıyordu. Haziran sonunda yeniden İstanbul'a döndü. Nâzım ise, Çankırı Hapishanesinde bir Osmanlı komünisti olan Kemal Tahir ile aynı odayı paylaştı. Burada bir yandan şiirler yazdı, bir yandan da Piraye'nin, mahkûmların, odasının, cezaevinin resimlerini yaptı.

Cezaevinde Kuvâyi Milliye Destanı'nı yazdı, "Mem-leketimden İnsan Manzaralarını" tamamladı. Çeşitli çeviriler yaparak sürekli yazıyordu. Günde on altı saat yazıp çiziyordu. Üretkenliği doruklardaydı hatta kendisini yazmamak için tuttuğunu bile söyledi. Bedeni tutsaktı Nazım'ın ama fikirleri olabildiğince özgürdü.

Cezaevi doktorunun, Çankırı'nın sert havasının Nâzım'ın sağlığına iyi gelmediği, kaplıcası olan bir kentin cezaevine naklini gerekli gören bir rapor yazması üzerine Bursa'ya gönderilmesi kararı çıktı. Böylece Nâzım, 1933-34 yıllarında iki yıla yakın yattığı, bu kez ise on yıla yakın bir zaman yatacağı Bursa Cezaevine yeniden geldi.

Avrupa'da tarihin en büyük savaşlarından biri sürüyordu. Cezaevinde Nâzım'ın kendisini ziyarete gelenlerden ve mektuplaşmalarından başka dış dünyayla bağı kalmadı. Karısı Piraye'ye, oğlu Memet Fuat'a, arkadaşı Kemal Tahir'e ve başka tanıdıklarına binlerce sayfa tutan mektuplar yazdı.

Nâzım adı da kendisi de son derece tehlikeli sayılıyordu artık. Eski arkadaşları yalnız kendisinden değil, Piraye'den de olabildiğince uzak durmaya çalışıyorlardı. Nâzım'ın bir tanıdığıyla sokakta selamlaşmak bile polis soruşturmasına uğramak için yeterli oluyordu.

Ziyaretine gelenler, sürekli af haberleri getiriyor, yakında çıkacağını söyleyerek onu umutlandırıyorlardı. Ancak savaş koşullarında bunun olanaksızlığını Nâzım da biliyor, kendine

cezaevinde yaşayabilme ve çalışabilme düzeni kurmaya çalışıyordu.

1942 başlarında iki dokuma tezgâhı kurarak bunlarda dokunan havlularla küçük gelirler elde etmeye çalışıyordu. Tezgâhın gelirlerinden çalışanlar dışında Kemal Tahir ve Piraye'ye de pay ayrılıyordu. 1949'a dek süren bu dokumacılık serüveni bu yıllar boyunca bir yandan bir parça gelir sağlamasına yardımcı olsa da öte yandan, savaş koşulları içinde iplik bulmaktan dokunan havluların satılabilmesine dek çok çeşitli sorunlar doğurmuş, bunlarla sürekli uğraşmak zorunda kalan Nâzım'ın da çok zamanını almıştı.

Odası iki kişilikti. Oda arkadaşı, Raşit Kemali adlı, şiir yazan bir gençti. Komünizm propagandası yapmaktan hükmümlüydü. Üç buçuk yıl ağabey kardeş, öğretmen öğrenci ilişkisi içinde yaşadılar. Nâzım'ın yönlendirmesiyle şiirden öyküye geçen Raşit Kemali, cezaevinden çıktıktan sonra Orhan Kemal adıyla yayımlanan ürünleriyle kısa sürede ünlendi.

Piraye ile görüşmeleri ise tam bir düzene giremedi. Elleri ne para geçtikçe Bursa'ya gelip bir kaplıca otele yerleşiyor, Nâzım da banyo için jandarma eşliğinde aynı otele gelebiliyordu. Bu çok da hoş olmayan buluşma biçimi Piraye'yi her seferde biraz daha rahatsız ediyordu.

Umut hep vardı Nazım için. Yine af söylentileri yayıldı. Ancak yıllardır hapiste olmanın etkileri Nâzım'ın sağlığı üzerinde giderek kendini gösteriyordu. Dişlerinden, böbreklerinden, karaciğerinden çeşitli şikâyetleri vardı. Soğuk oda da yaşaması nedeniyle sürekli nezle oluyor, boğazı şişiyordu. Kalbi bile ağrıyordu. Yıllardır süren af söylentilerine karşın on yıldır cezaevinde olması Nâzım'ın sinirlerinin de iyice bozulmasına yol açtı. Annesine ve eşi Piraye Hanım'a yolla-

dığı mektuplarında ölümünden söz etmeye başladı. Ölüm zaten boynuna asılı ip kadar yakındı Nazım için.

Cezaevi dışında ise bambaşka bir hava hakimdi. Nâzım'ın affedileceğine hemen herkes inanıyor, bu inanç yaygınlaştıkça da ziyaretçileri artıyordu. 1948'in sonlarında dayısının kızı Münevver Hanım ziyaretime geldiğinde kendisine gösterdiği yakınlıktan etkilendi. Aslında Piraye ile evlendiği günlerde Fransa'dan dönen Münevver ile kısa bir yakınlaşma yaşansa da Münevver ressam Nurullah Berk'le evlenmiş, bir kızı olmuştu. Kendisinden 15 yaş küçük kumral saçlı, yeşil gözlü kadınla yazışmalar, gidip gelmelerle tutkulu bir aşk başlattı.

Nâzım, o denli ilgi uyandıran bir konuydu ki ondan söz eden gazetelerin satışları artıyordu. Gazeteler arasında Nâzım haberleri çevresinde dönen bir de tiraj çekişmesi başlamıştı. Nâzım'ın adının Bulgaristan'da okullara verildiği, Sovyetlerde adına pul bastırıldığı duyuluyordu. Bu sırada sağcı basının da Nâzım karşıtı yayınlara hız vermesi, ülkenin en çok konuşulan konusu olmasına yol açtı.

1948'in 29 Ekim'inde Cumhuriyet'in yirmi beşinci yılı nedeniyle bir genel affın çıkacağına herkes inanıyordu. Bursa'ya gelip giden Münevver Hanım, Nâzım'ın kalbine girmeyi başardı. Nâzım, Piraye'den ayrılmak istediğini bildirdi. Durumu açıklayan bir mektup yazarak bunu Piraye'ye gönderdi. Piraye'yi çok seven Nâzım'ın çıldırmış olabileceği düşünüldü. Hiç beklemediği bu mektup karşısında Piraye çok şaşırdı. Kimseyle konuşmayarak odasına çekilip günlerce yattı. Ancak af söylentileri sona erip, Nâzım'ın bir süre daha çıkamayacağı anlaşıncı Münevver Hanım, ziyaretlerini kesti. Yeniden kocasına döndü. Münevver ile ilişkisinin sona ermesi üzerine Nâzım, yeniden Piraye ile barışmanın yollarını aradı. Ona mektuplar, şiirler gönderdi.

Nâzım artık uyuyamaz olmuştu. Annesi Celile Hanım, Bursa'da bir ev tuttu. Her gün oğlunu görmeye gidiyordu. Aslında kendisi de hastaydı. Görme yeteneğini giderek yitiriyordu.

Nâzım, yatmakta olduğu cezaevi revirinde iki tüp dolusu uyku hapını yutarak kendini öldürmeye kalktı. Bir not bırakmak için kâğıt kalem ararken yere düştü. Gürültüyü duyan görevlilerin gelmesiyle midesi yıkanarak kurtarıldı. Ertesi sabah kendine geldiğinde görevlilere, "Ne olur, bu çocukluğumu kimseye söylemeyin!" dedi. Ancak sağlığı da iyice bozulmuştu. Soğuklar başladığında, nezle, grip ve baş ağrısından kurtulamıyor, sıcaklarda ise terden çalışamıyordu. Gündüzleri yatıp, geceleri çalışmayı düşündü ama yanan gözleriyle okuyabilmesi olanaksızdı. Okuyamıyor, yazamıyor, bu durum onu daha da sinirli yapıyordu.

Nâzım, kendisini görmeye gelenlere intihar edeceğini söylemeye başlayınca dostlarının baskısıyla Piraye, çocuklarını da yanına alıp Bursa'ya gitti. Görüştüler. Cezaevi çıkışında Piraye, yanındakilere, "Artık Nâzım'ı sevmiyorum," dedi. Nâzım'ın ayrılmayı istediği mektubunda yazdığı gibi iki yakın dost kalacaklardı. Nâzım'a mektup yazacak, dostluk gösterecek ama artık eşi olmayacaktı. Münevver Hanım, yeniden Bursa'ya gidip Nâzım'ı ziyaret etti. Bu ziyaretle kesintiye uğrayan ilişkileri yeniden başladı.

4 Nisan günü ülkenin önde gelen aydınları Nâzım'ın bağışlanmasını isteyen bir dilekçe yazarak imzaya açtılar. Cumhurbaşkanı, başbakan ve meclis başkanına gönderilen dilekçede Nurullah Ataç'tan Halide Edip Adivar'a, İbrahim Çallı'dan Behçet Kemal Çağlar'a dek nice aydının imzası vardı. Fakat metinde imzası olmayan biri vardı: Yahya Kemal

16 Nisan günü Piraye, çocukları Memet ve Suzan'ı yanına alarak Nâzım'ı ziyarete gitti. Çıktıktan sonra isterse eve gele-

bileceğini, ayrılınca kadar birlikte oturabileceklerini söyledi. Nâzım, çıkacağından pek umutlu olmadığını söyledi. Sonra çocuklarla ilgilendi. O sırada kapı açıldı. İçeriye kız kardeşi Samiye ile Münevver girdiler. Ardından avukat geldi. O da gördükleri karşısında şaşkın bir sandalyeye oturdu. Kırık dökük konuşmalar olurken Suzan kalkıp dışarı çıktı. Piraye de, “Suzan dışarıda yalnız kalmasın, biz de gidelim artık.” dedi. Bu görüşme Nâzım ile mektuplarında “Herkes selam, sana hasret...” ve “Gel. Sana muhtacım.” dediği Piraye’nin son görüşmeleri oldu. Piraye öldü aşkından ama bir daha dönmedi Nâzım’a.

1 Mayıs’ta ikinci kez açlık grevine başlamaya karar verdi. Akşam yemeğinden sonra greve başladı. Açlık grevi bütün basın organlarının baş konusuydu. Celile Hanım da Galata Köprüsü’nün üzerinde elinde taşıdığı bir tabelayla Nâzım’ın kurtarılması için imza toplamaya başladı. Tabelada şunlar yazılıydı:

“Haksız yere mahkûm edilen oğlum Nâzım Hikmet açlık grevindedir. Ben de ölmek istiyorum. Gece gündüz oruçluyum. Bizi kurtarmak isteyenler bu deftere adreslerini yazarak imzalasınlar.”

Annesi ve İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği üyeleri duvarlara “Nâzım Hikmet Kurtarılmalıdır.” yazılı afişler astılar; “Nâzım Hikmet’i Kurtarınız!” başlıklı bir de bildiri yayımladılar.

14 Mayıs’ta yapılan genel seçimlerde iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi ağır bir yenilgiye uğradı. Seçimi Demokrat Parti büyük bir çoğunlukla kazandı. 19 Mayıs günü saat 17’de Nâzım Hikmet’in açlık grevine ara verdiği duyuruldu. 15 Temmuz 1950 günü yürürlüğe giren Af Yasası ile Nâzım’ın on üç yıl beş ay süren cezaevi yaşamı sona erdi.

Cerrahpaşa Hastanesi’nden “Sen esirliğim ve hürriyetimsin” dediği yeşil gözlü sevgilisi Münevver Hanım tarafından alınarak taksiyle Eminönü’ne getirildi. Buradan da gençlik ar-

kadaşı Vâ-Nû'nun Salacak'taki evine götürüldü. Nazım Piraye'den 1951'de boşandı. 3 gün sonra Münevver bir oğlan çocuk doğurdu. Nazım oğluna çok sevdiği üvey oğlu Me-
met'in ismini verdi.

Her şey yolunda derken birden Kadıköy Askerlik Şu-
besi'ne çağrıldı. Askerliğini yapmamış olduğu, hemen sevk
edilmesi gerektiği bildirildi. Bahriye Mektebi'nden mezun
olduğunu, güverte subaylığı yaptığını, hastalanarak çürüğe
çıkarıldığını söylemesi üzerine elinden bir dilekçe alınarak
serbest bırakıldı. Birkaç ay sonra tekrar şubeye çağrılarak
kendisine Sivas'a sevk edileceği bildirildi. İsteği üzerine
Haydarpaşa Hastanesi sağlık kuruluna gönderildi. Kurula on
ay önce Cerrahpaşa Hastanesi'nden aldığı, kalbinden ve
ciğerlerinden rahatsız olduğunu gösteren raporları sunduysa
da askerliğini engelleyecek bir durumu olmadığı kararına
varıldı. Şubeden hazırlıklarını yapmak için bir haftalık izin
aldı.

Bir haziran gecesı, askerlik işini düzeltmek amacıyla
Ankara'ya gideceğini söyleyerek evden ayrılan Nâzım Hikmet
bir daha dönmedi. Yine bir haziran günü fırtınalı bir geceyi
seçerek küçük bir motorlu sandalla Boğaz'dan Karadeniz'e
açıldı, Bulgaristan sahillerine çıkmayı düşünürken yolda
rastladığı bir Rumen şilebiyle Romanya'ya gitti. Oradan
Moskova'ya geçmesi üzerine, Bakanlar Kurulu kararıyla
“Nazım Hikmet Ran” Türk vatandaşlığından çıkarıldı. Ran
soyadını sadece resmi evraklarda kullandı. Şiirlerini ise hep
Nazım Hikmet adıyla yayımladı. Münevver Andaç ile oğlu
Mehmet ise polisçe yakından izlenmeye devam edildiler ve
yurt dışına çıkmalarına uzun yıllar izin verilmedi.

Dışarda birçok uluslararası kongreye katılan, çeşitli ülke-
lere yolculuklar yapan Nâzım Hikmet büyük bir ün kazandı.
Yapıtları çeşitli dillere çevrildi, pek çok kitabı yayımlandı.

Her mili bahride, her kilometrekarede hem dostu hem düşmanı oldu Nazım'ın.

Nazım'ın büyük dedesi Konstanty Borzecki, Polonyalı genç bir subayken 1848 Devrimi'ne katılmıştı. Kanla bastırılan ayaklanmanın sonunda birçok asker gibi ülkesini terk etmek zorunda kalmıştı. Borzecki, İstanbul'a gelip Osmanlılara sığındı. Mustafa Celaleddin adını alarak Müslüman oldu. Osmanlı ordusunda paşalığa kadar yükseldi. Beş dil bilen, resim yapan, harita çizen Mustafa Celaleddin Paşa, 1876'da bir çatışmada şehit düştü. Türk topraklarını ikinci vatanı bilen Konstanty Borzecki'nin torununun torununa, yani Nazım Hikmet Borzecki'nin oğlu Memed'le annesi Münevver Hanım'a da yıllar sonra Polonya ikinci vatan oldu. 1958'de Varşova'ya, Nazım'la yeniden bir araya gelmek umuduyla gelen ana oğul, yaşadıkları hayal kırıklığının ardından, on beş yıl bu kentte yaşadı.

1959'da, kendinden otuz yaş küçük, sarışın bir genç kız, 1955'te hazırladığı bir film için yardım istedi. *"Saçları saman sarısı, kirpikleri mavi, kırmızı dolgun dudaklı bu kız..."* dediği Vera ilk görüşte Nazım'ın kalbine girdi. Vera, evliydi ve bir çocuğu vardı. Nazım'ın büyüüne o da kapıldı. Eşinden Ayrıldı. Nazım son kez güzel bir kadın olan tiyatro artisti ve senaryo yazarı Vera Tulyakova ile evlendi. Artık tüm şiirleri Vera içindi. Bir süre sonra Münevver Andaç ile Mehmet bir İtalyan milletvekilinin yatıyla Ayvalık'tan Yunanistan'a geçmek olanağını elde edip Polonya'ya gittilerse de Moskova'dan kendilerini görmeye gelen Nâzım Hikmet, âşık olup kocasından ayırarak evlendiği Vera Tulyakova'dan ayrılmayı kabul etmedi, onları Polonyalı dostlarına emanet ederek on beş gün sonra geri döndü. Vera, Nazım'ın *"Lanet olsun, ne muazzam şey seni sevmek! Sen benim aşkım, sen benim kızım, sen benim yoldaşım, sen benim küçük annemsin. Canım, bir tanem, seni sevmeden önce dün-*

yayı sevmesini bile bilmiyormuşum. Bu şehir güzelse senin yüzünden, bu elma tatlıysa senin yüzünden, bu insan akıllıysa senin yüzünden...” dediği kadındı.

Doktoru “Aşksız 10 yıl yaşarsın, âşık olursan 3 yıl” demişti. Öyle de oldu. 3 Haziran 1963 sabahı saat 06.30’da gazetesini almak üzere 2. kattaki dairesinden apartman kapısına yürüdü ve tam gazetesine uzanırken sol yanı kitlenir gibi oldu. Duvara doğru yere yığıldı. Nazım 62 yaşında kalp krizi sonucunda ölmüştü. Ölümü üzerine Sovyet Yazarlar Birliği salonunda yapılan törene yerli yabancı yüzlerce sanatçı iştirak etti ve tören siyah beyaz olarak kaydedildi. Mezar taşı siyah bir granitten olup meşhur şiirlerinden biri olan rüzgâra karşı yürüyen adam figürü taş üzerinde ebedileştirildi.

Büyük şair geride büyüüne kapıldığı kadınlar, biri öz dördü üvey evlat, sayısız dile çevrilen kitaplar bıraktı bu dünyadan göçerken ama insanın içine işleyen sözleri, şiirleri ve tabi ki vatan hasreti hep baki kaldı.

“Yalnızlık insana çok şey öğretirmiş ama sen gitme ben cahil kalayım.”

“Gitmek sadece bir eylemdir. Unutmak ise kocaman bir devrim...”

“Sorma bana "ne kadar seviyorsun" diye. O kadar işte! Tavanı kadar sokağın, dibi kadar cehennemin...”

GARİP BİR AVARE: ORHAN VELİ

"İki incecik bacak, kısaca bir trençkot, kanarya sarısı bir kaşkol... Dağınık ve şişirilmiş bir göğse benzeyen sırt ve ergenlik bozuğu bir yüz... Bitpazarına kim bilir kaçınıcı kez gelmişti bu garip adam? Yine meteliksiz kalmıştı çünkü. Siyah deri çantasından birkaç gömlek çıkardı. Umarsızca yaşlı pazarcıya uzattı. Kürkçü dükkânı misali, pazarcı büyük bir memnuniyetle gömlekleri aldı. Adam üşümüş olmalı ki trençkotuna büründü adeta. Biraz bekledi, üç beş kuruş aldı, cebine koyup kalabalığa karıştı."

Nisan 1914'te Beykoz Yokuşu'ndaki Çayır Sokağında 9 numaralı konakta dünyaya geldi Orhan. Babası İzmirli Mehmet Veli, annesi ise Beykozlu Hacı Fatma Nigar Hanım'dı. Nüfus tezkeresi suretine göre asıl ismi Ahmet Orhan olan şairin babasının adı Veli olduğu için, sanatçı Soyadı Kanunu'ndan önce Orhan Veli olarak tanındı.

Çocukluğu Beykoz ve Beşiktaş'ın yokuşlarında Boğaz'a nazır geçti Orhan'ın. Denizle hep iç içeydi. Beykoz'daki evin bahçesi Orhan'ın sahnesi gibiydi, delikanlılarla birlikte komşulara Moliere'in oyunlarını oynadı. Mahalledeki çocuklara ve kardeşlerine daha o yaşlarda Karagöz-Hacivat oynattı. Uçurtma yapıp çılgınlar gibi koşuşturmaları da cabasıydı. Orhan, sanatsever bir ailede büyüdü. Babası klarnet sanatçısıydı, müzikle içli dışlı olunca haliyle sanat camiasıyla dirsek teması kaçınılmaz oldu.

Edebiyatla ilk tanışması ilkokul yıllarında "Çocuk Dünyası" adlı hikâyesinin dergide yayımlanmasıyla oldu. Beşinci sınıfta büyük buluşma gerçekleşti ve en büyük dostu Oktay Rıfat'la tanıştı. Dokuzuncu sınıfta can ciğer oldular. İkisi de şiir delisiydi. Okulda teneffüs olur olmaz buluşur, sadece şiir hakkında konuşurlardı. Bir yıl sonra da müsamere esnasında bir diğer büyük dostu Melih Cevdet aralarına katıldı. Üç kafadar bazen dersten kaçarak demiryoluna gidip ahşap istasyon binasında şiirden, tiyatrodan konuştular. Orhan, hayatı çok farklı sosyal ve ekonomik sınıflarda deneyimleme şansı buldu. Örneğin, yedi yaşındayken Halife Abdülmecit'in Yıldız Sarayı'nda düzenlediği bir düğünde sünnet edilen Orhan Veli, daha sonra yıllarda açlık ve işsizlikle mücadele etmek zorunda kalmıştı.

Lise sıralarında edebiyat öğretmenleri Ahmet Hamdi Tanpınar'dı. Onun sayesinde edebiyata ilgisi arttı. Bir süre

sonra şiir dergisi çıkardı. Tiyatro sahnelerinde boy göstermeye başladı.

İstanbul'da felsefe bölümüne girdi. Yazmaya burada devam etse de avarelik yılları çoktan başlamıştı. At yarışlarına gidiyor, kürek çekiyor, bol bol yüzüyor, tercümeler yapıyor, meyhane meyhane dolaşıyor, sık sık âşık oluyor ve şiir yazıyordu bu cebi delik garip oğlan. Düzensizlik içinde düzen, karanlıklar arasında aydınlık, züğürtlük içinde sultanlıktı onunki.

Okulu bitiremeden Ankara'ya döndü. PTT'de memuriyete başladı. Bir süre sonra tercümanlık bürosunda çalıştı. Can dostları Oktay ve Melih'le yine bir araya geldi. Başta Varlık dergisi olmak üzere envai dergide şiirler, yazılar yayımladı. Bu dönem şiirlerinde “Mehmet Ali Sel” adını kullandı. Ve bu isim giderek ün yaptı.

Orhan Veli, ömrü boyunca kazalardan bir türlü kurtulamadı. 5 yaşındayken dadısının kızarttığı köftelerden aşır-maya çalışırken kolu tavanın içine girerek yandı. 12 yaşında Beykoz çayırında oyun oynarken diz kapağını dikenli tele takınca ağır şekilde yaralandı. 13 yaşındayken, yirmi ya-şındaki hizmetçileri Fatma'yı Flober tabancasıyla korkutmak isterken ağır şekilde yaralandı. 17 yaşında yakalandığı kızılılık hastalığı, çocukluk ve gençlik yıllarındaki ufak tefek sıyrıklar, kesikler 1939'daki trafik kazasının yanında hiçbir şey sayılamazdı. Orhan 25'indeydi ve en yakın arkadaşlarından Melih Cevdet'in kullandığı araba, Ankara'da Çubuk Barajı tepesinden aşağı yuvarlandı. Yirmi gün komada kalan Orhan ölümden dönmüştü.

1941 yılının Mayıs ayında beklenen oldu. Üç kafadar daha önce işaretlerini verdikleri ve çokça tepki toplayan yeni şiir anlayışının vesikası niteliğindeki Garip Seçkisi'ni yayımladı. Yayımlanan seçkide Melih Cevdet Anday'ın on altı, Oktay

Rıfat'ın yirmi bir, Orhan Veli Kanık'ın ise yirmi dört şiiri yer aldı. Türk şiirinde sarsıcı ve yıkıcı etkileri olan bu anlayış başta Haşim ve Nazım olmak üzere şiirin tüm tabularını darmadağın etti.

Şiiri seçkin zümrenin elinden alıp onu avamın tam ortasına sokağa, kahveye, vapura, pazara indirdiler. Bu adamlar çoğu kişiye göre "şakacı" olarak anıldılarsa da şiirde yıkıcı bir devrim gerçekleşmişti. Artık herkes şiir okuya-biliyor, anlayabiliyor hatta yazabiliyordu. Öyle ki nasır, cigara, don, rakı gibi sıradan kavramlar şiire girince olan oldu. Bilhassa Orhan Veli alay konusu olmuştu. Nurullah Ataç arada bir Orhan'a takılarak:

"İlahi Orhan Veli! Senin için yazdığım makaleleri birçokları ciddiye almışlar. Bunları sırf alay etmek için yazdığımı kimse fark etmedi. Ne dersin?"

Orhan Veli, Nasreddin Hoca edasıyla şu cevabı verdi:

-İşin tuhafı şu ki ben de şiirlerimi tamamıyla şaka diye yazıp neşrettim. Bazıları fena halde ciddiye aldılar. Sen ne dersin?"

Reklamın iyisi kötüsü olmazdı. Orhan Veli kazandığı zaferin keyfini "rakıda balık" olarak çıkarıyordu. Orhan Veli'nin Yazık oldu Süleyman Efendi'ye şiiri ve mısraı o kadar meşhur oldu ki gündelik dile giren bir dize haline geldi. "Göllerde bu dem bir kamış olan" Ahmet Haşim'e inat "Rakı şişesinde balık olan" bir Orhan Veli doğdu.

Orhan Veli askere gitti. II.Dünya Savaşı'nın neden olduğu gerginlik nedeniyle uzatılan askerlik görevini, 1945 yılında, yedek subay rütbesiyle tamamlayan Orhan Veli Kanık, Ankara'ya dönerek, Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda tercümanlık yapmaya başladı.

Burada, Azra Erhat, Oktay Rıfat ve Erol Güney ile birlikte ortak çeviri çalışmaları yürütürken 1947 yılında yeni bakan-

lık yönetimini “antidemokratik ve tutucu” davranmakla suçlayarak görevinden istifa etti. Ankara'da Sabahattin Eyüboğlu'nun evi mekân oldu Orhan için. Entelektüel bir çevre edildi bu sayede. Ve orada Bella'yı tanıdı.

Bella, odasında yatağına uzanmış ders çalışıyordu. Orhan Veli, kapıdan uzun uzun genç kızı seyrettikten sonra salonun köşesindeki küçük masaya oturdu ve cebinden çıkardığı kâğıda bir şeyler karalayıp yeniden odaya yöneldi. Kâğıdı Bella'ya uzattı ve “Bu şiiri sana yazdım.” dedi.

*Uzanıp yatıvermiş, sere serpe;
Entarisi sıyrılmış, hafiften;
Kolunu kaldırmış, koltuğu görünüyor;
Bir eliyle de göğsünü tutmuş.
İçinde kötülüğü yok, biliyorum;
Yok, benim de yok ama...
Olmaz ki!
Böyle de yatılmaz ki!*

Bella şiiri okudu, gülümsedi, teşekkür etti ve istifini bozmadan uzanıp yatıvermiş vaziyette meşgul olduğu işi yapmaya devam etti. Bella, ne o an ne de ondan sonraki zamanlarda Orhan Veli'nin şiirlerine özne olmanın ötesinde bir şey yapmadı. Hâlbuki Orhan, Bella'ya âşıktı. Ama Bella bunu hiç bilmedi. Hatta "Anlatamıyorum" şiirini bile kendisi için yazdığını söyledi bir röportajında. Gerçekten de epeyce yaklaşmış olmasına rağmen anlatamamıştı.

Aşkları gibi özlemleri de hiç dinmedi Orhan Veli'nin. İstanbul'a, denize, vapura, çocukluğuna hep hasretti Veli. Sık sık İstanbul'a gitti. Parası da yoktu. İstanbul'da en büyük dostu Sait Faik'ti. İkisi de İstanbul aşığı birer avareydi. Boğaz'a karşı kurdukları çilingir sofrasında martı sesleriyle İstanbul'u dinleyip bedava havanın tadını çıkarıp bazen de

bir balıkçı kahvesinde Cumhuriyet gazetesinin bulmacasını iddiasına girerek çözmeye çalıştılar. Bir şişe rakısına girilen iddiayı ne hikmetse hep Orhan Veli kazanırdı. Sonunda buna isyan eden Sait Faik acı gerçeği öğrenince Orhan'ın ensesine şamarı patlattı. Çünkü Cumhuriyet'teki bulmacaları hazırlayan Orhan Veli'den başkası değildi.

Bir sonbahar günü, İstanbul hasretini gidermek amacıyla gezintiye çıkan Orhan, güzel bir havada Boğaziçi vapurunda bir kadın gördü. Her şeyiyle ben kadının hasıyım diyordu adeta. Yine âşık oldu. Tanıştı, ayaküstü sohbet etti. Tutulmuştu kadına. Yaşça kendinden büyük olan, birçok şairin gönlüne girmiş üstelik evli olan bu kadın Veli'nin en büyük aşkı Nahit Hanım'dı. Orhan Veli'nin bir mısrasında "*muteber sevgilim*" diye sözünü ettiği, senelerce aşk mektupları yazdığı ve en meşhur şiirlerinden birçoğunun bu aşkın verdiği ilhamla kaleme aldığı "Nahid Hanım", İstanbul'un "*salon sahiplerinden*" idi. Evini sanatçılara açmış, onlar için sık sık davetler vermiş, bazılarını maddî bakımdan desteklemiş, kitaplarını yayınlamalarına bile yardım etmiş ve bazıları ile daha yakın ilişkiler içine girmişti. Cahit Sıtkı, Necip Fazıl, Can Yücel, Sabahattin Ali bu hanımefendinin âşıklarından sadece birkaçıydı. Nahit Hanım içlerinden belki de en çok Orhan Veli'yi sevdi.

Nahit Hanım, Orhan Veli'nin aşkını ispat için sık sık Ankara'dan İstanbul'a gittiği, Rus meyhanelerinde buluştuğu, gidemediği zamanlarda mektuplar yazdığı, parasızlık nedeniyle çoğu zaman görüşemediği son aşkıydı. Aslında Orhan yıllarca boşa kürek çekmiş, Nahit Hanım çoktan başka gemiye binmişti.

Artık kendini dostlarıyla birlikte tamamen yazmaya adadı. Ankara'da günleri dost meclislerinde edebi sohbetlerle geçiyordu. Sabahattin Ali, Bedri Rahmi, Melih Cevdet, Hasan

Ali Yücel ile Erol Güney'in evinde toplanıp edebiyat konuşurlardı.

1949 yılında çıkan "Yaprak" dergisiyle birlikte Orhan Veli'nin şairliğinin yanı sıra fikir adamlığı yönü de ortaya çıktı. Şairin yaklaşan seçimlerle ilgili fikirleri bu dergide yayımlandı. 1950 yılının ortalarına doğru maddi sıkıntıya girince Orhan Veli kendine ait eşyaları bile satarak dergiyi 28 sayı çıkarmayı sürdürdü. Hususi eşyaları, kabanı, Abidin Dino'nun hediye ettiği resimler bile bu dergi sevdasına kurban gidenlerdendi. Haliyle edebiyat çok da karın doyurmuyordu. Belki de parasızlık Orhan'ın kaderiydi.

Derginin yayın hayatı sona erince İstanbul'a taşınmaya karar verdi. Aynı yıl, Nazım Hikmet'in yazılarından dolayı mahkûm edilmesini protesto etti ve düşünce özgürlüğüne imkân verilmediğini öne sürerek yakın dostları Melih Cevdet ve Oktay Rıfat ile birlikte, şairin serbest bırakılması için 3 gün boyunca açlık grevi yaptı. Bu eylemiyle siyaset ve edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırdı. Aynı yılın kasım ayında, bir haftalığına Ankara'ya geldi. 10 Kasım 1950 gecesinde, onarım için kazılmış ancak üzeri kapatılmamış bir çukura düştü, ayağını incitti. Fazla önemsemedi ve İstanbul'a döndü.

Dostu avukat Muzaffer Akçay'ın evinde akşam yemeğine kaldı. Kalabalık bir ortamdı ve şiirler okundu, sohbetler edildi. Orhan o gece orada kaldı. Kanepeye uyutulmuş baygın gibiydi. Bir terslik olduğu anlaşıncı ev ahalisi paniğe kapılarak ortalığı velveleye verdi. Maalesef Orhan Veli komaya girmişti. Hemen Cerrahpaşa Hastanesi'ne götürüldü. İlk tespit alkol komasına girdiği yönündeydi. Zaten hep alkollüydü Orhan. Öyle içki komasına girecek adam değildi. Bütün çabalara rağmen öğlen 12.00'ye doğru başlayan koma aralıksız devam etti ve şairin kalbi gece 23.00 sularında durdu. Çok sonra anlaşıldı ki Orhan beyin kanaması geçir-

mişti. Yanlış tetkikler nedeniyle öldüğü bugün bile düşünölen Orhan Veli henüz 36 yaşında öldüğünde üzerindeki ceketinin cebinden 28 kuruş ve bir at yarışı bülteni çıktı. Ama o ceplerden birinde çok daha önemli bir şey vardı: Dış fırçasına sarılı bir kâğıt. Kâğıdın bu kadar önemli olmasının nedeniyse Orhan Veli'nin son şiirinin orada yazılı olmasıydı. Kaderin tamamlanmasına izin vermediğı, sevgililerini anlattığı son şiiri; "Aşk Resmi Geçidi" 1951'de anısına çıkarılan Son Yaprak'ta yer buldu. Orhan Veli onu sevenlerin gözyaşlarıyla vasiyeti üzerine Aşşyan Mezarlığı'na defnedildi. Boğaz'a karşı bir de ufak heykel yaptırıldı. Bu heykelde Boğaz'ı seyreden şairin yanına bir de küçük martı kondu, ağaçların içerisinde sonsuza dek huzurlu hülyalarına dalması tasavvur edildi. Artık hava bedavaydı ve İstanbul'u dinleyebilirdi gözleri kapalı.

ÇALIKUŞUNUN ESİRİ: REŞAT NURİ GÜNTEKİN

" Sigara dumanında bir oda ve kristal küllükte yanan bir ömür... Yine gece yarısı oldu ve yine gecenin puslu vadisinde çıldırtan bir sessizlik vardı. Yorucu bir günün ardından bulanıklaşan zihnin en berrak haliyle karşı karşıyaydı. Ruhunun derinliklerinde sakladığı manalı haykırışlar çırpınıp duruyordu. Her şeyi bir kenara bırakıp usulca hedefe uzanıverdi ömür törpüsü eller. Yılların hüznü bileyici eski tip daktilosu hemen önünde duruyordu. Ve birden daktilonun insanı başka bir âleme götüren huzurlu senfonisi duyuldu. Dokundukça harf harf dökülen fikir istilası kapladı ortalığı."

Doğum tarihi çelişkili olsa da modern bir ailenin oğlu olarak İstanbul'da Üsküdar'da doğdu Mehmet Reşat. Babası askeri bir doktor olan Nuri Bey, annesi ise paşa kızı Nazmiye Hanım'dı. Babasının işleri nedeniyle ülkenin birçok yerini

dolaşma fırsatı buldu. Eğitim hayatı bu nedenle hep sıkıntılıydı. Önce Üsküdar'da mektebe giden Reşat babasının tayini nedeniyle Çanakkale'deki mahalle mektebine kaydoldu. Bir süre sonra babası okuldan aldı Reşat'ı. Okula gitmeyen Reşat'ın tek işi her gün dört dize şiir ezberlemek oldu. Boş zamanı haliyle çoktu. Sapanla kuş vurmak, gaz tenekelerinden gemiler yüzdürmek, ağaçlara tırmanmak, çamur deltasında kirlenmek, aylak aylak gezmek yaptığı diğer işlerdi. Bir yılın neden böyle geçtiğini çok sonraları babasına sordu. Evde devasa bir kütüphanesi olan ve zamanının büyük bölümünü kitaplar içinde geçiren babası o sıralarda Rousseau'nun "Emile" adlı eserini okuduğunu ve oğlunun üzerinde de kitaptaki eğitim sistemini uygulamak istediğini ama şartların uygun olmaması nedeniyle bundan ertesi yıl vazgeçtiğini söyledi. Reşat o dönem bu yapıları anlamlı bulmasa da özellikle yazın hayatında bu başıboş zamanın çok önemli olduğunu çok sonraları anladı.

Reşat birkaç okul daha değiştirdikten sonra kuzeni Ruřen Eşref Ünaydın'la birlikte Galatasaray Lisesine yazıldı. Burada da bir yıl kalan Reşat bu kez sadece gayrimüslimlerin kabul edildiği İzmir'deki Fransız okuluna gönderildi. Bu okula girmek için adını bile değiştirdi. Buradan mezun olduktan sonraki durağı İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakóltesi oldu. Üniversiteyi bitirdikten sonra çok geçmeden Bursa Sultanisinin genç Fransız öğretmeni olarak çalışmaya başladı Reşat.

Reşat Nuri Güntekin'in "*İstanbul Kızı*" adıyla tiyatro olarak yazdığı fakat dönemin sahnelenmesinin mümkün olmaması nedeniyle romana dönüştürdüğü ve ilk defa 1922'de tefrika edilen 1923'te kitap olarak yayımlanan, 1937'de büyük değişikliklerle son halini alan meşhur eseri ortaya çıktı: Çalıkuşu

Romanda, İstanbullu köklü bir ailenin kızı olan Dame de Sion'lu Feride'nin çok sevdiği nişanlısı tarafından ihanete uğramasıyla kendini öğretmenliğe adanması ve hayatını kazanabilmek için Anadolu'da şehir şehir dolaşmasını anlattı. Melodram öğeleri ile yüklü bir aşk öyküsünün yanı sıra bürokrasi eleştirisi, kadınların Osmanlı toplumunda var olma mücadelesi, öğretmenlik mesleğinin icrası gibi pek çok konuyu ele aldı. Hatta bununla ilgili trajikomik bir anısı oldu Reşat'ın. Teftiş için gittiği bir köydeki genç öğretmeni hiç unutamadı. Öyle ki *"İyice yoldan çıktı!"* şikâyetiyle denetime gittiği genç kadın, müfettiş Reşat'a, yazdığı Çalıkuşu adlı romanı okuduğunu, kendisi gibi ondan etkilenerек pek çok eğitilmiş gencin sırf bu roman yüzünden böylesi sefil bir hayat sürdürdüğünü, bundan dolayı da kendisine karşı öfkeli olduğunu Reşat'ın yüzüne haykıracaktı.

Bu ünlü romanın son basımında kadınlarla ilgili olan birçok bölümün sansürlendiği, özellikle Osmanlı kültürüne ve tarihine yönelik övgülerin kitaptan çıkarıldığı ayrı bir iddia konusuydu. Son basımında yaklaşık yetmiş sayfanın çıkarılmış olması bu tezi destekler nitelikteydi. Ayrıca romanın geniş bir hayran kitlesinin olması Reşat'ın edebi yaşamında yazdığı diğer eserlerin Çalıkuşu'nun gölgesinde kalmasına neden oldu. Sırf bu eser yüzünden çok sevdiği tiyatroya bile gerekli ehemmiyeti veremedi.

"Çalıkuşu" deyip geçilmemeliydi. Zira Atatürk'ün bu romanla ilgili bir anısı vardı. Atatürk Kurtuluş Savaşı sırasında attan düşüp yaralı olarak dinlenirken Reşat Nuri'nin ünlü eseri Çalıkuşu romanını okumuştı. Atatürk bunu Reşat Nuri'ye anlatırken şöyle demişti: *"Çok ağrım vardı. Senin Çalıkuşu'nu okurken ağrım sızım hafifledi."* Atatürk bunu söyledikten sonra Reşat Nuri'ye, kendi içtiği altın yaldızlı ve üzerinde "Gazi" yazılı sigarasını hediye etti.

İstanbul'a dönen genç muallim hayatında önemli bir yeri olan Erenköy Kız Lisesinde göreve başladı. Reşat Nuri, adli sanlı bir yazardı artık. O yıllarda Kadıköylü seçkin ailelerin çocuklarının gittiği Erenköy Kız Lisesinde öğrenciler yaşamlarının en önemli sürpriziyle karşılaştı. Burada edebiyat derslerini, artık herkesin saygı duyduğu ünlü yazar Reşat Nuri Güntekin okutmaktaydı. Öğrencilerine karşı sevecen, kibar ve anlayışlı davranan Reşat Nuri, yalnızca ders okutmakla kalmıyor, öğrencileriyle birlikte, en büyük tutkusu olan tiyatroyu üstelik kendi yazdığı oyunlarla sahnelemeye çalışıyordu. Behice, Nahit ve Hadiye bütün etkinliklerin içindeydi. Ama nedense bu oyunlarda başrolü hep, sesinin güzelliğiyle de dikkati çeken ve aryalar okuyan Hadiye Hanım alıyordu. Bunun nedeni ise henüz on yedi yaşında olan ve sınıfta orta sıranın en önünde oturan, daha o yaşta bile vakur duruşu ile hem sınıfın hem de okulun gözde kızlarından biri olan. Hadiye'ye gönlünü kaptırmış olmasıydı muallim Reşat'ın.

Fazla sürmedi bu tek taraflı muhabbet. Reşat bir gün okul bahçesinde berrak suya akseden bir ay gibi duran öğrencisine elleri ceplerinde usulca yaklaştı. Havadan sudan, ders notlarından bahsettikten sonra Reşat, henüz on yedisinde olan öğrencisi Hadiye'ye aşkını ve kendisiyle izdivaç arzusunu hem çağlayanlar gibi coşkulu hem de kuş kadar ürkek bir edayla açıklayıverdi: *"Senden hoşlanıyorum. Sana karşı hissi bir yakınlık duyuyor ve senle evlenmek istiyorum!"* Kalbi yerinden çıkacakmışçasına atan, yüzünde tebessümle karışık şaşkınlık hali olan genç kız tek kelam etmeden öğretmeninin yanından ayrıldı. Ailesine yaşadığı bu ilginç durumu anlattı. Aile kızlarından yirmi yaş büyük olan bu iyi yetişmiş, entelektüel donanıma sahip öğretmenle kızları Hadiye'nin mezuniyet sonrası evlenmelerine onay verdi. Haziran'da okul bitti, ekim

ayında da evlendiler. Hadiye Hanım'ın ailesi de böyle bir damadı övünçle karşılamakta tereddüt etmedi. Öteki kızlar arasındaysa kıyametler koptu, kıskançlıklar ayyuka çıktı.

Evet, genç kız henüz on sekizindeydi o yıl, ünlü yazarsa otuz sekizinde. Olgun, durmuş, oturmuş bir Türk erkeğiydi. Bir Türk erkeğiydi Reşat Nuri, evet ama alaturka musikiden hoşlanan, patlıcan yemeğine bayılan, öyle her önüne konan yemeği yemeyen, kaynatılmış suyla hurma tatlısı yapan, günde dört paket Yenice sigarasını peş peşe yakıp dudaklarının ucunda tellendirmeyi pek seven; bunun yanında Batı kültürüne aşına nahif bir insandı. Karısı rahatsız olmasın diye, alaturka musikiyi hafif sesle dinler, kendisi hoşlanmadığı halde karısını Batı müziği konserlerine, operalara götürmekten kaçınmazdı. Fransızca'ya ve Latin kültürüne, Batılıları hayran bırakacak kadar hâkimdi.

Fransızca, edebiyat, Türkçe ve felsefe derslerine giren ve durmadan yazan Reşat kısa süre sonra Dil Heyeti Azalığı'na atandı. Memuriyetteki yükselişi devam ediyordu. Eğitim bakanlığı müfettişliğine getirildiğinde belki de korktuğu başına gelmişti. Artık o da babası gibi Anadolu'nun her yerini dolaşacaktı. Dile kolay tam sekiz yıl bu görevi icra etti.

Reşat Nuri gündüzleri çalıştığı için yazılarını geceleri yazıyordu. Dışarıdan gelince hemen robdöşambrını sırtına geçirir, çalışma odasına geçerdi. Yalnızlığı severdi Reşat. Pek gelen gideni olmazdı. Herkesin dinlendiği, uyuduğu saatlerde o yazılarını yazardı. Çevresine sıkıntı veren bir yazar olmadı Reşat Nuri hiçbir zaman. Ekonomik sıkıntıları olmaz mıydı? Elbette olurdu. Bir kez devlet memuruydu kendisi. Onun dışında, telif alacaklarının peşine düşmedi. Kitabının yeni basımalarını yapan yayınevinin önünden bile geçmedi. Kaldırım değiştirdi ki para istemeye geldi sanmasınlar! Bütün sıkıntılarına rağmen neşesini, esprisini yitirmedi. Kendiyle barı-

şıktı. Hep gülerdi, gülümserdi. İnsanları severdi ama eleştir-
meyi de bilirdi. Çünkü zekiydi. Katıldığı toplantılarda orada
bulunanların adeta röntgenini çekerti. Öyle ayrıntılar görür-
dü ki yanındakiler farkında bile olmazdı. İnsanların gülünç
yanlarını, iyiliklerini, kötülüklerini gözden kaçırmazdı. Derin
bir gözlemciydi. Elinden düşürmediği sigarasının paketinin
arkasına devamlı notlar alırdı.

Hadiye ile evlilikleri gayet iyiydi. Mesut bir aile için tek
bir şeye ihtiyaçları vardı: Çocuk. İlk zamanlar çocukları ol-
madı. Uzun ve zorlu bekleyişin ardından oğlu Aksel dünyaya
geldi. Ancak bazı sağlık sorunları vardı. Ve derken kısa bir
süre sonra mavi gözlü oğlu Aksel öldü. Reşat Nuri, oğlu Aksel
öldüğünde bir daha çocuk yapmayacağına dair yemin etti.
Çünkü bir daha böyle tarifsiz bir acıya dayanamayacağını
düşündü. Ama çocuk arzusu dinmek bilmiyordu. Birkaç yıl
sonra dünyalar güzeli kızları Ela doğdu. Ve bu kez Reşat'ın
korktuğu başına gelmedi. Ömrünün sonuna kadar Ela kız yanı
başında oldu.

1941'de doğan tek çocukları için Reşat Nuri kızının hatıra
defterine şunları yazmıştı:

*"11 Mart 1951, Ela kızım, ben çocukken, senin yaşında iken,
gökyüzündeki aya bakardım, 'Ay dede ay dede, oğlun kızın çok dede,
birini bana versene, Allah sana çok vere' diye dua ederdim. Ay dede
beni işitti. Çocuklarının birini bana verdi 'adı Ela kız olsun' dedi.
'Benim kadar çok ömrü, benimkiler kadar güzel çocukları olsun'
dedi. Ela kızın babası Reşat Nuri Güntekin."*

Reşat Nuri, her gün, saatlerini, düşünmeye ve bulduğu
fikirleri geliştirmeye adadı. Gözlem gücü, karakter tahlili ve
bakış açısı üst düzeyde bir yazardı. Aklına bir fikir gelirdi ses-
sizce, zihninde bir kuytuya yerleştirir ve orada büyütürdü
onu. Sonra yerine sığmayacak kadar olgunlaştığında yazı o-

dasında sabahlara dek daktilosunun o huzurlu tınısı eşliğinde yazardı.

Arkadaşları Hasan Ali Yücel ve Saffet Arıkan'ı dinleyip milletvekili olmaya karar verdi. İki dönem üst üste Çanakkale milletvekili olarak yer aldı ve yine Anadolu'nun yollarını aşındırmaya başladı. Yedi yıl vekillik yaptıktan sonra bir yıllık dinlenmeye çekildi. Sadece düşünmek ve yazmak istiyordu. Ancak yazmak sanıldığı gibi para kazandırmıyordu Reşat Nuri'ye. Telif haklarını bir türlü alamadığı eserlerinden Çalıkuşu hariç hiç para kazanamadı. Tekrar çalışmaya karar verdi. İsmet Paşa'nın imzasıyla başmüfettişliğe getirildi. Derken Dransa Kültür Ataşeliği ve UNESCO yönetim kurulu üyeliği geldi. Hem meşgul hem de meşhur bir adamdı. Hayatta zevk aldığı biraz olsun eğlendiği tek an birkaç arkadaşıyla bir araya gelip edebiyat konuşmak ve kitap okumaktı.

Çalıkuşu'nda "Feride", Acımak 'ta "Zehra", Yeşil Gece'de "Şahin", Kan Davası'nda "Ömer" aslında birer Reşat Nuri'ydi. Tıpkı Reşat gibi kendilerini öğrencilerine adayan öğretmenlerdi.

Reşat Nuri'ye bakanlar onun dudaklarında daima iki şey görürdü: Bir tarafında zarif, ince, bazen alaycı bir tebessüm; öbür tarafında ise bir sigara izmariti. "Ne çok sigara içiyorsun?" diyeceklerinden mi korkardı bilinmez ama onun sigara pake-tini cebinden çıkararak içinden bir sigara seçtiğini görenler yok gibiydi. Elini cebine sokarak paketi cebinin içinde açar ve elini bir sigara ile birlikte oradan çıkarıp bu sigarayı henüz ağzında tüten izmaritle yakar, izmariti atarak yenisini yerine yerleştirirdi. Reşat Nuri'nin en çok yakınılan tarafı sigarasıydı. Hakikaten çok fazla sigara tüketen bir bağımlıydı.

Günde dört paket içilen Yenice sigarası, izmarit dolusu kristal küllük, daktiloya basılan tembel dokunuşlar ve kendi-

sini sarsan kuru öksürük... Evet, hayat, alışkanlıkların toplamıydı; değişen ise yaşamın sona erdiği andı.

Kasım... Ayaz şehrin üzerinde... Ve her tarafta ölümün soğuk buğusu... Ünlü yazar ileri safha akciğer kanseriydi. Doktorlar Londra'da uygulanacak tedaviyle sağlığına kavuşacağını ve illeti ciğerinden söküp atacaklarını söylediler büyük bir umutla.

Türk edebiyatının güzide yazarlarından Reşat Nuri Güntekin, hastalığının İstanbul'daki teşhisinden üç hafta sonra bir umutla gittiği Londra'da öldü. 1956 yılının Aralık ayında bir yıldız geride ısıltılar bırakarak göçtü bu âlemden. Aslında biteviye akan zaman kimilerini alıyordu belki bu hayattan ama öldürmeyi de beceremiyordu hakikatte.

KRONİK BİR YOKSUL: ORHAN KEMAL

“Kapıda kara kış... Vakit gece... Dışarıda kar, tipi, kendini ahşap evin duvarlarıyla ıssız sokaklarına savurup duruyordu. Karısı, üç çocuğu ve yaşlı annesiyle ufacık, iç içe iki odası olan müstakil bir evde oturuyor, başta çatısı olmak üzere her yanı yıkık dökük olan bu baraka için aylık 300 lira kira ödüyordu. Evet, sadece 300 lira ama aybaşlarında bunu bile düzenli bir şekilde ödeyemiyordu. İki aylık birikmiş, üçüncü aydan da birkmeye devam ediyordu. Buna evin kaynaması gereken tenceresini, getirilecek ekmeğini, çocukların ayakkabılarıyla kışlık giysilerini, yakacak masraflarını eklediğinde işin içinden çıkmak oldukça güçtü. Doğal gaz, kalorifer yok o sıra evde ya, elektrikler kesik o da ayrı bir keder. Eski paslı sobaya yarım kilo kömür ve biraz çalı çırpı doldurdu. Soba yanarken o geçti iç odaya. İç oda büsbütün soğuk, buzdolabı adeta. Yaktı gaz lambasını. Avuçlarını hohlayarak, yün işlemeli battaniyeye bürünerek başladı günlerdir kafasında dönüp dolaşan hikâyesine. Daktilo falan yoktu. Ama el yazısıyla eski harfleri vardı. Üstelik hızlı yazıyordu bu harflerle. Kendini yazmaya kaptırdı. Kaskatı kesilmiş vaziyette son

cümlesini yazarken gün çoktan ağarmıştı. Hikâyesi de bitmişti. Sonra yeniden oturup yeni harflerle güzelce temize çekti. Hikâyesi teslim edilecek hale geldiğinde ertesi gün az da olsa nefes aldırarak küçük avanstan o kadar emindi ki, su bardağında bilediği paslı jiletiyle sinekkaydı bir tıraş oldu. Özel günlerde kullanmak için ayırdığı beş gramlık esansından bir damla süründü. Beyaz gömlek ve pileli pantolonunun altına simsiyah iskarpinlerini kuşandı. Evdekilere hiçbir şey demeden sadece tebessümle derin bir nefes aldı ve “Hadi hayırlısı!” der gibi bir bakış atıp evden çıktı. Hava puslu ve soğuktu. Yolu uzundu. Yürümekten başka çare yoktu. Yazdıklarını teslim edeceği dergiye doğru yol aldı. Yolda dergiden gelecek avansla alacaklarının listesini yapıyordu. Hepsini hallettikten sonra bir umut “Belki para kalırsa...” diye düşünürken derginin kapısının önünde olduğunu fark etti. Üstüne çekidüzen verip İçeri girdi. Dergi sahibi karşıladı kendisini. Odaya doğru usulca girdiler. Biraz hasbıhalden ve birkaç kısa açıklamadan sonra elindeki müsveddeleri dergi sahibine verdi ve odadan çıkıp beklemeye başladı. Beklemek içinde koca bir umut barındırırdı. Ne kadar beklese de içindeki umut ona heyecan vermeye yetiyordu. Bir iki saat derken tam dört saat bekledikten sonra nihayet “Abi!” diyen bir ses duydu. Dergi sahibi yerine kandisine “Abi!” diyen odacı çıktı karşısına: “Sanat müşavirimiz müstehcen ve siyasi buldu. Müsveddelerinizi buyurun.” Kısa ve gayet net olan bu açıklamadan daha kötü ne olabilirdi ki... “Ama...” dedi, durdu; söyleyecek o kadar çok şey vardı ki hepsi boğazında düğümlendi. Eli boş, geldiği gibi eve döndü. Ne karısı, ne de çocuklarına tek laf etmedi. Kendini tahta sedire bir ceset gibi bıraktı. Serde erkeklik vardı, biliyordu ama o hüüngür hüüngür ağladı.

Adana'nın varlıklı ve köklü ailelerinden birine mensuptu Mehmet Raşit Ögütçü. Babası milletvekilliği yapmış itibarlı bir avukattı ancak zamanla siyasi sorunlar nedeniyle her şeyini kaybetti ve Lübnan'a kaçmak zorunda kaldı. Babasının

peşinden Lübnan'a giden Mehmet Raşit, geride dantel gibi işlemeli tahta saçakları olan, yerleri beyaz taşlarla süslü cum-balı eski konağı, okulunu, arkadaşlarını, hatıralarını yani genç birinin sahip olduğu ve olabileceği her şeyi bırakıp gitti.

Babası avukattı ama Lübnan tebaasından olmadığı için mesleğini icra edemiyordu. Önce annesinin bilezikleri boz-duruldu. Ve ele geçen on altın lira sermaye ile Abdülkadir Kemali Bey kendi işinin patronu oldu: Lokantacı.

Raşit'in okul hayatı neredeyse yok hükmündeydi. Hiçbir zaman çalışkan bir öğrenci olmadı. Futbol onu okuldan çok ilgilendirdi. Babasının siyasi parti macerası Suriye'ye kaç-makla sonuçlanınca okulla arasındaki bağlar kopuverdi. Yıllar yılı Çukurova'da, Suriye ve Lübnan'da başıboş bir hayat sürdü. Babasının özel öğretmenliği dışında düzgün bir eği-timi olmadı.

Mehmet Raşit babasının lokantasında garsonluk ve bula-şıkçılık yapmaya başladı. Ancak işler iyi gitmeyince kısa süre sonra lokanta kapandı. Basımevinde çalışmaya başladı Meh-met Raşit. Artık bir emekçiydi. Basımevinin hemen yanındaki çikolata fabrikasında duvar dibinde sigarasını tütürürken iş çıkışı gördüğü güzel Rum kızı Eleni'ye kaptırdı gönlünü. Ve ilk aşkıyla ilk buluşma yaşandı. Çok mahcuptu Mehmet Raşit. Ayağındaki eski postallardan çok utandığını söylediğinde Eleni: "*Bırak zenginler utansın.*" demiş ve belki de Raşit'in haya-tındaki ilk sosyal uyanışın temellerini atmıştı.

Bir gün ilk aşkı Eleni fabrikaya gelmedi. Çok bekledi, gözü hep fabrika girişinde ve çıkışındaydı Raşit'in. Ama Eleni hiçbir iz bırakmadan Lübnan'ı çoktan terk edip gitmişti. Mehmet Raşit de daha fazla orada kalamadı ve Adana'ya ba-baannesinin yanına gitmeye karar verdi. Adana günleri ya sokakta top oynayarak- ki başarılı bir sağ açık oyuncusuydu-

ya da kahvehanelerde geçiyordu. Mehmet Raşit'in ölene kadar sürecektir kahvehane tutkusu da o yıllarda başladı.

Kahvehanelerde tanışıp dost olduğu biri, İsmail Usta, kitaplara meraklıydı. Ona kitaplar hediye etti. Mehmet Raşit böylece hiç sevmediği edebiyata ve okumaya adım atmış oldu. Gündüzleri fabrikada, geceleri solgun bir lamba ışığında kelimeler arasında mekik dokuyan bir kalem işçisiydi artık.

Fabrikada kâtiplik yapan Mehmet Raşit, kendisi gibi fabrika işçisi olan henüz 14 yaşındaki Nuriye'ye gönlünü kaptırdı. Aracı, görücü olmadan kızın babasıyla konuşarak, "Benim hiçbir şeyim yok, 24 lira 5 kuruş maaşımdan başka. Ben sadece Nuriye'yi istiyorum." dedi. Kısa sürede evlendiler. Raşit kıskançtı, maddi olarak sıkıntıda olsa da karısının çalışmasına izin vermedi. Bir yıl içinde çocukları oldu. Evladının kokusuna hasret kalacağı döneme girmişti Raşit. Üç ay sonra askere aldılar. Niğde'de askerliğini yaparken tezkeresine 40 gün kala okuduğu kitaplar nedeniyle komünist damgası yedi ve yargılandı. 25 yaşında beş yıl hüküm giydi. Her zorluğa rağmen hiçbir şey onu yazmaktan alıkoyamadı. Şiirlerin yanında şimdi de mektuplar yazıyordu genç karısına.

"Çok gençsin sen. Zaten hiçbir şey veremedim sana. Şimdi de beş yıllık mahkûmiyet girdi araya, istersen ayrıl benden, kendine yeni bir yol çiz, beklemekle geçirme en güzel yıllarını. Çünkü karıcığım, biliyorum ki, buradan çıktuktan sonra daha da zor ve yoksulluk içinde geçecek hayatımız."

Önce Kayseri, sonra Adana son olarak da Bursa Cezaevine gönderildi. Şiir yazmaya devam ediyordu. Derken cezaevine yeni bir mahkûm geldi: Nazım Hikmet. Hayranı olduğu mavi gözlü güleç yüzlü bu dev adamla tanışmış ve dost olmuştu. Aynı koğuştayken yan yana yataklarda birlikte kaldılar. Fırsat buldukça şiirlerini Nazım'a okudu. Nazım Hikmet şiirleri beğenmemişti. Hatta tüm bunlar için "Laf ebeliği yapmışsın. Berbat

bunlar!" demişti. Hayranı olduğu Nazım hayallerini yıkmıştı. Ama bu genç şaire yardım edeceğinin sözünü verdiğinde artık cezaevi koğuşu onun için bir okula dönüşmüştü. Nazım'dan neredeyse her konuda dersler alıyor, bol bol kitap okuyordu. Roman bile yazmaya başlamıştı gizliden.

Raşit'in elinde bir bakkal defterine çalakalem yazıldığı roman türünde bir gençlik macerası da vardı. Raşit'in daha çok şiirle uğraştığı zamanlardı. Henüz yolunu tam olarak bulamamıştı. Yeni koğuş arkadaşı Nazım Hikmet'i şıp diye taklit ediyordu. Aslında istiyordu ki, onun sesiyle değil, kendine has seslerle, kendisine ait olan şiiri yazsın. İşte bu sıralarda gençlik macerası roman müsveddesi eline geçti Nazım'ın. Ayaklarında takunya, koşarak Raşit'in yanına geldi. Elinde onun roman müsveddesi. Sandı ki şiirlerinde olduğu gibi, romanını da tenkit edecek, onu yerin dibine sokacak. Korkuyordu. Ama öyle olmadı. Tebessümle, *"Bunları sen mi yazdın?"* diye Raşit'e sordu. Çekine çekine, *"Evet"* dedi yutkunarak. O, büyük bir heyecanla evet, heyecanla - : *"Bırak şiiri birader; hikâye yaz, roman yaz sen! Şiirle ne uğraşı-yorsun?"* dedi. O günden sonra başladı hakiki manada yazmaya. Romanı hikâyeden çok sevdi belki. Ardından konusunu dahi hatırlayamadığı ilk küçük romanını o yıllarda, Nazım Hikmet'in yardımıyla yazdı. Sonra dil, sair bilgileri arttıkça yavaş yavaş hikâyeye yönelmeye başladı. Çok beğendiği bu sayfalardan sonra Mehmet Raşit'e öykü yaz-masını salık verdi. Nazım'ın katkısıyla ilk öykülerini Orhan Raşit adıyla yayımladı. Ancak soruşturma korkusuyla Raşit ismi değiştirildi. Mehmet Raşit artık Orhan Kemal olmuştu.

Üç buçuk yıl aynı koğuşta kaldığı Nazım'a gözyaşları içinde veda edip hapisten çıktı. Adana'ya döndü. Çırçır atölyesinde gece kâtibisi oldu. Geceleri soğuk, yağmur, fırtına, uykusuzluk, aç susuz bir halde fabrikada oldu; öğleye biçimi

bozulmuş, yüzü solmuş, pantolonu düşmüş, altı delik iskar-pinlerinin içinde ayakları çamurlu eve geldi. Her günün 12 saatini fabrikatör efendilere sattı. Ama bir süre sonra bu işi de kaybetti. O kadar seveni vardı, yardım etmek istiyordu fakat görünmez bir duvar çıkıyordu karşısına her defasında. İşsizlik ve para sıkıntısı o kadar büyüktü ki çaresiz kalıp karısını ve çocuklarını da alıp Adana'dan koca şehir İstanbul'a göç etti.

İstanbul onu kırmızı halılarla karşılamadı. Hem iş hem de barınacak yer lazımdı. Önce karısına bir çorap fabrikasında iş buldu. Kendisi de amelelik ve hamallık yaptı. İstanbul'da kahvehanelerde, küçük evlerde, daracık odalarda, kenar sokaklarda yazmaya hikâyeler, romanlarla devam etti.

Yıllarca yaz demez, kış demez sabahın dördünde kalkardı yataktan. Ve sabah dokuza kadar yazı yazardı. Sonra sokağa çıkar, kahvehaneye uğrar kahvesini içerdi ve çoğunlukla gündüzleri sokakta görünürdü. O devamlı bir yerlere gider, bir yerlere uğrar, bir yerlerden bir yerlere göçer dururdu. Yıllarca iş aradı. Bulamadı. Bir zaman sonra da iş bulacağına olan inancı kalmadı. Ama dilenecek değildi tabii. Her şeye rağmen ekmeğini kalemiyle çıkarmaktan başka çare yoktu. Esas mesleği hiçbir unvanı olmayan, sekizinci planda kalmış işlerdi ona göre. Küçük adamların ömürlerini törpüleyen ıvr zıvır işler. Ekseri bu işler peşinde koşmak, filmci, sinemacı kovalamak... Beyoğlu'nun ara sokaklarından Cağaloğlu yokuşuna taban tepmek... Ve bitmeyen yoksulluğa inat hep aynı ümit vardı: Eline şöyle biraz para geçse, kira, tencere derdi olmasa, bir de çocuklar okuyup kendilerini kurtarsa ilk işi bütün yazdıklarını yeniden yazmak olacaktı.

Ne görüyorsa onu yazdı. Kendisi gibi yoksul kim varsa romanlarına, hikâyelerine konu oldu. Bir keresinde mahkemede hâkimin neden hiç zenginleri yazmıyorsun sorusuna

"Ben zenginleri bilmem ki ne yaşıdıysam onu yazarım." diyecek kadar kronik bir yoksuldu.

Orhan, yeni bir romanı yazmaya başlamışsa gözü dünyayı görmezdi. O andan itibaren yeni dünyası o roman olurdu. Evdekiler evin içinde çıt çıkarmadan otururdu. Uzun çalışmanın ardından kısa süren dinlenme anında karısının kallavi fincan içerisinde getirdiği kahve ve beyaz dumanlarını havaya tüttürdüğü sigara onu dinlendirirdi. Sabaha kadar sürerdi çalışması. Romanı bitirdikten sonra ev halkına okumayı alışkanlık haline getirmişti. İlk tepkiyi onlardan almayı çok severdi. Eser bittikten sonra son kontrollerini yapar, sabahın erken saatinde evden çıkardı. Roman herhangi bir yayınevine satılıp para da alınmışsa ev halkı için sevinç kaynağı olurdu. Orhan, eli kolu dolu gelir, sabah kahvaltılarını bollaşır, mutfağın yüzü gülerdi. Birikmiş üç beş aylık ev kirası yatırılır; bakkal, manav, lokantacının borçları verilirdi. Bu bolluk dönemi uzun sürmezdi tabi. Kısa bir süre sonra yeniden sağa sola borçlanılır, sıkıntı hat safhaya varırdı. Öyle ki bir ara kendisini sigorta ettirip hususi bir arabanın altına atmak, sigortadan alınacak parayı çocuklara bırakmak gibi çılgınca düşüncelerin de kafasında ciddi ciddi yer ettiği olurdu ama can tatlıydı, yapamazdı yapamadı.

Artık kitapları birkaç baskı yapan başarılı bir yazardı. Ama ne hikmetse Orhan yine fakirdi. Hala evinde bir sedir, tahta masa ve sandalyeler dışında ne doğru dürüst bir eşyası ne de bir köşede birikmiş parası vardı ve hiçbir zaman da olmadı. Zor bir yaşam geçirdi Orhan Kemal hem de çok zor! Yazdıkları, yazabildikleriydi. Yani bin bir sıkıntı, dert arasında büyük bir hızla beyaz kâğıtlara dökebildikleriydi. Hep ekmek parası adına, hep geçim sıkıntısıyla...

"Bu satırları sabahın beşinde buz gibi bir odada yazıyorum. Ne odun, ne kömür, ne de hemen odun kömür alacak para var. Borç,

borç, borç... Tek iş yok. Ne film senaryosu, ne de roman teklifi. Bu hiç de layık olmadığım yoksul hayata ne zamana kadar, niçin tahammül edeceğimi bilmiyorum. Gelecek günler hiç de umut verici değil."

Henüz elli altı yaşındayken Sofya gecelerinin birinde Orhan Kemal'i uyku tutmadı. Bulgaria Oteli'nin dördüncü katında kaldığı odada birden rahatsızlandı ağrıları arttı ve hastaneye kaldırıldı. Zaten hastaydı ve bir davet üzerine gelmişti gurbet ellere. Hastanedeyken yataktan kalktı, tuvalete giderken yere yığıldı. Beyin damarlarından biri tıkanmıştı. 2 Haziran 1970 saat 21.15'te o temiz kalbi durdu. Aslında tam da istediği gibi olmuştu: Hızlı ve kusursuz.

"İnsan dediğin cart diye ölmeli, altına oturak falan sürülmeden. Her şey birdenbire olmalı. Böyle ölmek isterim. Kimseye muhtaç olmadan."

OTEL ODALARINDA BİR ÖMÜR: YAHYA KEMAL

"Sahi neydi mutluluk? Cevabı ziyadesiyle aranan ve genelde bulunamadığı düşünülen müphem soru. Bu soruya tek bir cevap yeterli olmaz. Çünkü mutluluk bu fani hayatta sahip olmak istediklerinde saklıydı. Mesela ona göre mutluluk çocukların olduğu bir aile, o ailenin yaşayabileceği güzel bir ev ve geçimini sağlayacağı düzenli bir gelire sahip olmaktı. Sıradan ve birçok kişinin elinin altında olan imkânlardı bunlar bir bakıma. Ne yazık ki o çok arzu ettiyse de bunların hiçbirine muvaffak olamadı. Rindlerin Hayatı'nı yazdı, Rindlerin Akşamı'nı, Rindlerin Ölümü'nü yazdı; anladı ki rind olmak müşkül şey. Onu ziyadesiyle bedbaht eden ise kendisi bir türlü rind olamadı."

Üsküp'te dünyaya gelmiş bir Balkan çocuğuydu Mehmet Agâh (Yahya Kemal). Çocukluğu Üsküp'teki Rakofça Çiftliği'nde geçen Agâh, yaşadığı yere duyduğu özlemi şiirlerine

de yansıtmıştı. Annesine âşık bir çocuktuk Mehmet. Annesi de kendisi gibi Üsküp'ü çok sevmişti. Bir gün o kenti terk etmek zorunda kalmaları ve Selanik'e gidileceği sırada babasının annesine ait çeyizlik eşyayı tellallar çarşısına gönderip satması annesini kahırdan yataklara düşürmüştü.

Eğlenceye ve alkole düşkün babasının ilgisizliği, hassas ve ruhen hastalıklı denecek kadar duygusal bir kadın olan Nakiye Hanım'ın üzüntüsünden vereme yakalanmasına neden olmuştu. Mehmet Agâh, annesi ölmeden bir gece önce uykusunda kendini korkulu bir rüyanın içinde bulmuş, annesinin son nefesini verdiğini görmüş ve dehşet içinde uyanmıştı. Annesinin yanına gittiğinde onu rüyasında nasıl gördüyse öyle bulmuştu.

"Annem ölmüştü. Çıldırmış bir haldeydim. O anda ölmek, intihar etmek istiyordum. Bu müthiş yokluğa, bu derin acıya tahammül edemiyordum. Bir deliyi tutar gibi sımsıkı tutuyorlardı beni; yüzümü, gözümü yıkıyorlardı. Heyhat ki ıstırabım durmuyordu (...) Annem gibi ölmek, hemen ona kavuşmak istiyordum. İntihar vasıtalarının ne olduğunu düşünüyordum."

Annesinin ölümü, Yahya Kemal'in hayatını somut biçimde etkilemişti. Öyle ki onun yalnızlığı seçmesinin nedenlerinden biri de hayatı boyunca mükemmelliğin abidesi olarak gördüğü annesi kadar kimseye bağlanamayışydı.

Babası ikinci kez evlenmiş, Agâh da buna kızıp Üsküp'e geri dönmüştü. Lise eğitimi için *"Sana dün bir tepeden baktım Aziz İstanbul"* dediği İstanbul'a geldiğinde *"İstanbul ufuktan Simasını göstermeden önce, kalbimde göründü."* diyecek kadar İstanbul aşığı biri olacaktı. Vefa Lisesinde okurken ilk şiirlerini de tefrika ettirmişti Agâh Kemal adıyla. Jön Türklerle tanışıp Fransa'ya gitti. Siyasi amaçlarla geldiği Paris'te tarih, kültür ve edebiyat özellikle de şiir üzerine önemli bilgiler

edinmişti. Yahya Kemal artık bir neoklasikti. Hem Batılı bir akla hem Doğulu bir ruha sahipti. İkisinden de taviz vermedi.

İstanbul'a döndü, birçok yerde dersler verdi. Özellikle Bahriye Mektebi hayatında önemli bir yer etti. Türk edebiyatının gözde olacak iki şairi o sıralar bahriyeliydi ve Yahya Kemal'in öğrencisi olmuşlardı: Necip Fazıl ve Nazım Hikmet.

Muallimi Yahya Kemal'i çok sevmiştir Nazım Hikmet. Ki, Bilhassa edebiyat ve tarihte son derece başarılı bir müderristi Yahya Kemal. Hatta annesi Celile Hanım Nâzım'a Yahya Kemal'den evde özel ders aldırması.

Yahya Kemal'in Celile Hanımla tanışması Yakup Kadri'nin aracılığıyla Kısıklı'da bir Bektaşî tekkesinde gerçekleşmişti. Tam orada büyük bir aşkın fitili ateşlenmiş, Yahya Kemal son derece asil ve güzel bu kadına âşık olmuştu. Ressam ve aristokrat Celile Hanım 36, Yahya Kemal ise 32 yaşındaydı. Bir şair ve ressam denizinin iki ayrı yakasında, iki yakası bir araya gelmeyen bir sevdaya düşmüşlerdi.

Celile Hanım dul bir kadındı. Oldukça cüretkâr biriydi. İstanbul'un gözde kadınlarından olan Celile Hanım sosyete mekânların değişmez simasıydı. Yahya Kemal için hakikatte zor bir kadın olsa da gönül bir türlü ferman dinlememiştir.

Bahriye Mektebinde aşk dedikoduları yayılmıştı. Arkadaşları Nâzım'la alay etmişlerdi. Necip Fazıl da Nâzım Hikmet'in arkadaşıydı. Yahya Kemal bir gün derse geldiğinde Necip Fazıl ayakta beklemiş ve *"Ben sizin teessürünüzden, aşk acısından kibrit suyu içtiğinizi, intihara kalkıştığınızı duydum. Sınıfın üzüntülerini bildirmek için ayaktayım."* demiştir. Bu sözler yüzünden Necip Fazıl'ı disipline vermiş, adının çokça zikredilmeye başlandığını fark eden Yahya Kemal, okuldaki görevine bir süre ara vermiştir.

Sonbahar yapraklarının dökölmeye başladığı günlerde Yahya Kemal, Celile Hanımların evine gelerek Nâzım Hikmet'e dersler veriyordu. Her gelişinde olduğı gibi ana-oğul, şairi, bahçe kapısında karşıladı. Zemin kattaki bir odada Nâzım Hikmet'e ders verildikten sonra ders sonunda da çocuğa, hava alması için, bahçeye çıkması söylendi. O arada Celile Hanım'la Yahya Kemal baş başa, kim bilir neler konuşarak kristal fincanlarında çaylarını yudumladılar. Onlar çaylarını içerlerken Nâzım Hikmet, bahçede kendi kendine dolaşmakta hatta Bahriye Mektebi'ndeki gibi jimnastik hareketleri yapmaktaydı. Çaydan sonra Yahya Kemal her ayrılışında yaptığı gibi, köşkün holünde Celile Hanım'a veda ederken sarılıp onu öptü. Nâzım Hikmet, onları, yan pencereden izliyordu. Dedikoduların doğru olduğunu anlayınca yaralanmış bir kuşa döndü. Annesine bir şey söylemedi ama bir bahane ile akşam sofrasına oturmadı. Sabahleyin de erken saatlerde okuluna döndü.

Asıl olay Yahya Kemal' in bir hafta sonraki ders için gelişinde patlak verdi. O gün Nazım Hikmet, hocası Yahya Kemal'i isteksiz karşıladı, hareketlerinde gerginlik hali vardı. Dersin bitiminde bahçeye çıkıp gezinmesi söylendi, bu sırada annesi ve Yahya Kemal salonda çay içtiler. Nazım Hikmet, Yahya Kemal'in köşkün giriş holündeki portmantoda asılı pardösüsünün cebine küçük bir kâğıt iliştiirdi. Şen kahkahalar eşliğinde koyu bir muhabbete tutulan anne ve hoca Nazım'ın asabını ziyadesiyle bozuyordu. İki saatlik çay keyfinin ardından Celile Hanım gülen gözlerle aşkı Yahya Kemal'i kapıya kadar geçirdi. Yahya Kemal pardösüsünü giyip köşkten ayrılırken elini cebine sokunca orada küçücük bir kâğıt buldu. Bu Nâzım'ın el yazısıydı. "*Hocam olarak girdiğiniz bu eve babam olarak giremezsiniz.*" Hava soğuk ve pusluydu. Koşarak

otobüse yetiştii. Artık içinde kocaman bir sızı vardı ve bu hiç dinmedi.

Yaklaşık üç yıl sürmüştü bu aşk. Bu notun ardından Yahya Kemal, Celile Hanım'la olan ilişkisini sonlandırdı. Onunla evlenmekten vazgeçti. Mektuplara cevap vermeyerek adeta sırra kadem bastı. Hatta 70'li yaşlarda iken bir araya gelme imkânını Yahya Kemal, Celile Hanım'ı âşık olduğu yıllardaki genç ve güzel haliyle düşünmek istediğini belirtip, "*Hayalimi bozmak istemem.*" diyerek kabul etmedi.

Celile Hanım biricik oğlu Nazım için görmeyen gözleriyle Galata Köprüsü'nde açlık grevi yapıyordu. Bir gün Yahya Kemal, Galata Köprüsü'nden tesadüfen geçiyordu. Büyük aşkını görünce uzun uzun baktı lakin yanına gitmedi. Hayat-taki yegâne mutluluk ışığını söndüren Nazım'a içinde biriktirdiği nefretin esri oldu. Oğlu Nazım Hikmet'in kurtulması için kör gözlerle açlık grevi yapan Celile Hanım destek imzası topluyordu. Dönemin hemen hemen bütün aydınlarının açık desteği ve imzası varken biri bunu esirgedi. Büyük aşkı Celile Hanım'ı o halde çaresiz görmesine rağmen sadece birkaç adım atıp o belgeyi kalemiiyle imzalaması gerekirken Yahya Kemal hiçbir şey yapmadan hızla uzaklaştı oradan. Yalnızlığının büyüğü dünyasında yaşamaya devam etti.

"Dünyada sevilmiş ve seven nafîle bekler;/Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler" diyerek bu aşkı meşhur şiiri "Sessiz Gemi" de kusursuz bir şekilde anlattı. İlk bakışta ölüme giden yolculuğu alegorik bir anlatımla hafızalara kazımişti Yahya Kemal. Evet, onun için bu aşkın sona ermesi ölüm gibiydi.

Ankara'da üst düzey görevlerde bulunmuş, milletvekilliği yapmış bir diplomattı Yahya Kemal. Ancak Ankara'nın soğuk yüzüne bir türlü alışamamıştı. Başkent Ankara'nın hiç mi iyi tarafı yok diyenlere "*Var!*" dedikten sonra "*Nesi?*" "sorusuna "*İstanbul'a dönüşü!*" cevabını vermişti.

Başta edebiyat ve tarih olmak üzere birçok alanda yetkin bir kişilikti Yahya Kemal. Çevresindeki insanları kendisini anlamamakla itham ediyordu. Bir gün Orhan Veli'ye: "Köşkleri var, arabaları var, halayıkları var. Fakat hiçbir zaman bizim duyduklarımızı duymuyor, düşündüklerimizi düşünemiyorlar. Biz düşünüyoruz, düşünülmüş halde kendilerine anlatıyoruz, yine anlamıyorlar." diyerek bir bakıma diğer insanlarla sanatkârların farkını ortaya koyuyordu.

Aslında onu mükemmel kılan şiirle olan ilişkisiydi. Bir şiir işçisiydi o. Şiirlerini uzun süren uğraşlar neticesi ortaya çıkarırdı. Yaklaşık 15 yılda tamamladığı "Açık Deniz" ile neredeyse 40 yıllık bir serüvenin ürünü olan "Sülemaniye'de Bayram Sabahı" bu çabanın sadece iki örneği idi.

Şiir üstadıydı Yahya Kemal. Genç şairlerin gözü, kulağı ondaydı. Özellikle şiirle ilgili görüşleri altın değerindeydi. Bir keresinde oldukça şöhretli bir şair ve ressam genç, Yahya Kemal'e sordu:

"Ne dersiniz üstat? Resim mi yapayım, şiir mi yazayım?"

"Resim yap resim!" dedi üstat.

"Fakat siz benim tablolarımı görmediniz ki!" dedi genç.

"Evet, tablolarınızı görmedim ama şiirlerinizi gördüm." diyecek kadar kendinden emin bir şairdi.

Yahya Kemal'in manevî ve maddî hobileri arasında her şaire benzemeyen zevkleri vardı. İstanbul'un karasevdaşısı olduğu gibi, Türk Sanat Musikisinin eşsiz bir âşığıydı. Aslında bu ikisi yakın akrabalıkları bulunan konulardı. Hoş sadâ, Yahya Kemal'in iç dünyasının gıdasıydı.

Yahya Kemal, atalarımızın "Can boğazdan gelir!" sözünü, bütün hayatı boyunca uygulayan biriydi. Hatta hastalanmaktan çok, hastalandığı zaman perhize girmek kendisini korkuturdu. Bu yüzden sık sık doktorların kendisini aç koymaya

kalktığından yakındı. Belki de o yüzden vücudunda o kadar çok “yedek besin” depolamıştı ki kilosu yüzün hayli üstündeydi. Ortaya yakın boyu, çok şişman olduğu için, çok kısa görünüyordu. Hatta bu fazla kilolar yüzünden, uzun yıllar nefes darlığı da çekti. Kimi dil belâsı çekermiş, Yahya Kemal ise dilinden çok “boğazı” yüzünden çekmişti. Belki de boğaza düşkünlüğü, Boğaziçi’ne olan düşkünlüğüne yol açmıştı. Şair, hayatı boyunca ikisini de aynı derecede sevmişti. Belki de bu yüzden, boğazına hitap eden ziyafetlerin Boğaz’da olması Yahya Kemal’i daha çok memnun etmişti.

Çeşitli dostlarının evleri, köşkleri ve elçilik rezidanslarından sonra yaşamı otel odalarında geçti. Park Otel’de 1936’dan 1958’e 22 yıl yani ölümüne kadar, 162 numaralı odada konakladı. Bir otelde yaşamak, yalnızlığına derman oldu belki de. Oysa kardeşi vardı büyük şairin. Ancak ne kardeşi Reşat ile ne de henüz hayattayken babasıyla yakınlık kurdu. Arayıp sormadı ailesini.

Yahya Kemal, son defa yatırıldığı hastanede, hayatının son günlerini yaşıyor gibiydi. Üstadın hastalığını işitip gerekiyorsa kan vermek için bazı gençlerin birbiri ile yarış edercesine ilgi gösterdiklerine şahit olunmuştu. Bu olay, Türk’ün büyük şairine karşı yüreklerde yatan sevginin eseriymiş. Şairimiz, son yattığı hastanede, bir ahiret manzarasını yakından görür gibiydi. Çünkü kaderde ölüm vardı. Yaşayıp köhnemek hazindi. Hastanede ölümünden evvel mırıldandığı son beyit şöyleydi:

“Ölmek kaderde var, yaşayıp köhnemek hazin,/Bir çare yok mudur buna? Yâ Rabbülâlemin?”

Aslında yaşamı boyunca ne ailesi ne evi ne de kitabı oldu şairin. Ailesi dizeler, şiirler oldu. Kimsesiz, evsiz ve kitapsız bir şairdi. Ne kendine ne de şiirlerine mesken edinebildi bu hayatı. Belki hep bir arayış içinde olmasından, ‘bulmayı’ bir

son kabul etmesindendi. İlişkilerinin sonunu getiremedi, şiirlerinin sonu ise yıllarca bekledi bazen. Ama "*asude bir bahar ülkesi*" dediği ölüm beklemedi.

TUTUNAMAYAN BİR BURJUVA: OĞUZ ATAY

“‘Birini gönder, vereyim sana.’ dedi. Yardımcımı gönderdim ve romanı bana getirdi. A4 boyutundaki tek yüzölçü kâğıda teksirle basılmıştı. Çok uzundu. Ürkmüştüm açıkçası. Odama geçerek okumaya başladım. Okudukça beni sardı. Çıkış saatime kadar durmadan okudum. Telefonlara yanıt vermiyordum. Romanda derin izler bulmuş gibi yol alıyordum. Sanatın hemen her dalında yenilikleri sever onlara özen gösterirdim. Okudukça ilgim artıyordu. Akşam olunca aldım kitabı, poşete koyup Nişantaşı'ndaki evime götürdüm. Evde de okumaya devam ettim. Gecenin ilerleyen saatlerinde okumayı bıraktım. Ertesi gün devam ettim okumaya. İkinci gün artık sonuna yaklaşmıştım. Kararımı verdim. Bu romanı yayımlayacaktım. Yazarını aradım, telefonu yoktu. Yeniköy'de Mimarlar Sitesi'ne taşınmıştı. Siteye henüz telefon bağlanmamıştı, hiç kimse de telefon yoktu. Üçüncü gün Yıldız Teknik Üniversite'sini aradım. Yarın dersleri olduğunu ve orada olacağını asistanı söyledi. Adımı ve

telefonumu verdim. Beni aramasını rica ettim. Çok uygar ve kültürlü bir yazardı. Mesleğinde de başarılı bir öğretim üyesi olarak parlak bir geleceği vardı. Beni aradı. 'Ben ..., beni aramışsınız' dedi. 'Yazdığınız romanı okudum çok beğendim. Görüşelim en kısa zamanda bu romanınızı yayımlamak istiyorum.' dedim. 'Yarın size gelebilirim, bugün akşama kadar doluyum.' dedi. Dersleri vardı. Ertesi gün dediği saatte geldi yayınevine. Romanla ilgili görüşümü ve düşüncelerimi söyledim. Elimde notlar vardı. Uzun uzun konuştuk. Gözleri parlayan bu adama, 'Yayıncı olarak hiç mi beğenen olmadı?' deyince 'Hiçbiri beğenmedi.' cevabını verdi."

Oğuz... Taşralı bir hâkim olan Mehmet Cemil Bey'le, İstanbullu bir öğretmen olan Muazzez Hanım'ın ilk çocukları olarak 1934'te İnebolu'da doğdu. 1939 yılında aile Ankara'ya taşınana kadar burada geçirdi hayatını. Ailede edebiyat, sinema ve müzikle olan ilişkiyi kuran Muazzez Hanım'dı. Baba Cemil Bey sanatın dallarını "uydurma" olarak görüp reddetmişti.

Çocuk beş yaşında annesinin de ilgisiyle okuma yazma öğrendi. Evdeki konuşmalar, dil kuraklarına riayet etmeler... Telaffuz hatalarına anında müdahaleler... Anne-oğul arasındaki kelime oyunu savaşları daha o yaşlarda çocuğun dil yeteneğini açığa çıkardı.

Milletvekili olan babasının yanına Ankara'ya taşındı. Orada okula başladı hem de ikinci sınıftan. Ama okulda olma fikri daha ilk günden hoşuna gitmedi. Hayatındaki sükûnet okulla birlikte yerini bağırان, ağlayan akranlarına bıraktı. Ama o farklıydı. Henüz altı yedi yaşında olmasına rağmen saatlerce kitap okuyan, kara kaplı defterine bir şeyler yazan sıra dışı bir çocuktur. Canı sıkıldığında ise radyodaki çocuk programlarını dinleyip hayallere daldardı. Oğuz'la ilgili herkesin ortak bir fikri vardı. Genellikle, bu çocuk büyük adam olacak gibi sözler dolaşıyordu ortada. Ne olacağını kimse bilmiyordu fakat büyük adam olacağı konusunda herkes hemfikirdi.

Yedi yaşındayken "*Bu bir bohça!*" dediği kız kardeşi doğdu. Kıskançlığını hiç gizlemedi. Hatta sınıfta öğretmenin kardeşini kıskanan var mı sorusuna cüretkâr bir tavırla parmak kaldıran tek çocuk Oğuz oldu.

Liseye kadar okul hayatı hep sıkıcıydı ve Oğuz'a göre aslında okulun çok da lüzumu yoktu. Hal böyle olunca kendine başka bir eğlence buldu: Kitaplar. Dostoyevskiler, Balzaclar, Tolstoylar, Kafkalar akıp gidiyordu birer birer. Kitaplarla beslediği ruhunu müzikle bilhassa klasik müzikle dinlendi-

riyordu. Babasından kardeşinin de desteğiyle eve piyano almasını istedi. Babası mandolin almakla yetindi. Oğuz kendi kendine onu çalmayı öğrendi.

Resimdeki yeteneği de kısa sürede gün yüzüne çıktı. Öğretmeni ona çok yetenekli olduğunu ve mutlaka Güzel Sanatlar Akademisine gitmesi gerektiğini söyledi. Heyecanla babasına ressam olmak istediğini söylediğinde ise unutamadığı şu cevabı aldı: *"Hayatta üç meslek vardır: Mühendislik, doktorluk ve hukukçuluk. Ressamlık diye bir meslek yoktur."*

TED Ankara Koleji'ni 1951 yılında bitirdi. Lisede de çalışkan bir öğrenciydi. Öyle ki son sınıfta karnesinde 9 ve 10 dışında not yoktu. Olağanüstü bir zekâ potansiyeli olan Oğuz Atay'ın, aynı liseden arkadaşları, onun okul başlarında bir iki ay çanta taşıdığını, sonraki aylarda ise kemerine sıkıştırdığı küçük bir not defteriyle okula geldiğini hatırlarlardı.

Atay'ın zeki ama içe kapanık dünyası çevresi tarafından yadırgansa da o kendisi gibi çalışanlar kastının tamamen dışında kalan, genelde başkentin iyi eğitim görmüş kalburüstü aile çocuklarının devam ettiği TED Ankara Koleji'nde, caz müziğine meraklı, ciddi plak koleksiyonları yapan, iyi giyinen, sporla uğraşan, kızların ilgilerini üzerlerinde toplayan ve okulun haylaz tabir edilen kategorisine giren öğrencileriyle ilişki kurmaya çalıştı lise yıllarında. Onların da dünyasını tanıyıp dâhil olmayı denedi. Derslerine yardım edip sınıfı geçmelerini sağladı. Fakat aralarında hep bir yabancılik hissetmekten kurtulamadı. Çünkü Oğuz onlardan biri değildi. Çünkü o karikatürler yapan, deli gibi okuyan ve her ayrıntıyı not ederek günlük yazan biriydi.

Son sınıfta okul müsameresinde tiyatro yeteneği fark edildiğinde hiç heyecanlanmadı. Ne de olsa tiyatroculuk da bir meslek sayılmazdı. Ve Oğuz gerçek bir meslek seçimi yaparak İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Bölümüne

girdi. Ama çok bedbahttı bu bölümde Oğuz ve mezun olunca zaten bırakacağını düşünerek avutuyordu kendini. Geniş bir arkadaş çevresi edinmiş, hem okulda hem de okul dışında onlarla eğlenceli vakitler geçiriyordu. Solcu olan birçok arkadaş gibi o da sağlam bir Marksçı olmuştu artık.

"Pazar Postası" dergisi Oğuz'un hem edebi hem de siyasi yönlerinin ifşası gibi oldu. Uzun süre dergide yazarak dergiyi ayakta tutmak için gecesini gündüze kattı, varını yoğunu harcadı ama derginin kapanmasına engel olamadı.

Sıkıntılı dönemde TRT'de düzenlenen bilgi yarışmasına katıldı. Orhan Boran'ın bir rüzgârın adını sorduğu soruya "Siricco" cevabını veremeyen Oğuz'un kaybediş senfonisine yeni bir halka eklendi.

Oğuz, kendinden beş yaş büyük modacı Fikrîye ile evlendi. Bir kızları oldu ve adını Özge koydular. Yakın dostu Uğur Ünel'in tanıştırdığı ikili altı yıl evli kaldı. Zaten en başından sıkıntılı olan bu evlilik fazla uzun sürmedi.

Ve hayatının kadını Sevin'le tanıştı. Yakın dostu Uğur Ünel'in eski eşi olan Sevin... Adına "Tutunamayanlar" ve "Tehlikeli Oyunlar" ı adadığı güzel kadın... Aynı dönemde yaşadıkları yalnızlık ve mutsuzluk bir süre sonra bu iki insanı bir araya getirdi. Oğuz Atay'ın bundan sonraki yaşamının on yılında Sevin hep ön sırada varlığını sürdürdü. Sevin, tutkuyla bağlandığı kadındı, yazdıklarının arkasındaki ilham perisiydi, moral kaynağı, gerçek bir hayat arkadaşıydı. Kimi zaman ardından acı çekilen sevgiliydi, uzakta da olsa ona her an omuz veren dost, ölüm yolunda son aylarını birlikte geçirdiği en yakın refakatçiydi. Ve hiç kuşkusuz Oğuz'un hayatına girmiş en önemli insandı. Yakın çevresinin ortak deyişiyle büyük aşkıydı Oğuz'un. Ve acı olan da İngiltere'deki aşkı Maurice için Oğuz'u terk eden kadındı... Ah Sevin ah!

Nihayet herkesten sır gibi sakladığı romanını tamamla-
mıştı Oğuz ve sadece Sevin'le paylaşmıştı. İlk okuyan Vüsat
O. Bener oldu. Son rötuşlar yapılarak TRT Kültür, Sanat ve
Bilim Ödülleri Yarışması'na yetiştirildi. Yarışmada birincilik
ödülü "Tutunamayanlar" romanı ile başka roman arasında
paylaştırıldı. Romanı bastırmaya kimse yanaşmadı. Gerekçe
ise "*Aklına geleni yazmış bu adam!*" oldu. Ayrıca kitap fazlasıyla
kalındı. Ve biz kalın kitapları hiç sevmezdik. Neyse ki kitap
birkaç parça şeklinde de olsa zamana yayılarak basıldı. Tabii
siyasal çalkantıların dorukta olduğu 1970'li yılların Tür-
kiye'sinde hemen hemen hiç ilgi görmedi Oğuz Atay'ın
romanı. Uzun yıllar bekledi keşfedilmek için. Aslında büyük
bir olaydı edebiyat tarihi açısından "Tutunamayanlar" roma-
nı. Bu avangart yapıtıyla, daha önce kapısı aralanmış olan
modernizme de ardına kadar açtı kapıyı Oğuz Atay. Artık ok
yaydan çıkmıştı bir kere. Edebiyatta aynı avangart tu-tu-
munu sürdürerek yazmaya devam etti o yıllarda Oğuz Atay.

Durmadan yazıyordu artık. Hayranı olduğu hocası
Mustafa İnan için bir biyografi yazdı. Roman dışında tiyatro
ve hikâye de yazdı. Hatta kısa film denemeleri yaptı. O mü-
hendisti ama kalem ve fikir mühendisiydi.

Kendisiyle röportaj yapan Pakize'den, genç kızın zekâsın-
dan, vakur duruşundan etkilendi Atay ve o röportajdan sonra
hiç ayrılmadılar. Bir gün yolda karşılaştığı bir dostuna
koltuğunun altında taşıdığı kitabı göstererek: "*Pakize'ye götü-
rüyorum. Okuduktan sonra onunla evleneceğim.*" demişti ve kısa
süre sonra da evlenmişti.

"*İki kadına adamak istiyorum hayatımı. Biri 'erkeğim' desin
bana, diğeri sadece 'baba'.*" Bu iki kadından biri eşi Pakize ve
diğeri kızı Özge' ydi. Nihayet Pakize ona istediği aile ve ev
hayatını vermişti. Mesuttu Atay tıpkı bir çocuk gibi. Kaygılar

yerini şefkat, sevecenlik ve hakiki bir aşka bırakmıştı. Ve sonra... Bitmeyen ateş, dinmeyen ağrılar ve büyüyen tümör.

"Ölüm korkusu var yüreğimde Olric, ne yapmalıyım?"

Her günü son gününüz gibi yaşayın efendimiz.

Peki ya sonra Olric?

Zaman efendim zaman..."

Evet, zaman! Lakin zamanı yoktu Oğuz'un. Önce grip olduğunu düşündü. İlaçlar baş ağrısını geçirmedi, hatta bir süre sonra çift görmeye başladı ve kısa sürede beyinde iki tümör olduğu anlaşıldı. Şikâyetlerinin müsebbibi tümörlerin alınması için Londra'da Royal Marsden Hospital'daydı. İki tümörden yalnız biri alınabildi. Bir sene sonra 13 Aralık 1977'de arkadaşı Altay Gündüzlerin evindeydiler:

"Oğuz Atay bir ara banyoya gitti. Bir süre çıkmadı. Bir sessizlik oldu. Seslendiler "Nasılsın Oğuz?" diye. 'Sevinmeyin, daha ölmedim' karşılığını verdi banyodan. Sonra yine sessizlik oldu. Bir şeyler ters gidiyordu. Daha fazla beklenmedi ve kapı kırıldı. Tutunamayanlar'ın asi çocuğu Oğuz Atay ölmüştü."

Oğuz Atay, Gogol 'den 1, Sabahattin Ali'den 2, Franz Kafka'dan 3 yaş büyük; Albert Camus'tan 3, Sait Faik'ten 4, Shakespeare'den ise 9 yaş küçük olarak 43'ünde hayatını kaybettiğinde çoktan abı hayat ile yıkanmıştı.

AŞIYAN'DA BİR DERBEDER: TEVFİK FİKRET

“Köstekli saati, lacivert takımı ile yakışıklı, boylu boslu, heybetiyle kapıda beliriverdi. Evine “kuş yuvası” diyen bu mütevazı adamın hiç de mütevazı olmayan Red House mimari yapısıyla dikkat çeken Aşıyan’ı boğazın incisi gibiydi. Bahçesinde kayalardan şelalesi, oturma yeri ve basamaklarıyla büyüleyici bu yuvanın içi daha bir güzeldi kuşkusuz. Kapıdan girdiğinde alt katta sedef kakmalı sehpa ve bir köşede Şark kısmını oluşturan kilimli, sedef işli, sedirli misafir odasındaki şöminenin bir tarafında duran büyük koltuğa iç çekerek oturdu. Az sonra ayaklandı. Aynı zamanda iyi bir ressam olan bu adamın, içeri girer girmez evin dört bir yanını süslediği tablolara gözü ilişti. Sadece kendi fırçasından çıkmış resimler yoktu üstelik. Mesela kendisi de iyi bir ressam olan Halife Abdülmecid Efendi’nin ‘Sis’ adını verdiği tabloya odaklandı. Tab-

loya yakından bakarak sadece sisli bir havada boğazda giden bir sandal gördü. Fakat baktıkça tablodaki büyüye şahit oldu yeniden. Çünkü sisin arka planında sıra dışı bir İstanbul silueti gizliydi. Süleymaniye'nin kubbesi, minareleri, Galata Köprüsü tek kelime ile olağanüstüydü."

Asıl adı Mehmet Fikret'ti ve 1867 yılında İstanbul'da doğdu. Tevfik Fikret'in babası Hüseyin Bey, bir ağa oğluydu. Annesi ise sonradan Müslüman olan Rum bir ailenin kızıydı. Tevfik Fikret'in annesi Hatice Refika Hanım Yunan ayaklanmasıyla İstanbul'a gelip Tevfik Fikret'in babası olan Hüseyin Bey ile evlendi. Dindar ve muhafazakâr bir aile ortamında yetişen Fikret'in Sıdika adında bir de kız kardeşi vardı.

Tevfik Fikret, 12 yaşında öksüz kaldı çünkü Refika Hanım, Hac ziyaretinden gelirken koleraya yakalanıp genç yaşta hayatını kaybetti. O esnada babası Arabistan'a sürgün edilince Tevfik Fikret ve kardeşi Sıdika, anneannesinin ve büyük yengesinin yanında yaşadılar. Babası tam 19 yıl sürgünde kaldı ve sürgündeyken de öldü. Çocuklarını çok az görebildi. Kaybetmenin ne olduğunu daha çok küçük yaşlarda öğrendi Fikret. Bu yaşananlar Tevfik Fikret'in hayatını, inançlarını, yaşama felsefesini bütünüyle etkiledi.

Fikret, Aksaray'da bulunan Mahmudiye Valide orta-okulunda okudu. Orada dinî bir eğitimin yanı sıra klasik bir edebiyat eğitimi aldı. Bu okulun ardından meşhur Galatasaray Lisesine kaydoldu. Uslu, duygulu, çalışkan bir öğrenciydi. Hocaları arasında Muallim Naci, Recaizade Ekrem gibi günün seçkin öğretmenleri vardı. Şiire lise öğrencilik yıllarında başladı ve ilk şiirini 1883'te yayımladı.

Lisedeyken hocalarının da etkisi ile Fransız edebiyatıyla yakından ilgilendi. Bu yıllarda Fikret'in edebiyat anlayışı iki kutup arasında gelişti. Bu iki kutuptan biri yeni edebiyatın savunucusu Recaizade Mahmut Ekrem, diğeri ise eski edebi-

yatın savunucusu Muallim Naci'ydi. Zemzeme ile Demdeme kapişmasının tam ortasında kalan Tefvik Fikret, her ikisinin de eğitiminden geçme şansını buldu ama Batılı kimliğiyle Recaizade Mahmut Ekrem'in hem kişiliğini hem de öğretmenliğini daha çok benimsedi, onun izinden gitmeye karar verdi. Zaten kendisi de Fransız edebiyatı çizgisindeki Servet-i Fünun akımının en önemli temsilcisi oldu. 1888'de Galatasaray Lisesini birincilikle bitirdi.

Liseden sonra Dışişleri Bakanlığında kâtip olarak göreve başladı. Yeterince çalışmadan para aldığı gerekçesiyle buradan ayrıldı. Daha sonra tekrar çeşitli memurluklarda bulundu. Ek iş olarak hat ve Fransızca öğretmenliği yaptı. 1891'de Mirsad dergisinin açtığı şiir yarışmasında birinciliği kazanarak edebiyat camiasının dikkatini çekti. 1892'de Galatasaray Sultanisinin ilk bölümüne Türkçe öğretmeni olarak atandı. 1894'te Hüseyin Kâzım ve Ali Ekrem Bolayır'la Malûmat dergisini çıkartmaya başladı.

Tevfik Fikret, henüz 23 yaşındayken dayısının 15 yaşındaki kızı Nazime Hanım ile evlendi. Bu evlilikten tek evladı Haluk doğdu.

Tevfik Fikret, dürüstlüğü ile nam salmış şerefli bir devlet memuruydu. Her ne kadar siyasi baskılara maruz kalsa da içindeki özgürlük ateşi hiç sönmedi. 1896 yılında Recaizade Mahmut Ekrem'in desteğiyle Servet-i Fünun dergisinin başyazarı oldu. Aynı yıl Robert Koleji'nde Türkçe öğretmenliğine atandı.

Sultan Abdülhamid Han yönetimine muhalif olanlar uzun süre başarı sağlayamayınca bu durum birçok kişi gibi Fikret'i de toplumdan kaçış düşüncelerine sürükledi. Tefvik Fikret'teki "inziva" düşüncesi daha da derinleşti. Bu düşünce, Servet-i Fünun'un öbür yazarlarınca da benimsendi. Bir ara hepsi birlikte önce Yeni Zelanda'ya gitmenin hayalini kurdu-

lar. Bu gerçekleştirmeyince Manisa'nın bir köyündeki çiftliği yerleşmeyi düşündüler. Ama Fikret'in "Yeşil Yurt" şiirinde de açıkça görülen bu özgürlük ve birlikte yaşama özlemi bir türlü gerçekleşmedi. Servet-i Fünuncular arasında görüş ayrılıkları başlayınca bazıları dergiden ayrıldı. Bir süre sonra Fikret de derginin sahibi ile anlaşamayarak yazı işleri müdürlüğünü bıraktı. Artık bütün zamanını Robert Kolej'inde geçirmeye başladı.

Şairliğinin yanında ressamlığı da olan Fikret'in planlarını kendisinin çizdiği bir ev hayali vardı: "Aşyan." Fikret'in bülbülyuvası olan abideyi şahanesiydi Aşyan. Robert Kolejinde edebiyat öğretmenliği yaparken aklında yer etmişti kolejin hemen yanında denize nazır bir yuva yapmak. Eşi Nazıma Hanım ve tek evladı Haluk'la saadet dolu günler geçireceği bir ömür hep muhayyilesinde tebessüm etmişti Fikret'e.

Hayatı boyunca insanlara güvenememiş, sürekli bir kuşku ve karamsarlık içinde yaşamış bir şairin, planlarını kendi çizdiği hatta yapımı sırasında işçilerle beraber çalıştığı, gençliği boyunca gerçekleştirmek istediği inziva fikrini hayata geçirmek istediği bu üç katlı ev, devrin çöküş aşamasındaki Osmanlı devletinin entrikalarla dolu başkentinde bir sığınak gibiydi Fikret için.

Abdülhamit'in istibdat mührü altında nefes almaya çalışan Fikret dönemin en cüretkâr muhalifiydi. Nerdeyse tüm şairlerin övgüsüne mazhar olmuş İstanbul'u bile yerden yere vurdu. Meşhur "Sis" şiirinde *"Doğu'nun öteden beri imrenilen eski kraliçesi"* olarak adlandırılan İstanbul için *"bin kocadan artakalan bakire dul"* benzetmesini yaparak belki de ilk kez İstanbul'u ayaklar altına alan şair oldu.

Kendisini adım adım gözetleyen Abdülhamit'e müthiş bir öfke duydu. Öyle ki bir cuma namazı çıkışında kusursuz bir planla patlayan bombadan Bir Lahza-ı Taharrür (Bir Anlık

Gecikme) sonucu kurtulan sultana karşı Fikret, bombacıya ithafen "Ey şanlı avcı" diye övgüyle başlayan bir şiir yazdı. Başarısız olan suikast girişimine açıkça üzüldüğünü ifade etmekten çekinmedi. Fikret sadece sultana değil artık dine, tarihe ve geleneksel her oluşuma şiddetle karşı çıktı, hep bu nedenlerle çağdaşı Mehmet Akif'le sık sık karşı karşıya geldi.

Fikret, 1905 yılında millî ve dinî değerleri inkâr eden ve Akif'le yaşanan bu münakaşanın başlangıcını teşkil eden Tarih-i Kadim adlı uzun manzumesini yazdı, ancak yayımlamadı. Muhtemelen şiir birçok dostunun ifadesine göre Fikret'in gönlü olmadan yayımlandı. Bu yedi yıllık süre zarfında aynı dünya görüşüne sahip dost meclislerinde okundu. Toplumun değerlerinin hiçe sayıldığı Tarih-i Kadim'de:

"Yırtılır, ey kitab-ı köhne yarın / Maktel-i fikr olan sahifaların" mısraları, peygambere ve Kuran'a sövüldüğü gerekçesiyle, Akif'i son derece kızdırdı. Mehmet Akif: *"Ahlak kürsüsünden haykıran bir adamın -ister inansın, ister inanmasın- halkın mesnedi olan varlığa ulu-orta sövmesi... İşte bu, akılların kabul edemeyeceği bir şey... Bu adam peygamberime sövdü (A.S.M.). Babama sövse affederdim. Fakat peygamberime (A.S.M) sövmek... Bunu ölürüm de hazmetmem..."* diyerek adeta çılgına döndü. Hatta:

"Şimdi Allah'a söver... Sonra biraz bol para ver: / Hiç utanmaz, Protestanlara zangoçluk eder!" mısralarıyla Fikret'i Robert Kolej'inde çalıştığı için zangoçlukla suçladı. Fikret "Tarih-i Kadime Zeyl"de Akif'e cevaben kendisinin de eskiden Akif gibi cami cami dolaştığını, namaz kıldığını, Allah ve Peygamber'i sevdiğini, cennet ve cehenneme inandığını söyleyerek Akif'i "Molla Sırat" yani din tüccarlığıyla suçladı. Fikret bu manzumede de tüm dini değerlere hakaret etti. Mehmet Akif, "Berlin Hatıraları" manzumesinde Fikret'i açıkça dinsizlik adına taraftarlık yapmakla suçladı. Fikret'in buna cevap için ömrü yetmeyince tartışma da sona erdi.

Birbirine çokça benzeyen iki şairin fikri ve ideolojik farklılıkları hem kendi döneminin hem de sonraki dönemlerin önemli çatışmalarından biri oldu.

Galatasaray Lisesi'nin müdürü olunca bir süre önce yanmış olan okulun onarımını üstlendi. Galatasaray spor kulübünün doğuşuna katkıda bulundu. Bu arada, toplantı salonunu mescidin üstüne yaptırdığı gerekçesiyle muhafazakâr basının ağır eleştirilerine uğradı. O günlerde 31 Mart Olayı patlak verdi. Fikret, olayı protesto amacıyla önce kendini okulun kapısına zincirle bağlattı, ertesi gün de istifa etti. Abdülhamit'e karşı savunduğu İttihatçılara da muhalif oldu. Onları tenkit için "Han-ı Yağma" şiirini yazdı. İttihatçılar tarafından gözlendiğini anlayınca yeniden inzivaya Aşîyan'a çekildi.

Aşîyan'da aradığı huzur ve aile ortamını bir türlü bulamadı. Eşi Nazıma Hanım'la sadece ev işleri için bir araya geldi, evdeki zamanının büyük bölümünü çalışma odasında geçirdi ve orada kime ait olduğu tam bilinmeyen bir kafatasıyla dertleştiği hatta onu çok sevdiği bizzat eşi tarafından belirtildi. Kimi rivayetlerde Mehmet Rauf'un Eylül adlı eserinde yer alan Suat ve Süreyya'nın Fikret ve Nazıma Hanım olduğu, yasak aşkın mimarı Necip'in de bizzat M. Rauf olduğu iddia edildi. Kaynak olarak da M. Rauf'un bir dönem bu aileyle kalmış olması gösterildi.

Aşîyan'da biricik oğlu Haluk'un hüsrana dolu istikbali Fikret için en yıkıcı darbe oldu. Şairin "Siyah toprağı altın yapacak feni" ülkeye getirmesi için küçük yaşlarda İskoçya'ya gönderdiği ve "Bize bol bol ziyâ kucakla getir!" diye tavsiyelerde bulunduğu oğlu Halûk, elektrik mühendisliği eğitimine başladığı İskoçya'da Hristiyan bir ailenin yanına yerleştirildi. Halûk, hayatına tam yön verilecek bir çağda olduğundan ve millî, manevî değerlerle yeterince donatılmadığından içinde-

ki boşluğu burada doldurma arayışına girdi. Bu yıllarda henüz 16 yaşında olan Halûk, bu ailenin telkinleriyle Hristiyanlığı seçti. Bu gelişme, İstanbul'daki ailesini üzüntüye boğdu. Özellikle çocukluğunda Halûk'u cuma namazlarına götüren dedesinin sinir krizleri geçirmesine yol açtı. 1913'ten sonra izini kaybettirdi ve bir daha yurda dönmedi. Burada hem dinini hem uyruğunu terk edip başka bir dünyanın iklimine uzandı.

Halûk üniversiteyi bitirince Amerikalı bir kadınla evlenip bazı üniversitelerde ihtisas yaptı. Bu yıllarda boş zamanlarını "büyük hayranlık duyduğu" Hristiyanlığı araştırmaya ayırdı. 1928'de iş hayatına atılarak büyük bir başarı gösterip mutfak malzemeleri üreten bir firmanın bölge temsilciliğini aldı. Bu işten büyük bir servet kazandı. 1943'te II.Dünya Savaşı'nın ortalarında aldığı bir kararla bir daha maddiyata dönmemek üzere kendini Hristiyanlığa adadı. Aynı yıl içinde Presbyterian Kilisesi'nin rahip yardımcılığına, 1956'da da Orlando'da rahiplik rütbesine yükseldi. Bu sıfat, o tarihe kadar doğuştan Hristiyan olmayan sadece beş kişiye verildi. Haluk Presbyterian Kilisesi'nin rahibi olarak hayata veda etti.

Atatürk'ün, "*Ben inkılâp ruhunu ondan aldım.*" dediği Tevfik Fikret'in kendi hayatındaki inkılabı hüznün dolu geçti. Fikret için ziyadesiyle buhranlı bir hayat olmuştu. Modern pedagoji ilkelerine uygun bir okul açmak, yeni bir edebiyat dergisi çıkartmak gibi hayalleri olduysa da bunları gerçekleştiremedi. O günlerde, ağır şeker hastalığına yakalanmış olduğu anlaşıldı. 1914'te kolu şiştiği için bir ameliyat geçirdi. Tedaviye yanaşmaması sonucunda hastalığı iyice artan koca Fikret, 19 Ağustos 1915'te İstanbul'da öldü: "*Artık yıkılıyorum! Yavrurum, yavrurum...*"

Öldüğünde, namazda cenazesinin kılınmasına onu sevmeyenlerin tepki gösterecekleri düşünüldüğü için, cenazesi

evinde, gecenin ortasında yıkandı. Sonra da sessiz sedasız Eyüp'te defnedildi. Yıllar sonra, 1961'de na'sı Eyüp'ten alınarak çok sevdiği Aşıyanına taşındı.

Tevfik Fikret, "fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" bir yurttaş; "*Toprak vatanım, insan soyu milletim!*" diyerek dünya vatandaşlığından söz eden bir özgürlük savaşçısı mıydı? Yoksa dini, bütün kötülüklerin kaynağı olarak gören bir ateist, tarihine ve geleneklerine sırt çeviren bir asi mi? Ressam, şair, koca, baba, yazar, öğretmen, dinsiz, ahlaksız, zangoç... Sahi kimdi Fikret?

TABUTLUKTAN PRANGAYA: AHMED ARİF

“Yıl 1977... Belki de son mektup... İlk mektubu yazdığı zamanı düşündü de dile kolay 23 yıl geçmesine rağmen sevdasında gram eksilme yoktu. 27 yaşından beridir mektuplar yazdığı kadına hala kör kütük âşıktı. Aşkına karşılık bulabilmek gayesiyle yazdığı mektuplar zamanla hayata tutunduğu dal oldu. “Leylim” dediği sevgilisiyle ilişkisi dostluğa evirilse de eline kalemi kâğıdı aldığı bu ana kadar devam etti. ‘Sen ister dostum ol ister sevgilim, yeter ki hayatımda ol. Sen bana geldikçe sana ihtiyacım olacak. Senden başka hiçbir isteğim yok.’ dediği sevgilisi mektuplarda dahi yoktu. Onca mektuba karşılık kendisine sadece dostum diyerek başladığı birkaç mektup gönderdi Leylim. Hepsini okuduktan sonra yok etti. Dost kalmaları gerektiğini iyice bellemişti. Hadi bir mektup daha yazalım, dedi.

‘Leylim...’ diye başladı.”

Ahmed Arif, 21 Nisan 1927'de Diyarbakır'ın Hançepek semtinde Yağcı Sokak'taki yazlık ve kışlık odalarıyla, geniş avlusuyla, bahçesiyle, taş duvarlarıyla dönemin tipik Diyarbakır evlerinden biri olan 7 No'lu evde dünyaya geldi. Asıl soyadı Önal olan Arif'in babası Kerküklü Arif Hikmet, annesi Erbilli Sare Hanım'dı. Baba tarafı Rumeli'den görevli olarak gelip yerleşmişti Kerkük'e. Anne ise babasının üçüncü hanımıydı. Öz annesi Kürt'tü. O dönemin soylu bir ailesinin tek kızıydı. Anasının babası ünlü bir din bilgini olan İmam Yahya Abdülkadir'di. Anasının nüfustaki adı Sare'ydi. Serohan, Zehrahan, Zöhrehan öteki isimleri... Evin tek kızıydı, yedi erkek kardeşi vardı. Hepsi de ünlü İngiliz casusu Lawrence'ın kiralık katillerince öldürülmüştü. Arif çok küçükken henüz iki yaşındayken kendinden sonraki kardeşinin doğumunda hem annesini hem de kardeşini kaybetti. Arif'i büyüten, emziren, yedirip içiren, eğiten, adam eden Bingöl'ün Musyan yöresinden soylu bir ailenin kızı olan üvey annesi Arife'ydi. Diyarbakır Nüfus Müdürlüğü'nde memur olarak çalışan babası Arif Bey, Siverek'e müdür olarak atandı. Böylelikle ailece Siverek'e yerleşti. Siverek'te önce Ordu Mahallesi'nde, sonra Şehir Mahallesi'nde oturdular. Ailenin Siverek'te kalışı babasının Harran kaymakam vekilliği dahil- on iki yıl sürdü.

Ahmed Arif, ata binmeyi, silah kullanmayı, Kürtçenin Zazaca ve Kurmanca lehçelerini Siverek'te; Arapçayı Harran'da öğrendi. O, ne Kürt ne Zaza ne de Arap'tı. Kendi deyişiyle Türk'tü. Aşiret ilişkilerini, toplumsal ve sosyal ilişkileri orada öğrendi. Ahmed Arif, ilkokulu 1939 yılında Siverek'te bitirdi. O dönem yalnız Diyarbakır ve Urfa'da ortaokul vardı. Önce Diyarbakır Ortaokulu'na devam etmesi için ninesi Ayşe Calp'ın yanına, daha sonra da gözetiminde okuması için ablası Sabriye hanımın (Demirkol) yanına gönderilerek Urfa Ortaokulu'na kaydı yapıldı. Yaz tatillerini ise Siverek'te, aile-

sinin, sevdiklerinin yanında geçirdi. Ahmed Arif, şiire ortaokulda başlayarak İstanbul'da çıkan "Yeni Mecmua" dergisine bir şiir gönderdi, bir süre sonra kendisine gönderilen yanıtta yetenekli kabul edilerek yazmayı sür-dürmesi önerildi. Urfa Ortaokulu'nu 1942 yılında bitiren Ahmed Arif, Afyon'da akrabaları bulunduğu için yatılı okumak üzere bütün okul hayatında tanıdığı en yetenekli, en yiğit, en mert, en bilgili adamların olduğunu söylediği Afyon Lisesine gönderildi. Lise yıllarında Andre Malraux'yu, Max Weber'i, Dostoyeveski'yi, Tolstoy'u, Flaubert'i ve özellikle de Emile Zola'yı okudu, Faruk Nafiz, Cahit Külebi, Ahmet Muhip Dıranas ve Behçet Necatigil'le yine o yıllarda tanıştı. Ahmed Arif, taş çatlasa 16-17 yaşındaydı ve durmadan şiir yazıyordu. "Seçme Şiirler Demeti" adlı kuşe kâğıda basılı dergide Arif'in ilk şiiri yayımlandı. İlginç olan bir sayfasının sol başında Neyzen Tevfik, sağ başında da Ahmed Arif'in yer almasıydı. Arif Neyzen Tevfik'in torunu yaşındaydı o zaman. Torunun-dan da küçüktü hatta. Bir de on lira para verdiler telif hakkı olarak. Arif parayı alamadı tabi. Çünkü öğrenciydi ve "Ahmed Arif" adına ait kimliği yoktu. Parayı hocaları aldı, mutemet getirip kendisine verdi. Babası harçlık olarak ayda beş lira gönderirdi. On lira bu yüzden büyük paraydı. Ama paradan öte, Afyon'da gerçekten büyük şairler vardı. Ve bu Arif'in sa-natını geliştirdi.

Arif'in bu dönemleri hep kavgayla geçti. Haksızlığa tahammülü yoktu. En çok da sevdiklerine yapıldığında gözü dönüyordu. Bu yüzden çokça başı belaya girdi. Ahmed Arif, Afyon Lisesini 1945'te bitirdi. Bir süre ağabeyinin yeni görev yeri olan Uşak'ta kaldı. O dönem babası da emekli olunca aile-ce Diyarbakır'a döndüler. Ahmed Arif de Diyarbakır'a gitti ve aynı yıl askere alındı. Askerlik dönemini Karadeniz'de yedek subay olarak tamamlayarak 1947'de terhis oldu.

Ahmed Arif birçok şaire hayrandı: Faruk Nafiz, Nazım Hikmet, Orhan Veli, Cemal Süreya ve daha nice. Ancak özellikle “Benim yarı parçam!” dediği Cemal Süreya ile “Ezber canımı verebilirim.” dediği Nazım Hikmet onun için bambaşkaydı.

1947 yılı sonbaharında yükseköğrenimini için Ankara’ya gelen Ahmed Arif, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümüne kayıt yaptırdı. Bu arada 1946’da Ankara’da kurulan Türkiye Gençler Derneğine de üye oldu. Bu dernek, o yıllar illegal olan Türkiye Komünist Partisi’nin gençlik düzeyinde çalışan legal kuruluşlarından biriydi. Aynı yıl Ahmed Arif’in İtalyan bir komünist için yazdığı fakat daha adını bile koymadığı şiirinin çalınarak bir arkadaşının evinde seksen nüshasının bulunması, kimi arkadaşlarının yargılanmaları ve Ahmed Arif’in de karakolda ifade vermesiyle sonuçlandı. Şairin, şiir saymayıp “Halkın huzuruna çıkarılmaz.” dediği söz konusu çalışmasının, mahkeme huzuruna çıkarılmasında hiçbir sakınca görülmedi.

1948 yılında Dışişleri Bakanlığı’nın eleman almak üzere açtığı sınavı kazandığı halde işe alınmayan Ahmed Arif, Danıştay’a başvurdu ve kazandı. Ona Merkez Bankasında bir iş vermek zorunda kaldılar. Artık hem çalışmakta hem de öğrenimini sürdürmekteydi. Bu arada Ahmed Arif’in şiirleri, 1949’dan itibaren daha yayınlanmadan üniversite gençliği arasında elden ele dolaşıp alanlarda, kampsularda okunmakta ve kolaylıkla ezberlenmekteydi. Ahmed Arif ise, çoğunlukla üniversite gençliğinin gittiği 15. Yıl Kiraathanesi’ne sık sık gitmekte, orada devrimcilerle, şiir severlerle buluşmaktaydı.

Ünü ve şiirleri yayıldıkça tanınan Arif için belki de bedel ödemenin zamanıydı. 1943’te Van’da 32 kişinin ölümü ve bir genç kızın yaralanması ile sonuçlanan Muğlalı Katliamı ile ilgili kaleme aldığı “Otuzüç Kurşun” şiiri dilden dile dolaşı-

yordu. Hiçbir yerde yazmadığını söylese de bu “Otuzüç Kurşun” şiiri yüzünden geldiler, götürdüler Arif’i. Gece sabaha kadar dövdüler. “Oku” dediler, okumadı. Dövdükten sonra bina duvarındaki tellerden aşağı attılar. Orada öylece bırakıp gittiler. Çöpler arasında sokak köpekleri gelip gelip kokladı Arif’i. Kendinden geçen Arif’i sabah çöpçüler buldu. Arif artık bir tehdit olarak görülüyordu ve sürekli takip ediliyordu.

1951 yılı Ekim ayında başlatılan komünist avından Ahmed Arif de işyerinden alınarak götürüldü. Dokuz gün işkenceye maruz kaldı. Kendisinden, para toplayarak komünistlere dağıttığına dair bir belgeyi imzalaması istendi. Bu soruşturma kapsamında İstanbul, Ankara ve diğer illerden toplam 184 kişi daha tutuklandı ve haklarında soruşturma açıldı. Ahmed Arif’e ait hazırlık soruşturması dosyasının İstanbul’daki dosyayla birleştirilmesi gerektiği için, dosyasıyla ve dört polisle birlikte İstanbul’a sevk edilip ünlü Sansaryan Hanı’nın bir hücreğine atıldı.

Zulmün ve işkencenin dikilitaşı olan Sansaryan Hanı’nda bir hücredeydi Arif. Çok hastaydı. Sorgu uzun sürdü. Dokuz numaralı hücreye konuldu Arif. Yedi, sekiz ve diğer numaralı hücrelerde doluydu. Ve hepsi ağır hastaydı. Bunları nefeslerinden, öksürüklerinden tanımaya çalıştı. Hücredekilere günde bir çeyrek ekmek verdiler. O da kuru bir ekmektir. Bir lokma bile yiyemedi. Sadece su içti. Sakalı göğsüne kadar uzadı, saçları keçe gibi oldu.

Küçük bir kibrit çöpü buldu. Onunla duvara çizgiler çizdi. Zamanın esiri olmamak için bir takvim yaptı kendine. Ve kesin olmasa da hücrede 131 gün saydı. En kötüsü de bulunduğu hücreye güneş hiç doğmadı. Hücrenin duvarlarında kan lekeleri, tahtakurusu lekeleri, bunların arasında da isimler vardı: Kemal, Ali, Cemal...O isimlerin pek çoğuyla

sonradan Harbiye Cezaevi'nde tanıştı. Kimi orada yarım saat kalmış, kimi beş-altı saat. Arif gibi devamlı kalan yoktu. Arif ve diğerleri gözaltında aylarca kaldı. Her mahkeme sabahı anadan doğma soydular, giysilerini didik didik ettiler. Acı çekmek de bir yerde sevda gibiydi, her kula nasip olmadığı da kesindi. Ahmed Arif, Sansaryan Hanı'ndaki kötü koşullara, yapılan işkencelere dayanamadı. Çıldırarak üzüldü. Birtakım sesler duymaya başladı, damarlarını kesmeye yeltendi. Hemen hastaneye kaldırıldı. Hastanede Arif'i bağladılar. Yatıştırdılar. Orada doktora bağıştıları, sesleri anlattı. Arkadaşlarının seslerini duyduğunu söyledi. Tabii bunların hiçbirisi olmamıştı. Hücre çok karanlıktı ve sadece sesleri duyabiliyordu, bu da Arif'te aşırı bir hassasiyet oluşturmuştu.

Bir gece yıldırım bir telgraf getirdiler Arif'e. Telgrafta şöyle diyordu: *"Baban öldü, cenaze yerde kaldı, ben oralara gelemiyorum. İmza: Annen Arife (...)"* O an yani telgrafı okur okumaz adeta çılgına döndü. Başını duvarlara vurdu, kendine zarar vermeye çalıştı. Nöbet gibi bir hal geçirdi. Hemen hastaneye yetiştirdiler. Üç hastane *"Bu ölür!"* diye almadı, en sonunda Kasımpaşa Deniz Hastanesi aldı. Gözünü açtığı anda iki gün geçmişti. O hastanede Arif'e şok tedavisi yaptılar. Bu arada Sabahattin adında bir çocuk anasına mektup yazdı, *"Oğlun iyidir, sağlığı yerinde."* diye. Oysaki Ahmed Arif'e o acıyı yaşatan telgraf, düzmece bir telgraftı. Arif'in sinir uçlarıyla oynamanın basit bir yolu vardı.

Şoktan sonra Arif'i Sansaryan'a geri götürdüler. Ama orada fazla tutmadılar, Harbiye'ye yolladılar. İçeri girdikten sonra hücresinin duvarında *"To be or not to be"* ile birlikte aynı anlamı taşıyan on dokuz farklı dilde yazıyla karşılaştı. Arif bu on dokuz satıra yirminci satırı Türkçe olarak eklemek istedi. Ve on dokuz satırın altına bir çizgi çektikten sonra çizginin altına *"Ya herro ya merro!"* yazdı. On dokuz farklı dili,

on dokuz farklı kalbi, işkence görmüş on dokuz bedeni kendi bedeninde topladı ve daha sonra mısralarını “Unutamadığım” şiiriyle tarihe not düştü.

On yedi gün kaldığı tabutlukta adeta diri diri gömüldü Arif. Duvar nemliydi ve yosun bağlamıştı. Ayakta durmaktan başka şansı yoktu. Oturup uzanacak yer hayaldi tabutlukta. Kalbini korumak için sağ yanını duvara dayadı. Öyle ki yıllarca sağ tarafı hep bu acıyı yaşadı. Ahmed Arif’in babası Arif Hikmet Bey, 1953 yılında yaşamını yitirdi. Oğlunun tutuklandığından habersizdi zaten onu yurtdışında sanmaktaydı. Soruşturma evresi tamamlandı ve aralarında Ahmed Arif’in de bulunduğu tutuklular, “Gizli Komünist Cemiyeti teşkil etmek, cemiyete girmek ve faaliyet göstermek” isnatıyla yargılandılar ve birçoğu ağır hapis cezalarına çarptırıldı. Dosyada 110 numaralı sanık olan Ahmed Arif Önal’a ise, iki yıl hapis ve sekiz ay Urfa’da gözetim altında tutulma cezası verildi. Toplam 38 ay tutuklu kalmış olan Ahmed Arif, bu cezayı fazlasıyla çektiği için 7 Ekim 1954’te tahliye edildi. Kız kardeşi Nezihe Erdoğan, o dönem Diyarbakır Ali Emiri Ortaokulu’nda tarih öğretmenliği yaptığı için, Ahmed Arif, mahkemeye başvurarak sekiz ay kamu gözetimi altında tutulma cezasının Urfa yerine Diyarbakır olarak değiştirilmesini sağlayarak Diyarbakır’a geldi. Her gün Diyarbakır Fatihpaşa Karakolu’nda hakkında tutulan defteri imzaladı. Bir süre sonra özel bir şirkete ait tuğla ve kiremit fabrikasında iş bularak çalışmaya başladı. Bir yıl böyle geçti ve cezasını da tamamlayarak yeniden Ankara’ya döndü. Yüksek öğrenimini tamamlama olanağı da kalmadı artık. Bir iş de bulamadı. Tabiri caizse sürünmeye başladı Arif. Birçok işe girip çıktı. Bir ara Abidin Dino bir iş ayarladı, fotokopi işi, onu da yaptı. Sonra kömür dağıtımında çalıştı. Ama hangi işe girdiyse polisler peşindeydi ve hep kovalandı. Ahmed Arif, 1956’dan

itibaren “Medeniyet”, “Öncü” ve son olarak da “Halkçı” gazetelerinde redaktör (düzeltmen) olarak çalışmaya başladı. Bu arada başta “Pazar Postası” olmak üzere birçok gazete ve dergide şiirleri yayımlandı, adı ve şiirleri her geçen gün daha yaygınlaştı. 26 Haziran 1967’de yaşamının sonuna dek bağlı kalacağı Aynur Hanım’la evlenen Ahmed Arif’in ilk ve tek şiir kitabı “Hasretinden Prangalar Eskittim” 1968 yılında yayımlandı. Aslında kitabın adını önce “Dört Yanım Puşt Zulası” koydu. Dostlarının uyarısıyla vazgeçen Arif “Hasretinden Prangalar Çürüttüm” adına karar verdi. Burada da çürüttüm sözünü tumturaklı bulunca kitabın ismi son şeklini aldı. Kitap Türkiye’nin her yöresinde büyük bir ilgiyle karşılandı. İnsanlar düğünlerde nikah şekeri olarak Arif’in kitabını verdi. Dergiler onun şiirlerini yayımlayınca daha bir fazla sattı. Aslında defterler dolusu şiiri vardı. Gecede 8-10 sayfa yazardı çoğu zaman. Elbet kaliteli olanı vardı, olmayanı vardı. Her biri hengâmede, keşmekeşte yağmalandı, çalındı. Bazıları kızlarda kaldı bazıları da poliste. Ne yaptıysa geri alamadı, başka deyişle geri vermediler.

Aynı yıllarda Ankara 1. Basın Sitesi’nde taksitle bir ev almasının ardından, 12 Aralık 1972’de oğlu Filinta dünyaya geldi. Yaşamında en büyük sevinci baba olduğu gün yaşadı. 45 yaşında baba olan Arif oğlunu omuzlarında çarşı, pazar gezdirdi. Tam iki yıl oğlunun nüfus cüzdanını cebinde taşıdı. Cebindeki, sanki dünyanın en zengin cüzdanıydı. Oğlu olmuştu. Oğlu, ona göre dünyanın en güzel güvercini, dünyanın en güçlü silahıydı. 1977 yılında emekli olan Ahmed Arif, daha sonraki yıllarını Ankara’daki mütevazı evinde geçirdi; gösterişten, gürültüden uzak bir yaşam sürdürdü ve uzun yıllar suskunluğunu korudu. Başta Cemal Süreya, Canip Yıldırım, Cemalettin Ünlü, Muzaffer Erdost, Nedret Gürcan, Adnan Binyazar ve aile yakınları dışında kimseyle görüşmedi. Mer-

cimek çorbasını yapıp içmeyi sevdi. Çiğköfte yapıp dostlarına ikramda bulundu. Okurunun bütün beklentilerine rağmen ikinci bir şiir kitabı yayınlamadı. “Ben buralarda değil, Dicle kıyısında bir adırdı ölmek isterim. O kadar güzel ağıt yakar ki o kadınlar hiçbir müzik o kadar dokunaklı olamaz.” diyen şair 2 Haziran 1991 günü geçirdiğı kalp krizi sonucu geride uzun bir ağıt bırakarak hayata veda etti.

“Hasretinden prangalar eskittim. .

Yokluğın, cehennemın öbür adıdır,

Üşüyorum, kapama gözlerini”

dizeleriyle akıllara kazınan 'Hasretinden Prangalar Eskittim' şiirinin ve daha birçok şiirin esin kaynağının kim olduğı hep merak edildi. Ahmed Arif'in 1954-1957 yılları arasında ve en son 1977'de olmak üzere gönderdiği 60'tan fazla mektup bir anda ortaya çıktı. Şairin, hem şiirlerde hem de mektuplarda "Leylim" diye hitap ettiği kişi Leyla Erbil'in tâ kendisiydi. Leyla Erbil son romanını çıkardıktan sonra mektupları yayımlayacağını, bunun için de Arif'in oğlu Filinta'dan izin alacağını belirtti. Ne yazık ki Leyla'nın ömrü “Leylim Leylim” adıyla yayımlanan kitabı görmeye yetmedi. Aşkı yaşayanlar göçüp gitse de fani dünyada biriktirdikleri aşk hep baki kaldı.

KAYNAKÇA

- Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Vakfı, 2006
- Bir 150'liğin Mektupları Ali İlmi Fani'den Rıza Tevfik'e Mektuplar, Kitabevi Yayınları, 2012
- Doğan Akın, İki Gözüm Ayşe, Bilgi Yayınevi, 1997
- Haldun Taner, Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil, Bilgi Yayınevi, 2012
- Halit Fahri Ozansoy, Edebiyatçılar Geçiyor, Dergah Yayınları, 2016
- Haluk Oral, Bir Roman Kahramanı Orhan Veli, Yapı Kredi Yayınları, 2016
- Haluk Oral, Şiir Hikayeleri, Yapı Kredi Yayınları, 2017
- Hikmet Dizdaroğlu, Ahmet Haşim Üzerine Notlar, Türk Dili Dergisi, Sayı:82
- Mahir Ünlü, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı, İnkılap Kitapevi, 2003
- Mehmet Nuri Yardım, Edebiyatımızın Gülüryüzü, Selis Kitaplar, 2006
- Milli Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı, TBMM, 2016
- Mina Urgan, Bir Dinozorun Anıları, Yapı Kredi Yayınları, 2000
- Mustafa Baydar, Edebiyatçılarımız Ne diyor, İletişim Yayınları, 2015
- Nursel Duruel, A'dan Z'ye Cemal Süreya, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Oktay Akbal, Şair Dostlarım, Elif Yayınları, 1964
- Rauf Mutluay, 50 Yılın Türk Edebiyatı, İş Bankası Kültür yayınları, 1973

- Refik Durbaş, Ahmed Arif Anlatıyor, Cem Yayınevi, İstanbul 1990
- Samet Ağaoğlu, İlk Köşe / Edebi Hatıralar, Yapı Kredi Yayınları, 2013
- Va-Nü, Bu Dünyadan Nazım Geçti, İlke Kitapevi, 2011
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, İletişim Yayıncılık, 2003
- Yıldız Ecevit, Ben Buradayım Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası, İletişim Yayınları, 2014
- Yusuf Ziya Ortaç, Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler, Akbaba Yayınevi, 1960
- Zekeriya Sertel, Hatırladıklarım, Remzi Kitabevi, 2000
- Zeynep Oral, On İnsan Bin Yaşam, 1988
- Zeynep Sönmez, A'dan Z'ye Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları, 2017

